

SAIRAALANIEMI
ROVANIEMI

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo Oy 2021

SAIRAALANIEMI

ROVANIEMI

RAKENNUSHISTORIASELVITYS (LUONNOS)

Oulussa 31.12.2021

Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo Oy

Nummikatu 10

90100 Oulu

toimisto@jteppo.fi

www.jteppo.fi

ROVANIEMI

1. KANSI: Sairaalarakennus toukokuussa 2021 / Veli-Pekka Huhmo / Arkkitehtitoimisto Jorma Teppo Oy

2. Lääkäri Ilkka Paavalniemi sairaalan talousrakennuksen edustalla talvella 1918.
KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelmat, kuvaaja Ilkka Paavalniemi

Sisällysluettelo

Perustiedot 4

1. Selvitystyö 5

2. Sairaala-arkkitehtuurin kehitys Suomessa 8

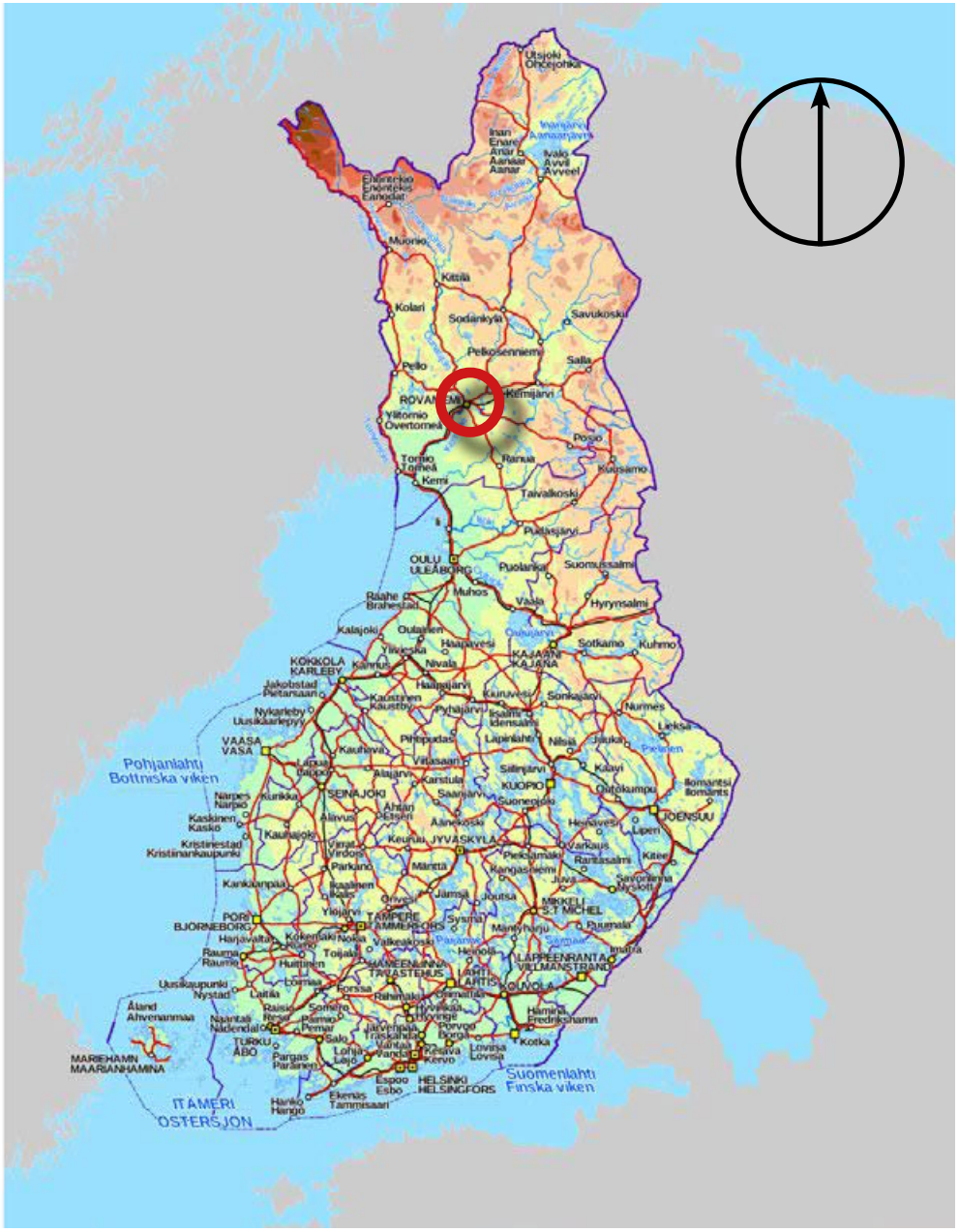
3. Sairaalaniemen rakentamisen historiaa 12

4. Sairaalaniemen kaavoitushistoria 76

5. Nykytila 79

8. Suunnittelijat 164

9. Yhteenveto 167

3. Kohteen sijainti Suomen kartalla. KUVA: Maanmittauslaitos

Perustiedot

Kohde:	Sairaalanimen sairaalarakennukset
Osoite:	Sairaalakatu 1, 96100 Rovaniemi
Tila/kiinteistö:	698-2-48-5
Kerrosluku:	2-4 maanpäällistä kerrosta + kellari
Laajuustiedot[1]:	rakennusala 2 277 m^2 kerrosala 9 457 m^2 tilavuus 32 500 m^3
Kiinteistön omistaja:	Rovaniemen kaupunki
Suunnittelijat:	Arkkitehti Jussi Paatela (1934) Arkkitehti Kauko Kokko (1958)
Rakentaminen:	Alkuperäinen 1937, laajennus 1963 ja peruskorjaus 1990
Muut nimet:	Rovaniemen yleinen sairaala, Lapin lääninsairaala, Lapin keskussairaala Rovaniemen terveyskeskus
Kaavatilanne:	Asemakaava 698 25.434 ja muutos 689 2003-3
Suojelu:	Vuoden 1937 osa on suojeltu osayleiskaavassa merkinnällä sr-7
Muuta tietoa:	Sairaalarakennukset ovat osa historiallista Korkalonniemen aluetta. Rakennusryhmään kuuluu päärakennuksen lisäksi huoltorakennus ja entinen ylilääkärin asuinrakennus.

1 Laajuustiedot Rovaniemen rakennusvalvonnan arkisto

1 Selvitystyö

1.1. Toimeksianto ja työryhmä

Tässä selvityksessä tarkastellaan Rovaniemen Korkalonniemeen vuonna 1937 valmistuneen ja vuonna 1963 laajennetun Lapin lääninsairaalan rakennushistoriaa. Sairaalarakennuksen lisäksi selvityksessä tutkittiin pihapiiriin kuuluva huoltorakennus ja entinen ylilääkärin asunto Nohteri.

Rakennushistoriaselvitys on perusselvitys, jonka avulla saadaan riittävät lähtötiedot kohteen korjaus- ja kunnossapitotöiden suunnitteluun, asemakaavamuutoksen laadintaan ja suojelustatuksen määrittelyyn. Selvitys on tehty Museoviraston 'Talon tarinat' -ohjeen mukaisesti ja siinä selvitetään, millainen rakennus on ja miksi se on sellainen kuin se nykyisin on.

Selvitystyön painopisteitä ovat olleet rakennuksen ominaispiirteet, säilyneisyys sekä liittyminen ympäröivään kaupunkirakenteeseen. Tarkasteltavan rakennuksen vaiheet on liitetty rakentamisaikakauden ja paikan historiaan sekä rakennustyypin kehityshistoriaan. Selvityksen havainnollistamisessa on hyödynnetty eri aikakausien valokuva- ja piirustusmateriaalia.

Selvityksen on tehnyt Rovaniemen Tilapalvelukeskuksen toimeksiannosta arkkitehtitoimisto Jorma Teppo Oy, jossa sen tekemisestä vastasivat arkkitehdit Veli-Pekka Huhmo ja Jorma Teppo sekä HuK Silja Heikkinen. Ohjausryhmässä ovat toimineet Rovaniemen kaupunginarkkitehti Sipi Hintsanen ja amanuenssi Jani Hiltunen Lapin maakuntamuseosta.

4. Kohteen sijainti Rovaniemen kantakartalla KUVA: Rovaniemen karttapalvelu

1.2. Aineisto

Sairaalarakennuksen viimeisin ja osin ajantasaistettu piirustusaineisto on Rovaniemen Tilapalvelukeskuksen arkistossa. Kattavammin toisen maailmansodan jälkeisen ajan aineistoa löytyy Rovaniemen kaupunginarkistosta. Sotaa edeltävän aikakauden piirustusaineistoa säilytetään Kansallisarkiston Helsingin ja Oulun toimipisteissä, joissa ne ovat Rakennushallituksen ja Oulun piirirakennuskonttorin arkistoissa.

Kirjallisista lähteistä keskeisimpiä ovat Lapin sairaanhoidon historia (2005), Ylilääkäri H.O. Nohterin teos Lapin Varhaisemmasta Lääkintähuollosta (1973) sekä Rovaniemen historiaa käsittelevät yleisteokset. Arkkitehti Jussi Paatelan elämäntyötä ja suomalaista sairaala-arkkitehtuuria valottaa teos Vuosisata sairaala-arkkitehtuuria (2018).

Valokuvalähteinä toimivat Lapin maakuntamuseon ja Museoviraston kuvakokoelmat. Uudemman kuvamateriaalin löytämisessä avustivat entinen ylilääkäri Risto Kauppinen ja arkkitehti Kauko Kokon poika Ville Kokko. Ilmakuvien, arkistoaineistojen ja kaavojen osalta työtä on avustanut Rovaniemen kaupungin kaavoituksen, arkiston ja rakennusvalvonnan henkilökunta. Kartta-aineisto on hankittu Maanmittauslaitoksen ja Rovaniemen kaupungin avoimista aineistolähteistä.

Kohteen inventointi on suoritettu touko-marraskuussa 2021 kiinteistöhoitaja Arto Jääskeläisen avustamana. Kiitos myös kaikille haastatelluille ja aineistoa toimittaneille yksityishenkilöille.

5. Kohde rajattuna punaisella vuoden 2021 ilmakuvassa. Numerot viittaavat viereisen sivun valokuviin.
KUVA: Rovaniemen karttapalvelu

6. Näkymä idästä Ounasvaarantien sillalta Sairaalaniemen suuntaan.

1.3 Kohde ja ympäristö lyhyesti

Entinen Lapin lääninsairaala sijaitsee Rovaniemen toisen kaupunginosan kaakkoiskulmaan sijoittuvassa Sairaalaniemessä. Sairaalan tontti viettää loivasti etelään ja rajautuu kolmessa suunnassa Ounsakosken ja Kirkonjyrhmän rantapuistoon.

Sairaala on rakennettu kahdessa vaiheessa, jotka yhdessä muodostavat kolme siipeä. Vanhemmassa osassa on neljä kerrosta ja se edustaa 1930-luvun modernia blokkisairaalatyyppiä. Se on tyyliltään funktionalistinen ja toteutettu betonirakenteiden sekä muurattujen ulkoseinien yhdistelmänä.

Laajennusosa on tyypillinen 1960-luvun kerrostalosairaala, joka on sijoitettu tontille maaston mukaisesti polveillen. Laajennuksessa on 2-3 kerrosta, betonirunko sekä aikakaudelle tyypilliset nauhaikkunat. Sairaalarakennus rajaa etelään avautuvan sisäpihan, jonka reunalla ovat sairaalaan maanalaisella käytävällä yhdistetty huoltorakennus sekä entinen ylilääkärin asunto. Pihalla on osittain säilynyt sairaalapuisto.

Sairaalaniemi sijaitsee näköyhteyden päässä Rovaniemen kirkosta. Hallintokeskukseen ja lähimpään kouluun on matkaa 500 metriä, rautatieasemalle 1,5 kilometriä ja yliopistolle 1,2 kilometriä. Paikallisliikenteen lähin bussipysäkki on 200 metrin päässä.

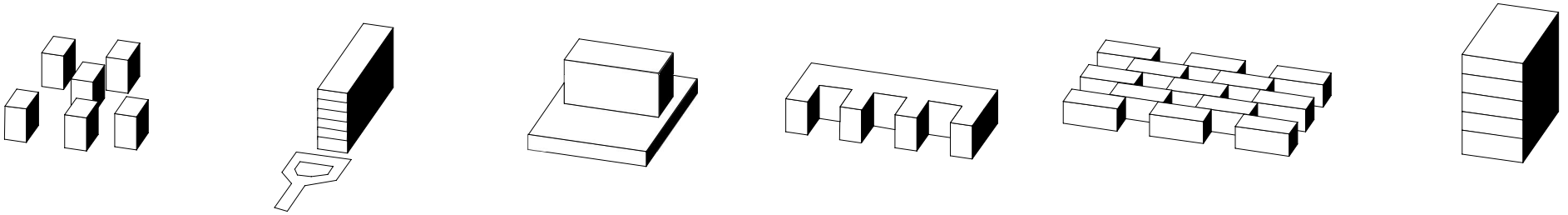
7. Näkymä lounaasta Yliopistokadun suunnasta.

8. Näkymä Vapaudenkadulta itään. Sairaalaniemi on kuvassa näkyvän kirkon takana.

2. Sairaala-arkkitehtuurin kehitysvaiheita

9. Kaavio esittää suomalaisen sairaalara-arkkitehtuurin kehitysvaiheita paviljonkisairaaloista kompaktisairaalaan. Alkuperäinen kaavio julkaistu teokssessa: Cure and Care, Kauste Julia ja Kjiisik Hennu, s. 56-57

Paviljonki 1880- | **Blokki 1930-** | **Jalusta ja torni 1950-** | **Kampa 1960-** | **Matto (hajautettu) 1970-** | **Kompakti 2000-**

2.1 1800- ja 1900-lukujen vaihteen paviljonkisairaalat

Autonomian ajalla ja erityisesti 1880-luvulla Suomeen rakennettiin runsaasti yleisiä sairaaloita ja parantoloita. Ilmiö liittyi kansalliseen heräämiseen, vähitellen etenevään kaupungistumiseen sekä pyrkimykseen parantaa työväestön oloja.

Bakteerien vaikutusta tautien aiheuttajana ei 1800-luvulla vielä tunnettu ja huomio kiinnittyi 'miasman' eli kostean ja tunkkaisen elinympäristön myrkyttävän vaikutuksen torjuntaan. Tämän vuoksi sairaalat sijoitettiin tyypillisesti kuiville mäntykankaille ja mielellään veden äärelle.[1] Ne rakennettiin riittävän etäälle keskuksista rauhan takaamiseksi ja tartuntojen välttämiseksi. Välimatka ei saanut olla kuitenkaan liian pitkä, jottei huollon, omaisten ja henkilökunnan kulkeminen veisi liiaksi voimia.

Vuosisadan lopun paviljonkisairaalat

Suomalaista sairaala-arkkitehtuuria kehitettiin aktiivisesti 1800-luvun viimeisillä vuosikymmenillä. Senaatin vuonna 1877 Helsingin Kirurgisesta sairaalan suunnittelusta julistama avoin kansainvälinen kilpailu ja sen tuottamat 27 ehdotusta uudistivat ajattelua. Vuosisadan viimeisillä vuosikymmenillä sairaalatypiksi vakiintui kansainvälisten esikuvien mukaan rakennetut Florence Nightingalen ideoimat paviljonkisairaalat.[2]

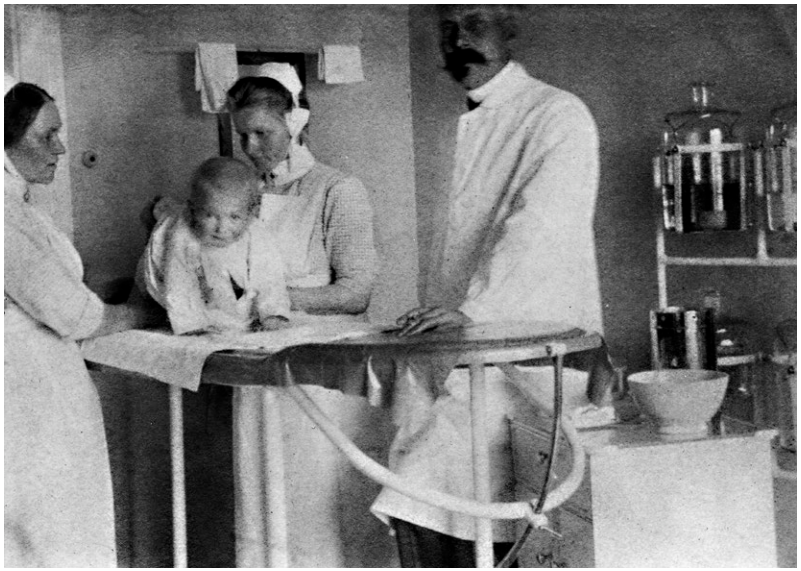
Paviljonkisairaaloissa osastot ja toiminnot sijoitettiin erillisiin rakennuksiin tai vähintään rakennuksen eri osiin. Näin pyrittiin välttämään tarttuvien tautien leviäminen osastoilta toisille. Miehille ja naisille muodostettiin omat osastot ja synnytysosastot sijoitettiin erilleen sairaalan muista osista. Väljään puiston sijoitettujen paviljonkimaisten sairaalarakennusten etuna oli helppo laajennettavuus ja niitä voitiin myös rakentaa lisää tarpeen mukaan.

Potilashuoneissa tuli olla tilaa, ilmaa ja valoa. Ilmanvaihtoon kiinnitettiin erityistä huomiota. Lämmitys hoidettiin huoneiden ristikkäisin nurkkiin sijoitetuilla puukamiinoilla. Niistä luovuttiin 1920-luvulla keskuslämmityksen yleistyttyä. Samalla osastojen sisäinen liikenne voitiin siirtää läpikuljettavien potilashuoneiden ketjuista keskuskäytäviin.

1800-luvun lopulla yleisten sairaaloiden yhteyteen perustettiin viljelmiä ja hyötypuutarhoja. Sairaalapuistot olivat avoimia ja toimivat lähiseudun asukkaiden virkistysalueina. Tämän katsottiin vähentävän laitospotilaiden eristyneisyyttä ja madaltavan sairaalan ja ympäröivän yhteiskunnan välistä raja-aitaa.

1 Heikkilä-Kauppinen Marja. Huolenpitoa ja hyvinvointia kansalle. Rakennetun Suomen tarina, Rakennustieto Oy, Bookwell Oy, Porvoo 2017 s. 151

2 Paatela Mikael, Vuosisata sairaala-arkkitehtuuria, Paatela arkkitehdit 1918- 2018, Bookwell Oy,Porvoo 2018 s. 4

10. Suomalainen sairaala-arkkitehtuuri kehittyi 1800-luvun lopulla omaksumalla kansainvälisiä vaikutteita. Kuvassa Rovaniemen yleisen sairaalan hoitotilanne 1900-luvun alusta. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelma.

11. Jussi Paatelan ja Uno Ullbergin suunnittelema, vuonna 1938 vihitty Turun lääninsairaala oli moderni blokkisairaala. KUVA: Museoviraston kuvakokoelma, kuvaaja Viljo Pietinen.

2.2 Moderni sairaala-arkkitehtuuri 1930-luvulta alkaen

Maailmansotien välisenä aikana sairaala-arkkitehtuuri kehittyi nopeasti lääkehoidon, arkkitehtuurin, tekniikan ja yhteiskunnan yleisen kehityksen mukana. Tehottomia paviljonkisairaaloita seurasi 1920-luvun lopulla alkanut funktionalististen blokkisairaaloiden aika, jonka edelläkävijöinä toimivat keuhkotautiparantolat.[3]

Samanaikaisesti suomalaisten lääketieteen asiantuntijoiden ja arkkitehtien yhteistyö tiivistyi, kun lääkintöhallitukseen perustettiin valtion sairaaloiden suunnittelusta ja rakennustöistä vastannut rakennustoimisto.[4]

Tekninen kehitys luo blokkisairaalat

Hissien yleistyttyä sairaaloista voitiin tehdä monikerroksisia. Rakenteiden, maankäytön ja toiminnan kannalta oli tehokasta sijoittaa samankaltaiset toiminnot päällekkäin. Kerroksista avautui vapaat näkymät ja terveellinen ilma virtasi sisään. Myös tekniset ratkaisut kuten ilmanvaihto ja keskuslämmitys toimivat tehokkaammin kuin matalissa puurakennuksissa. Sairaalan logistinen tehokkuus tuki nopeasti teknistyvän lääketieteen kehitystä.

Kerrostalomaiset blokkisairaalat olivat aluksi kapearunkoisia ja ne pyrittiin sijoittamaan väljästi käytettävissä olevaan tilaan. 1950-luvulla sairaalan muoto muuttui ja blokki sai juurelleen matalamman jalustaosan. Vuodeosastoilla hoitojaksot lyhenivät ja jalustaan voitiin sijoittaa suuri määrä uusia toimenpide- ja tutkimustiloja.[5]

Myöhempi kehitys

Jälleenrakennusaikana Suomessa keskityttiin terveydenhoitojärjestelmän kehittämiseen ja varsinainen sairaalarakentamisen buumi koettiin 1960-luvulla, kun maa pyrki kohti pohjoismaista hyvinvointiyhteiskuntaa. Vuoden 1972 terveydenhuoltolaki eriytti sairaanhoidon ja terveydenhoidon, jolloin lähiöihin ja kuntiin rakennettiin terveyskeskusten verkosto ja sairaalat erikoistuivat.

Sairaala-arkkitehtuuri kehittyi nopeasti kansanvälisiä suuntauksia seuraten. 1960-luvulla rakennustyyppi sai kampamaisen muodon. 1970-luvulla rakennetut sairaalat muodostivat mattomaisesti laajennettavia kortteleita. 2000-luvulla palattiin kompaktiin muotoon, jonka esikuvana olivat suuret teknologista huippua edustavat megasairaalat. Sen rinnalla kehittyy suuntaus, joka pyrkii integroimaan terveyspalvelut osaksi kaupunkirakennetta.

3 Heikkilä-Kauppinen Marja op.cit. 1957

4 Tiitta Allan 2009 ss. 141-142

5 Paatela op. cit.

Rovaniemen sairaalan ja Sairaalaniemen vaiheet aikajanalla

Esihistoriallinen aika

3000 eaa. Kivikautista asutusta. Niemi oli löytöjen perusteella keskeisimpiä ja vanhimpia kivikautisia asuinpaikkoja Rovaniemen alueella.

1895

Varhaisten kirkkojen ja piirilääkäreiden aika

1500-luku: Korkalonniemessä mahdollisesti katolisena aikana rakennettu seutukirkko Korkalossa Oinaan talon mailla. Poltettu viimeistään 1578 karjalaisten tekemässä hävityksessä.

1600-l. alku: Uusi saarnahuone Korkalonniemelle. Venäläisten hävitysretken myötä tuhottu 1611.

1630: Viimeistään 1630 rakennettu uusi kirkko Korkalonniemeen.

1688-89: Ensimmäinen kappeliseurakunnan kirkko, rakennettiin vanhan kirkon ympärille. 1689 Kellotapulin rakentaminen.

1765: Uusi ja isompi kellotapuli kirkon viereen.

1773: Piirilääkärin virka Ouluun – Rovaniemi osa piiriä.

1781: Tornion piirilääkäripiiri – Rovaniemi osaksi Tornion piiriä.

1812: Kirkkoherralle uusi pappila Korkalonniemeen.

1817: Uusi Ristin muotoinen kirkko Korkalonniemeen

1850-l. alk Tornion piirilääkäri Rovaniemeläisten sairauksia hoitamaan. Sairaanhoito edelleen vaikeasti saatavilla.

Rovanimen sairaanhoito kehittyy

1877: Rovaniemelle oma kunnan palkkaama kätilö.

1881: Lapsenpäästölaitos Korkalonniemeen

1884: Rovaniemelle oma piirilääkäri. Albert Emil Jahnsson, virassa 1884-1889. Rovaniemen kuntakokous pyysi Senaatilta varoja sairaalan rakentamista varten.

1885: Rovaniemelle ensimmäinen Oscar Björnströmin perustama apteekki Korkalonniemeen.

1887: Kuntakokous toisti pyyntönsä Senaatille sairaalan rakentamisesta. Senaatti pyysi asiasta tarkentavia asiantuntijalausuntoja.

1889: Kokous sairaalatontin valinnasta 5.7. Kokouksen jälkeen Korkalonniemelle tonttia tarkastelemaan.

1937

Paviljonkisairaala Korkalonniemeen

1895: Ensimmäinen sairaala Korkalonniemeen

1901-1910: Uudistuksia, mm. 1901 varat vesijohtoon, 1906 vesiklosetti, 1910 uudet sauna- ja pyykkituparakennukset.

1908: Kunnanlääkärin virka Rovaniemelle. Aluesairaalajärjestelmä saa alkunsa 1900-luvun alussa, Rovaniemelle keskussairaalan luonne.

1922: Sairaalan rakennuskantaa uusitaan

1929: Rovaniemestä kauppala.

Uuden modernin sairaalarakennuksen aika

1933: Kohti uutta sairaalaa: ensimmäiset lausunnot uuden sairaalan tarpeellisuudesta.

1934: Pohjois-Suomen kansanedustajat tekivät aloitteen uuden sairaalan rakentamisesta Rovaniemelle. Suunnittelutyö alkaa. Lääkintöhallituksen yliarkkitehti Jussi Paatela laatii luonnokset ja kustannusarviot.

1935: Valtioneuvosto hyväksyi piirustukset ja kustannusarvion 31.5.

1937: Uusi sairaalarakennus käyttöön 25.3. Valmistui myöhässä.

1938: Lapin lääni perustettiin. Sairaalaa alettiin kutsumaan Lapin lääninsairaalaksi vuodesta 1941 alkaen.

1939: Ylilääkäri Cederberg aloitti valmistelutyöt sairaalarakennuksen laajentamisesta. Asia kuitenkin hautautui sotien vuoksi.

Sotavuodet 1939-1944

1940: Rovaniemen yleisen sairaalan toiminta päättyi 1.2. talvisodan pommitukset tuhosivat vanhan rakennuksen ja osansa sai myös vuonna 1937 valmistunut rakennus. Henkilöstöä menetettiin.
1941-44: Jatkosodan aikana uusi sairaalarakennus oli siviilikäytössä.
1944 -45: Syyskuusta seuraavan vuoden elokuun puoliväliin Lapin lääninsairaala oli evakossa Kokkolassa. Lapin sodassa Korkalonniemi tuhoutui pahoin. Seurakunta menetti kaikki rakennuksensa.

Laajennushanke

1956: Suunnittelutoimenpiteitä. Lisäsiiven suunnittelu arkkitehtitoimisto Kokko & Kokolle. Uudet tilat edellyttivät lisämaan hankintaa.
11.6.1958: Rovaniemen kauppala osti Korkalon I tilasta maata 4300 m2 ja luovutti ne valtiolle sairaalan laajentamista varten.
1959: Neuvottelukokous sairaalassa 17.3. Mukana sisäministeri, lääkintöhallituksen puheenjohtaja, maaherra ja kansanedustajia. Todettiin, että Lapin lääninsairaalan rakennusprojekti oli asetettava etusijalle muihin vastaaviin projekteihin nähden.
1959: Eduskunta vahvisti laajennussuunnitelman 23.3.
1960: Rakennustyöt käynnistyivät. 12.11.1960 saavutettiin harjakorkeus.

1962: Laajennus valmistuu. Ensimmäiset potilaat 19.5.

1962 | 1988 | 1990 | 2021

Jälleenrakentaminen ja laajennuksen suunnittelu

1947: Vanhan puusairaalan perustusten päälle rakennettiin uusi rakennus, johon avattiin 24-paikkainen synnytysosasto joulukuussa. Vähemmän vaurioitunut uusi sairaalarakennus kunnostettiin.
1948: Valtioneuvosto määräsi Rovaniemen kauppalaan perustettavaksi Lapin keskussairaalan.
1952: Laki keskussairaaloiden rakentamisesta 27.6., jossa Lapin keskussairaala vasta 12. sijalla
1952: Sairaalan lasarettiosaston toimintahuippu saavutettu. Toimintaluvut kaksinkertaistuneet vuodesta 1938.
1953: Lääkintöhallitukselle annettiin muistio sairaalan puutteista sekä alustava suunnitelma. Asiasta pidettyjen kokousten myötä päädyttiin siipirakennuk sen rakentamiseen.
1955-56: Usko uuteen ja parempaan sairaalaan rohkaisi perustamaan uusia virkoja; mm. naistentautien- ja synnytysosaston osastolääkärien virat.

Kohti keskussairaalaa

1963: Vanhan puurakennuksen synnytyslaitos saneerattiin toiseksi sisätautiosastoksi 30.9.
1965: Lapin keskussairaalan perustamiskirja allekirjoitettiin 23.1. Yhteensä 503 sairaansijaa.
1965: Lapin lääninsairaala luovutettiin kokonaisuudessaan Lapin keskussairaalan kuntainliitolle 1.7.
1971: Lapin keskussairaalan kuntainliiton liittohallitus asetti oman työryhmän 23.6. uuden sairaalan suunnitteluun.

1988: Lapin Keskussairaala muuttaa uuteen sairaalaan Ounasrinteelle.

1989: Suunnitelmat vanhan sairaalarakennuksen peruskorjaamisesta Rovaniemen terveyskeskuksen käyttöön valmistuvat.

2018: Terveyskeskustoiminta muuttaa pois. Rakennus tyhjenee.

3 Sairaalaniemen rakentamisen historiaa

Tutkimuksen kohteena oleva alue on tunnettu historian saatossa usealla eri nimellä, kuten Korkalonniemi, Kirkonniemi, Pulliniemi, Jyrhämänranta ja Sairaalaniemi. Tässä selvityksessä käytämme nimeä Korkalonniemi sen historiallisuuden vuoksi.

Korkalonniemi edustaa Rovaniemen kivikautista varhaishistoriaa, jossa on säilynyt kolme kiinteää muinaismuistoa. Niemellä on ollut kivikautista asutusta jo 5000 eaa. lähtien. Arkeologi Hannu Kotivuoren mukaan arkeologisten löytöjen perusteella niemi on vanhimpia ja keskeisimpiä kivikautisia asuinpaikkoja Rovaniemen alueella.[6]

3.1 Kirkkojen historia Korkalonniemellä

Korkalonniemeen liittyy merkittävä kirkkojen historia. Vanhan perimätiedon mukaan Korkalonniemen Oinaan talon mailla on mahdollisesti sijainnut jo katolisena aikana rakennettu vaatimaton seutukirkko. Jos kyseinen saarnahuone on tuolloin Rovaniemellä sijainnut, on se poltettu viimeistään vuonna 1578 karjalaisten tekemässä hävityksessä.[7]

Varhaiset kirkot

Ruotsin kuningas Kaarle IX (kuninkaana 1599-1611) pyrki liittämään Lapin ja Ruijan tiukasti valtakuntansa yhteyteen. Tämä toteutettiin kirkollisen järjestyksen lujittamisella ja Lappiin lähetettiin komissaareja rakennuttamaan kirkkoja 1600-luvun alussa. Tässä yhteydessä myös Rovaniemen Korkalonniemeen rakennettiin saarnahuone, jonka venäläiset kuitenkin vuonna 1611 hävitysretkellään tuhosivat.[8]

Uusi kirkko lienee rakennettu melko pian tämän jälkeen. Perimätiedon mukaan se rakennettiin Kustaa Aadolfin (kuninkaana 1611-1632) aikana. Viimeistään tämä kirkko oli olemassa vuonna 1630, kun asiakirjoissa mainitaan ensimmäistä kertaa Rovaniemen lukkari, Ruokasen talon isäntä Pekka Antinpoika Ruokanen.[9]

6 Lapin kansa 16.2.2019
7 Vahtola 2000, 9
8 Vahtola 2000, 9-12
9 Vahtola 2000, 12

Kappeliseurakunnan aika

Rovaniemen kappeliseurakunta sai alkunsa, kun Rovaniemen ensimmäinen pappi, Christer Erici Bonelius, saapui Rovaniemelle viimeistään 1640-luvulla ja asettui asumaan Pukin ja Pöykiön tiloille Korkalonniemeen. Kappeliseurakunnan ensimmäinen kirkko rakennettiin vuosien 1688-89 aikana siten, että vanha kirkko jäi uuden kirkon sisään. Näin haluttiin säilyttää kirkon pyhä paikka osana uutta kirkkoa – myös vanhan kirkon lattian alle haudatut hautasijat säilyivät näin pyhitetyn paikan sisäpuolella.

Uuden kirkon ympärille sijoittui myös rovaniemeläisten käyttöön vihitty hautausmaa. Kirkko oli hirsistä rovaniemeläisten voimin salvottu, kooltaan 15 metriä pitkä ja 7 metriä leveä suorakaiteenmuotoinen tukipilarikirkko. Rakentaminen oli jaettu taloille sekä päivätöiden että rakennusmateriaalien osalta. Kellotapuli rakennettiin kirkon viereen vuonna 1689.[10]

Kirkko säilyi käytössä varsin pitkään – vasta 1760-luvulla sen todettiin olevan liian pieni kasvaneelle seurakunnalle. Vuonna 1765 valmistui uusi suurempi kellotapuli kirkon viereen, jotta pienet kirkonkellot saatiin korvattua Tukholmasta tilatulla 325 kiloisella kirkonkellolla. Itse kirkkoa ei mainittavammin uudistettu ennen 1800-lukua.[11]

Itsenäisen seurakunnan aika

Rovaniemestä tuli vuonna 1785 kuninkaan päätöksellä itsenäinen seurakunta. Vanha, jopa romahtamispisteessä oleva pieni puukirkko ei ollut uuden kirkkopitäjän arvolle sopiva, mutta kiirettä uuden kirkon rakentamiselle ei seurakuntalaisten keskuudessa ollut. Vihdoin 1810-luvulla rovaniemeläiset olivat valmiita uurastamaan uuden kirkon rakentamisen eteen.

Rovaniemeläiset lienevät itse ehdottaneet, että kirkko tulisi rakentaa pohjakaavaltaan tasavartisen ristin muotoiseksi ja sisäkulmat viistäen. Näiden suunnitelmien mukaisesti uusi puukirkko valmistui kevättalvella 1818. Kyseinen kirkko oli Korkalonniemellä jo neljäs, ja se edusti uusklassistista tyylisuuntaa.[12]

10 Vahtola 2000, 12-23
11 Vahtola 2000, 16-18
12 Ahvenainen 1970, 232-234. Vahtola 2000, 18-23

12. Pikkupoika katselee kirkon edustalla tulvavedessä kelluvaa latoa 1910-luvulla. Vasemmalla näkyy vuonna 1818 valmistunut ja järjestyksessään neljäs kirkko Korkalonniemellä. Puurakennusten takana on hautausmaa, jonka kiviaita kulkee kellotapulin kohdalla. Sen oikealla puolella on yleisen sairaalan talousrakennus. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja: Ilkka Paavalniemi.

Hautausmaat ja muistomerkit

Hautausmaata laajennettiin kirkon länsipuolelle suurten kuolonvuosien 1837 ja 1867 jälkeen. Vuonna 1921 hautausmaalla paljastettiin taiteilija Evert Porilan tekemä vuoden 1918 vapaussodan muistomerkki. Tälle hautausmaalle perustettiin myös talvisodan sankarihautausmaa, jonne haudattiin kaikkiaan 608 sodissa kaatunutta. Sankarihaudalle paljastettiin vuonna 1954 Wäinö Aaltosen veistämä muistomerkki ”Miehen kohtalo tunturin huipulla”.

Rovaniemen kolmas hautausmaa tehtiin vuonna 1890-luvulla pappilan takamaille. Tältä hautausmaalta löytyvät vuonna 1918 vakaumuksensa puolesta henkensä antaneet sekä vuonna 1919 espanjantautiin kuolleiden rajamiesten muistomerkit.[13]

Rovaniemen seurakunnan kaikki rakennukset tuhoutuivat toisen maailmansodan aikana. Uusi kirkko rakennettiin Korkalonniemeen jälleenrakennusvaiheessa siten, että se voitiin vihkiä käyttöön 20.8.1950.[14]

13 Vahtola 2000, 24-25

14 Runtti 1997, 360-361

3.2 Varhaiset sairaalarakennukset Korkalonniemellä

Sairaanhoitoa varten lääkärikuntaa ei Kemijokilaaksossa ollut, vaan kansanparantajat hoitivat pitkään sen, mitä ikiaikaisilla konsteilla hoidettavissa oli. Ouluun saatiin vuonna 1773 piirilääkärin virka, joka vastasi koko Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoidosta.

Rovaniemellä piirilääkäriä ei kuitenkaan usein nähty, vaan Rovaniemeltä lähetettiin sairaita säännöllisesti Ouluun lääninlasarettiin hoitoa saamaan. Kulkeminen sairaalaan rahoitettiin joko omasta tai pitäjän varoista, joten hoitoon pääsy oli harvojen etuoikeus.[15]

Oulun läänin pohjoisin osa oli jaettu kahteen piirilääkäripiiriin, Tornion ja Kittilän piiriin. Rovaniemi kuului vuonna 1781 perustettuun Tornion piiriin. Koko silloista Lappia valvoi kaksi lääkäriä, eikä heidän toimintansa ollut helppoa. Matkat olivat pitkiä, tieverkosto olematon ja kylät etäällä toisistaan.[16]

Rokkoa ja kuumesairauksia ehkäisemään aloitettiin pienten lasten rokotustoiminta 1800-luvun alussa. 1850-luvulta lähtien rovaniemeläisten sairauksia tuli hoitamaan Tornion piirilääkäri. Hiljalleen maanteiden kehittyessä myös liikkuminen helpottui ja hoitoon pääsi helpommin.[17]

Vielä 1800-luvun lopulla sairaalahoito oli vaikeasti saatavilla etenkin Lapin peräkylissä asuville. Suuri osa väestöstä joutui turvautumaan puoskareihin, joita löytyi runsaasti ja jotka nauttivat suurta luottamusta paikallisten keskuudessa.[18]

Kohti Rovaniemen ensimmäistä sairaalaa

Tarve oman lääkärin saamiseksi Rovaniemelle oli suuri ja asiasta oltiin tehty ehdotuksia jo 1850-luvulta lähtien. Kuntalaiset olivat jopa valmiita osallistumaan sairashuoneen, kalusteiden ja lääkärin palkkaamisen kustannuksiin, mutta senaatti ei aloitteisiin myöntynyt.[19] Kunnan palkkaaman kätilön rovaniemeläiset sentään saivat vuonna 1877, mutta senkin vasta pitkän keskustelun päätteeksi. Oman apteekkinsa Rovaniemi sai vuonna 1885, kun Oscar Björnström perusti liikkeensä Korkalon tilan naapuriin.[20]

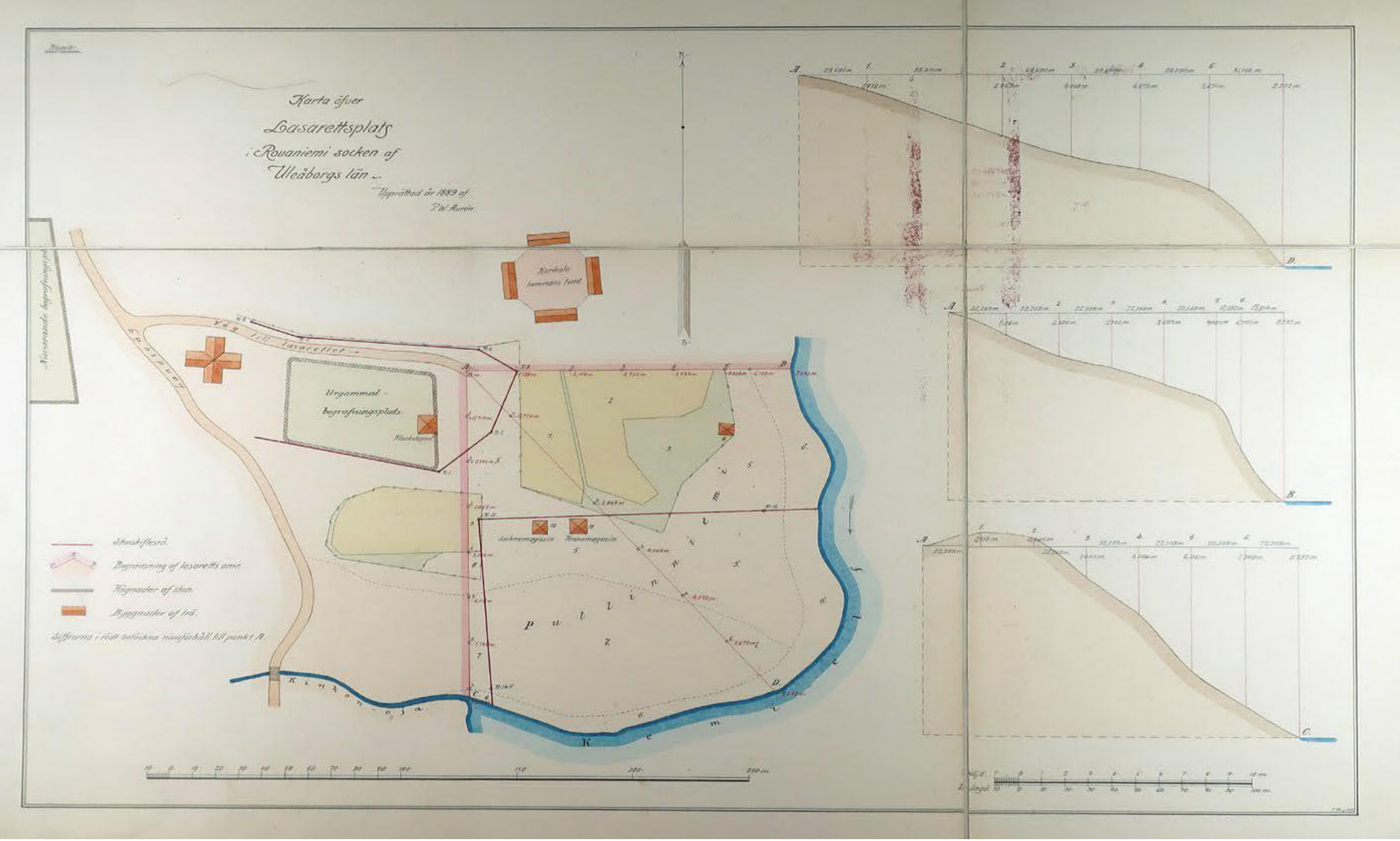
Lääkärikysymys sai viimein vastauksen vuonna 1883, kun valtiovalta hyväksyi rovaniemeläisten ehdotuksen valtion palkkaamasta piirilääkäristä. Piirilääkärin keskuspaikaksi määrättiin Rovaniemi ja ensimmäistä piirilääkärin virkaa tuli hoitamaan Albert Emil Jahnsson vuonna 1884. Samalla heräsi kysymys oman sairashuoneen rakentamisesta.[21]

Tukkitöiden vilkastuminen 1880-luvulla sai rovaniemeläiset toimimaan oman sairaalan saamiseksi Rovaniemelle. Kuntakokous anoi valtiovallalta varoja sairaalan rakentamista varten ensimmäisen kerran vuonna 1884, mutta senaatti ei myöntänyt apua. Vuonna 1887 kuntakokous valtuutti valtiopäivämies Isak Hoikan anomaan Hänen Keisarilliselta Majesteetiltaan Aleksanteri III:lta, että Rovaniemelle rakennettaisiin valtion varoilla 50 vuodepaikan sairaala, jota piirilääkäri hoitaisi oman toimensa ohella.[22]

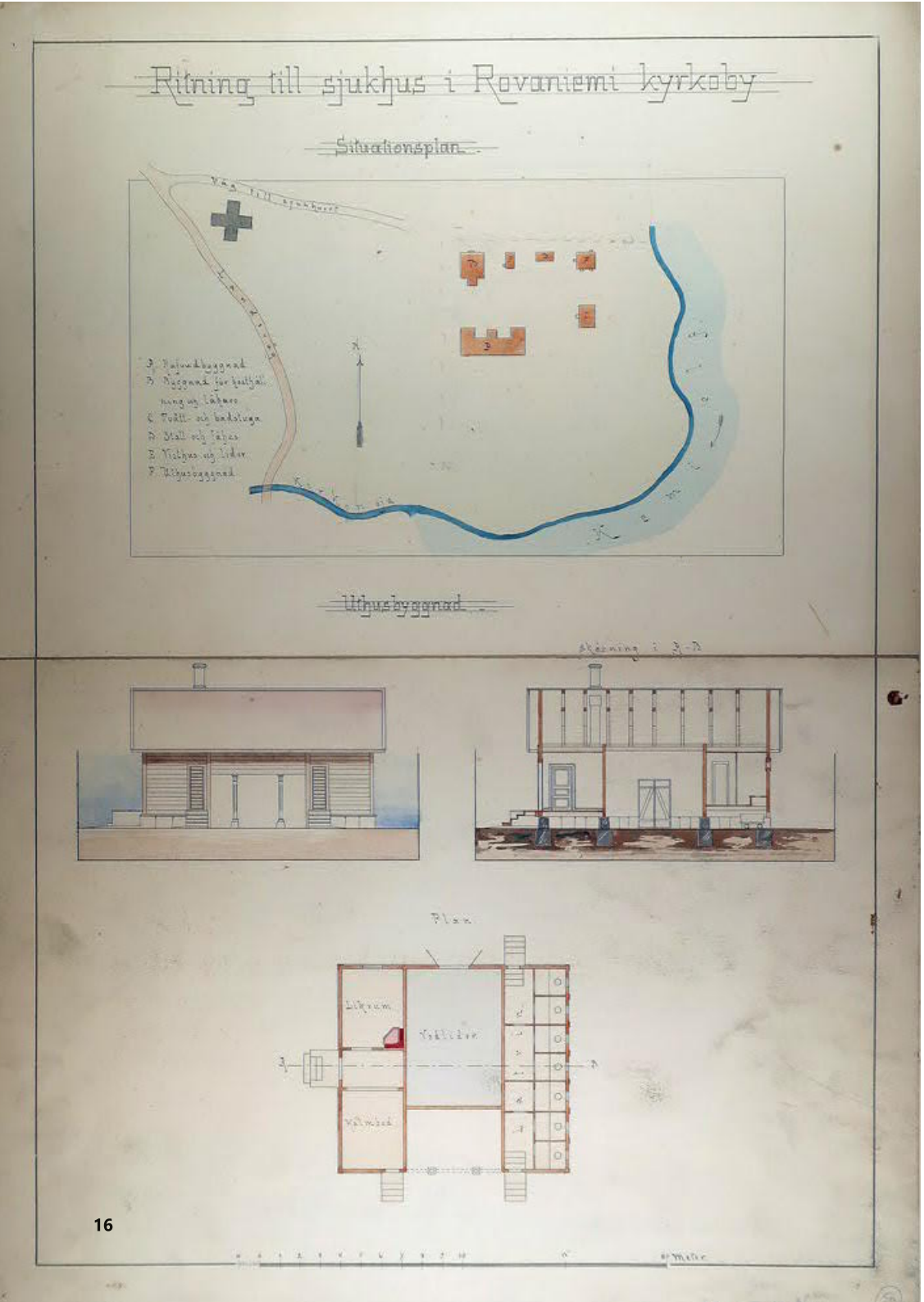
Hoikan senaatille toimittamassa kuntakokouksen kirjelmässä perusteltiin sairaalatarvetta usealla syyllä. Lähimmät sairaalat sijaitsivat Oulussa ja Torniossa, joihin kulkeminen oli vaivalloista ja aikaa vievää puutteellisten tieyhteyksien, kulkuvälineiden, pitkien välimatkojen ja haastavien sääolojen vuoksi. Lisäksi perille päästyään ei ollut varmuutta siitä, pääsikö sairas hoitoon vai ei. Uutta sairaalaa perusteltiin nimenomaan väestön tarpeilla, jotta sairaiden ei tarvitsisi jäädä koteihinsa ”kitumaan ja kuolemaan”.[23]

Viranomaiset kannattivat Hoikan esitystä. Lääkintöhallitus korosti lausunnossaan Rovaniemen alueen suurta sairaalatarvetta ehdottaen valtion varoilla rakennettavaksi 30-paikkaisen sairaalan ilman veneeristä osastoa, sillä sukupuolitauteja esiintyi alueella harvoin. Myös piirilääkäri Jahnssonin mukaan sairaanhoito ilman sairaalaa oli

15 Enbuske 1997, 56
16 Nohteri 1973, 7-8
17 Enbuske 1997, 148-149
18 Nohteri 1973, 10
19 Nohteri 1973, 12-13
20 Enbuske 1997, 149-151
21 Enbuske 1997, 150-151
22 Manninen 2005, 34
23 Nohteri 1973, 16

13. Yleisen sairaalan suunnittelun pohjaksi laadittiin Korkalonniemeen niemen maastonmuotoja ja olevaa rakennuskantaa esittävä kartta. Sen on piirtänyt P.W. Aurén vuonna 1899. Sairaalan paikalla on rinnakkain kruunu- ja pitäjämakasiini, joista jälkimmäinen on kartassa nimetty seurakunnan maanviljelijöiden viljavarastoksi. Sairaalalle varattu maa-alue rajautui lännessä hautausmaan kiviaitaan ja kellotapuliin. Alueen pohjoispuolella oli Korkalon tilan rakennusryhmä. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma

14. Ulkohuoneen piirustus esittää monitoimisen rakennuksen. Vasemmalla on kamiinalla varustettu ruumishuone ja olkivaja. Oikealla on neljästä tilasta muodostuva käymälä, jonka tyhjennykseen on varattu pieni vaunu. Näiden välissä on halkoliiteri. Ylemmässä asemapiirroksessa näkyy pihapiirin rakentuminen. Tämä piirros on päiväämätön ja allekirjoittamaton, mutta Viktor Sucsdorffin piirtämässä kopio on päivätty heinäkuussa 1890. Siinä on myös rakennusten piirtäjien Seb. Gripenbergin ja Flor. Granholmin nimikirjoitukset. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma IIId

hyvin haastavaa, ja hän korosti Rovaniemen sopivan läänin teiden solmukohtana erinomaisesti sairaalan sijoituspaikaksi.[24]

Keisarillinen Senaatti kysyi, voisivatko myös rovaniemeläiset osallistua sairaalarakennuksen kustannuksiin. Rovaniemen kuntakokous myöntyi lahjoittamaan tontin sairaalaa varten, mutta ei muuten osallistuisi laitoksen kustannuksiin.[25]

Sairaalan paikan valinta

Sairaalaa suunniteltiin ensin sijoitettavaksi toimintansa lopettaneen Karihaaran sahan henkilökunnan asuinrakennukseen, mutta viranomaiset totesivat sen liian huonokuntoiseksi.

Rakennus olisi vaatinut kalliin korjauksen eikä sairaansijojen sijoittaminen siihen olisi ollut käytännöllistä. Hajasijoitus olisi häirinnyt sairaalan toiminnallista tehoa ja rakennuksen paloturvallisuuskin oli puutteellinen. Uuden sairaalarakennuksen rakentaminen osoittautui halvemmaksi ja paremmaksi vaihtoehdoksi.[26]

Sairaalantontin valinnasta pidettiin kokous 5.7.1889. Rovaniemeläiset ehdottivat, että sairaala rakennettaisiin kauniille paikalle Korkalonniemeen, joka rajoittui kahdelta suunnalta Kemijokeen ja jonka maaperä oli kiinteää. Tuolloin vältettiin vielä miasmaa, joka väijyi alavilla ja kosteilla mailla.

Kokouksen jälkeen siirryttiin Korkalonniemelle, josta tarkoitukseen sopiva maa-alue katsottiin saatavan. Piirilääkäri totesi alueen olevan erittäin sopiva. Myös kuvernööri piti paikkaa hyvänä, vaikkakin liian pienenä. Hän

24 Nohteri 1973, 15-17
25 Manninen 2005, 34-35
26 Nohteri 1973, 17

15. Yleisen sairaalan päärakennuksen ensimmäinen piirustus. Potilashuoneet suuntautuvat etelään. Sivukäytävän toisella puolella on henkilökunnan ja sairaalan huollon tilat. Jokaisen huoneen vastakkaisissa nurkissa on puukamiinat. Etelään suuntautuvassakivijalassa on kellaritiloja. Keskellä on päätykolmiolla varustettu risaliitti. Potilashuoneiden ikkunat ovat suuret. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma IIId

kehotti kuntaa hankkimaan lisämaata viereisestä Korkalon tilasta joko sopimalla tai pakkolunastamalla. Samalla maaherra määräsi alueella sijaitsevat pitäjän- ja kruununmakasiinit siirrettäväksi muualle.

Kun hanke oli saanut keisarin hyväksynnän, yleisten rakennusten ylihallitus sai tehtäväkseen laatia sairaalan piirustukset.[27] Sairaalan läheisyyteen toivottiin rakennettavan myös lääkärille sopiva asunto, jotta tämä ei asunnon puutteen vuoksi lähtisi Rovaniemeltä. Silti ensimmäinen piirilääkäri Jahnsson lähti pian nimityksensä jälkeen muualle ja hänen tilalleen saapui tohtori Gustaf Ferdinand Snellman vuonna 1889.[28]

Rovaniemen yleisen sairaalan rakentaminen vuonna 1895

Rovaniemen ensimmäinen sairaala valmistui Korkalonniemeen vuonna 1895. Päärakennuksen lisäksi sairaala-alueelle rakennettiin talousrakennus, ulkohuonerakennus, jäävarasto, sauna ja pesula. Lääkärin asunto sijoitettiin talousrakennuksen toiseen kerrokseen. Sairaalan valmistuminen viivästyi alkuperäisestä suunnitelmasta parilla vuodella sisustusvaiheessa syttyneen tulipalon vuoksi.[29]

Vuodepaikkoja oli 20 ja potilaat koostuivat pääosin lappilaisista sekä muualta Suomesta tulleista uittomiehistä. Hoidettavien tautien ja vammojen kirjo oli laaja. Henkilökuntaan kuului lääkäri, yli- ja alihoitaja, emäntä, keittäjä, pesijä ja renki. Vuonna 1881 perustettu lapsenpäästölaitos, eli synnytyslaitos, toimi edelleen Korkalonniemessä, mutta erillään muusta sairaalasta.[30]

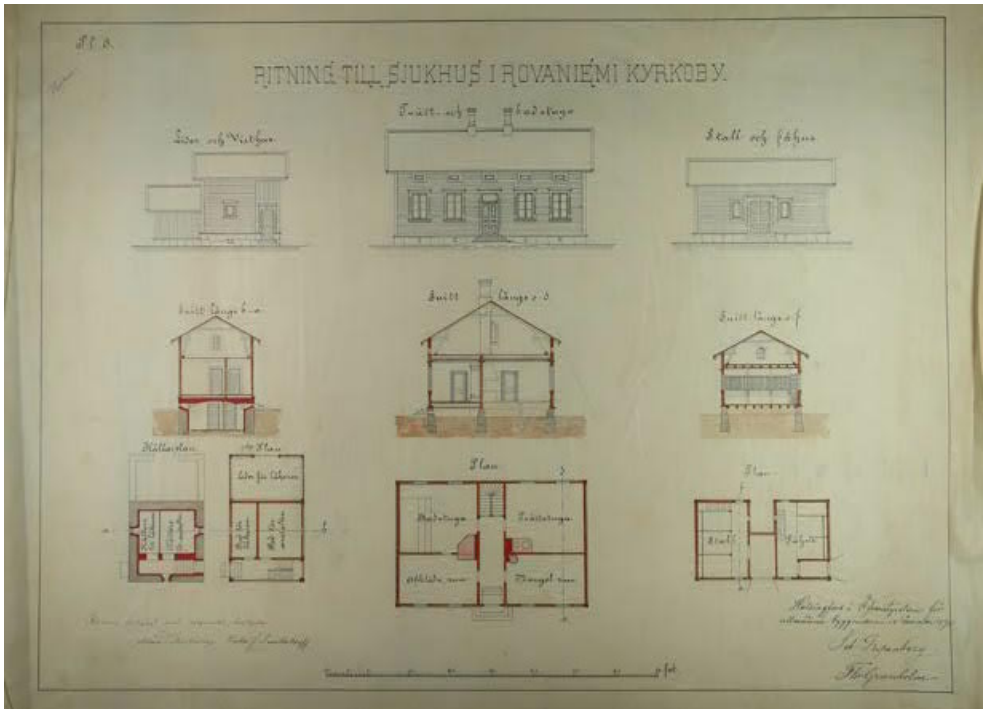
27 Manninen 2005, 35
28 Enbuske 1997, 151
29 Nohteri 1973, 20-24
30 Manninen 2005, 35

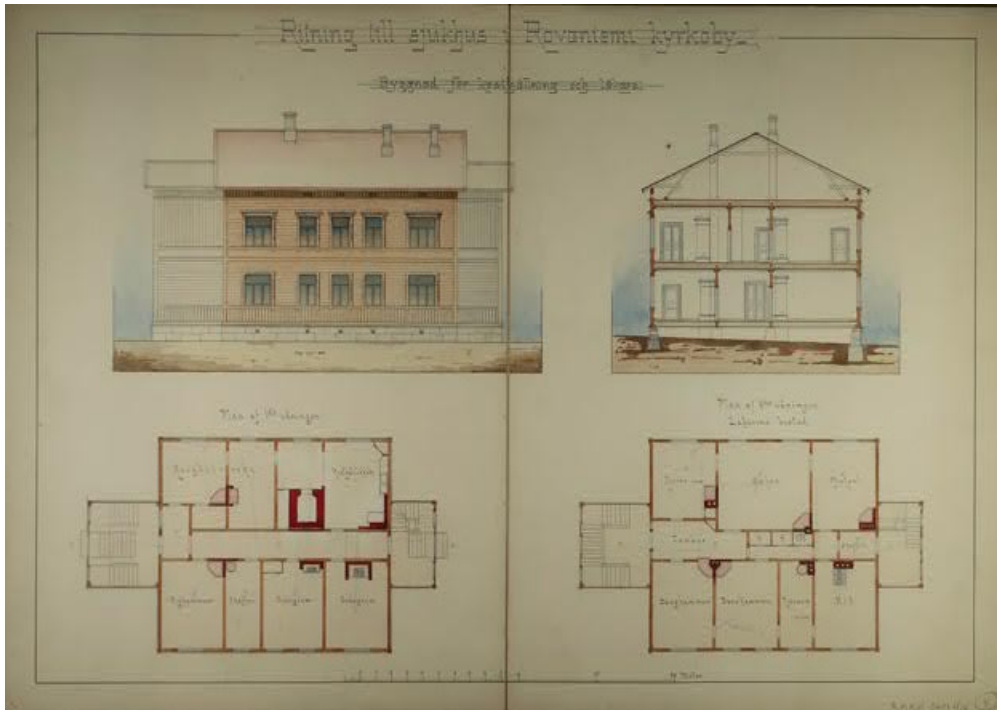
16. 1910-luvulla rannan suunnasta otetussa valokuvassa näkyy yleisen sairaalan talousrakennus ja sen oikealla puolella sairaalarakennus. Vasemmassa reunassa on kirkon kellotapuli. Etualalla makaamassa Ilkka Paavalniemi. KUVA: Lapin Maakuntamuiseon kokoelma, kuvaaja Ilkka Paavalniemi

17. 1910-luvulla kirkon tornista otetussa valokuvassa näkyy sairaalan istutettua puistoa. Edessä vasemmalla on jopa tennis-kenttä. KUVA: Lapin Maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Ilkka Paavalniemi

18. Arkkitehtien Gransted ja Gripenberg laatima suunnitelma pihapiirin ulkorakennuksista sisältää kellarin, liiteri- ja heinähuoneen, pesutuvan ja mankelihuoneen sekä tallin ja navetan piirustukset. Ne on päivätty marraskuussa 1890 ja lääninarkkitehti Victor Sucsdorffin kopioimia. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

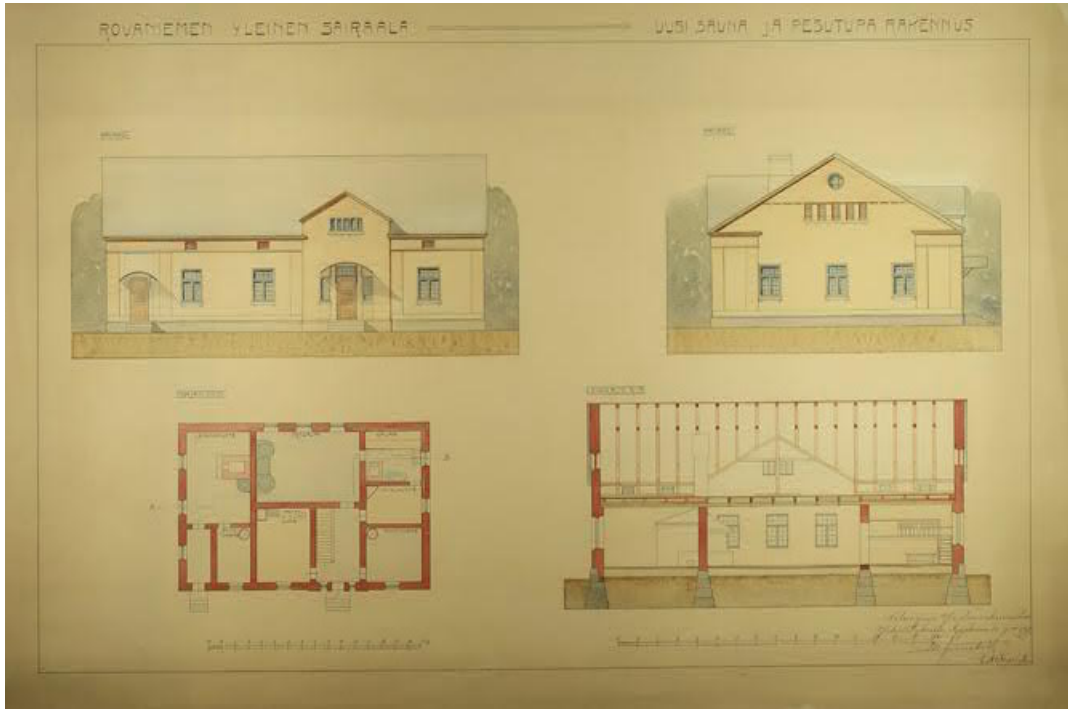
19. Edellä mainittujen suunnittelijoiden tekemä piirros vuodelta 1892 esittää lääkärin asuintalon toisen version, jossa rakennuksen molemmissa päissä on porrashuoneet. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

Lääkintöhallituksen pääjohtaja, professori Fredrik Salzman saapui Rovaniemelle tarkastusmatkalle vuonna 1896. Hän korosti tarkastuskertomuksessaan uuden sairaalan kaunista sijaintia Kemijoen varrella juuri siinä kohdassa, jossa joki muodostaa järvimäisen laajentuman. Kritiikkiä sai kunnostamaton sairaala-alue, joka oli kuoppainen, laaja ja rikkaruohon peittämä hiekkakenttä vailla laitokselle tunnusomaisia istutuksia, puita ja pensaita. Pääjohtajan mielestä sairaalan ympäristön viihtyisyys ei ollut kustannuskysymys. Sairaala-alueen myöhemmän ajan puusto on todennäköisesti peräisin näiden aikojen istutuksista.[31]

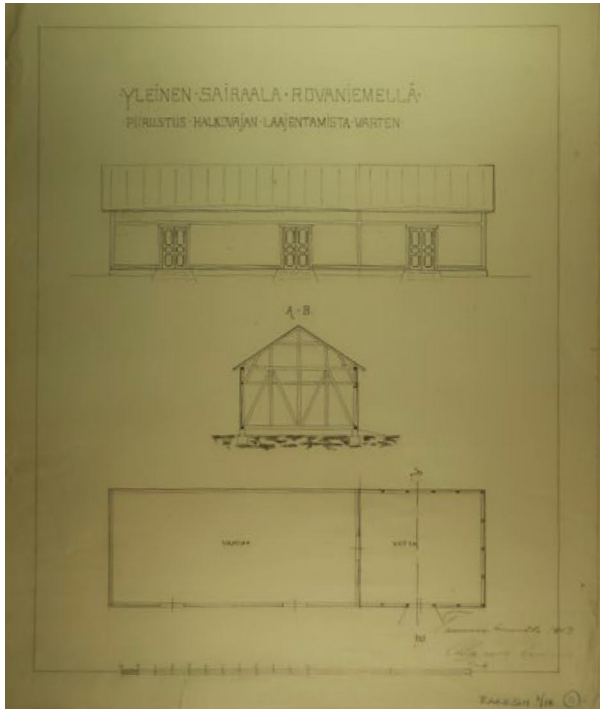
31 Nohteri 1973, 28

20. 1910-luvulla otettu kuva, jossa näkyy yleisen sairaalan asuin- ja talousrakennus idän suunnasta. Sen takana näkyy Rovaniemen kirkko. KUVA: Lapin Maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Ilkka Paavalniemi

21. Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehtien Grandstedtin ja Krankin 30.9.1909 suunnittelema kivirakenteinen uusi sauna ja pesutuparakennus. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

22. Joitakin suunnitelmia laadittiin myös Oulun rakennuspiirissä. Yleisen sairaalan puuliiterin laajennuspiirros vuodelta. 1913 on lääninarkkitehti Harald Andersin signeeraama. KUVA: Kansallisarkisto, Oulun rakennuspiirin arkisto

Sairaalassa oli myös leikkaussali, joka oli kuitenkin talvisin niin kylmä, ettei siellä voinut aina työskennellä. Haastavuutta työhön toi myös juoksevan veden puute: vedet täytyi kantaa ämpärillä kaivosta. Vuonna 1901 saatiin senaatilta vihdoin varat vesijohdon asentamiseen, vuonna 1906 sairaalaan rakennettiin ensimmäiset vesiklosetit ja vuonna 1910 uudet vesipumpulla varustetut sauna- sekä pyykkituparakennukset.[32]

32 Manninen 2005, 36

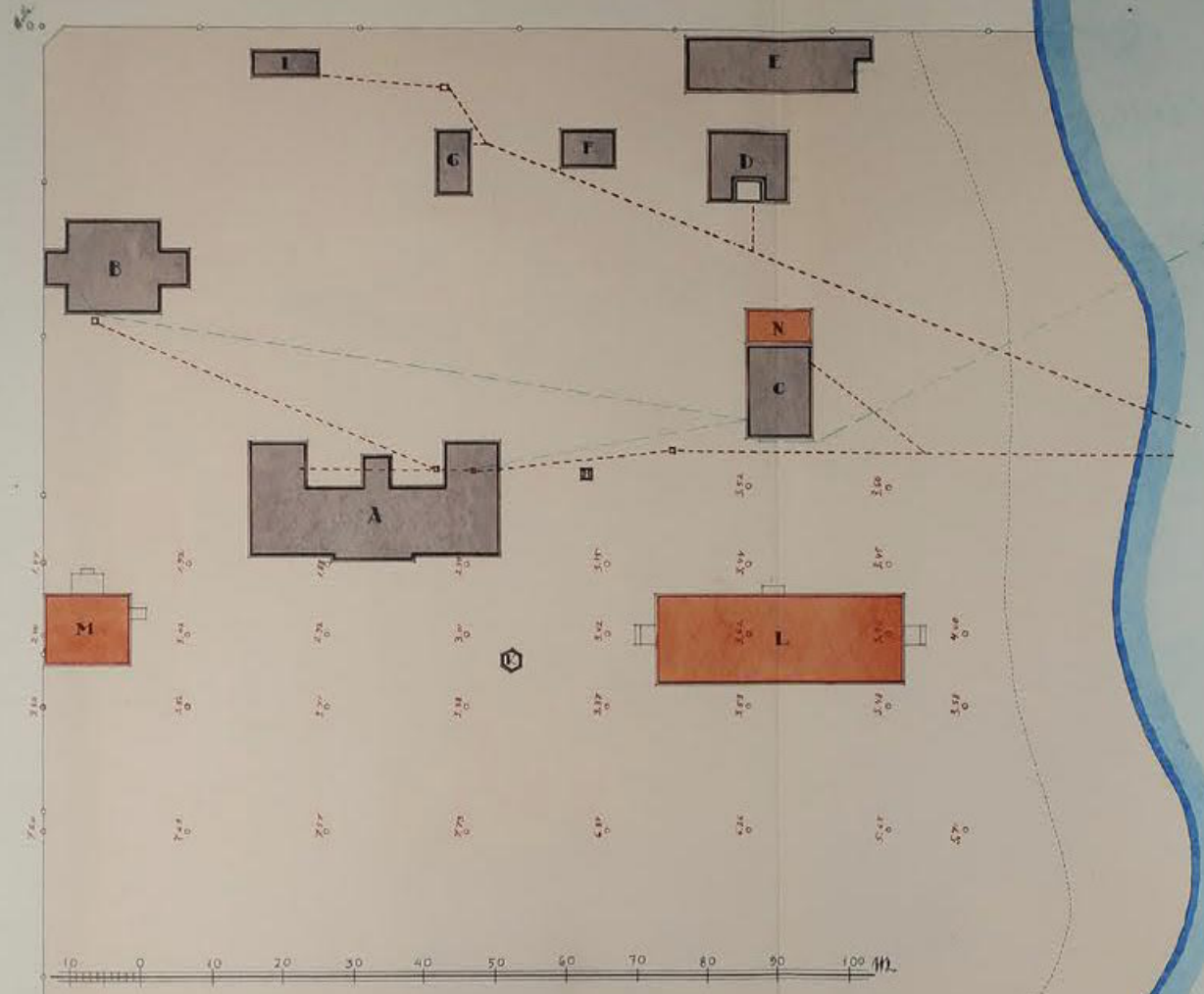

24. Todennäköisesti vuonna 1914 otettu kuva yleisen sairaalan puistosta. Kuvassa on Rovaniemen yleisen sairaalan tohtori Sahlberg perheineen ja vieraineen kahvittelemassa henkilökunnan talous- ja asuinrakennuksen pihassa. KUVA: Lapin Maakuntamuiseon kokoelma, kuvaaja Ilkka Paavalniemi

23. VIEREINEN SIVU: Luistelijoita Kemijoen rannassa 1910 luvulla. Yleisen sairaalan rakennukset ja kellotapuli taustalla. KUVA: Lapin Maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Ilkka Paavalniemi

ROVANIEMEN YLEINEN SAIRAALA
ASEMAKARTTA

A – SAIRAALARAKENNUS
B – TALOUS- JA LÄÄKÄRINASUNTORAKENNUS
C – SAUNA- JA PESUTUPARAKENNUS
D – ULKOHUONE
E – HALKOVAJA
F – TALLI
G – MAKASIINI JA KELLARI
H – KAIVO
I – JÄÄKELLARI
K – PAVILJONKI
L – KUPPATAUTISAIRAALA
M – TOIMITSIJAN ASUNTO
N – SAUNALISÄRAKENNUS

——— VESIJOHTO
- - - - - - LOKAJOHTO

Yleisten rakennusten Ylihallituksessa
Helsingissä 6 p:nä Lokakuuta 1922
J. Söderholm
Erl. Kraus

26. Paviljonkisairaalatyyppiin kuului olennaisesti sairaalapuisto. Se oli hyötypuutarha mutta sillä uskottiin olevan myös parantava vaikutus potilaisiin. KUVA: Lapin Maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Ilkka Paavalniemi

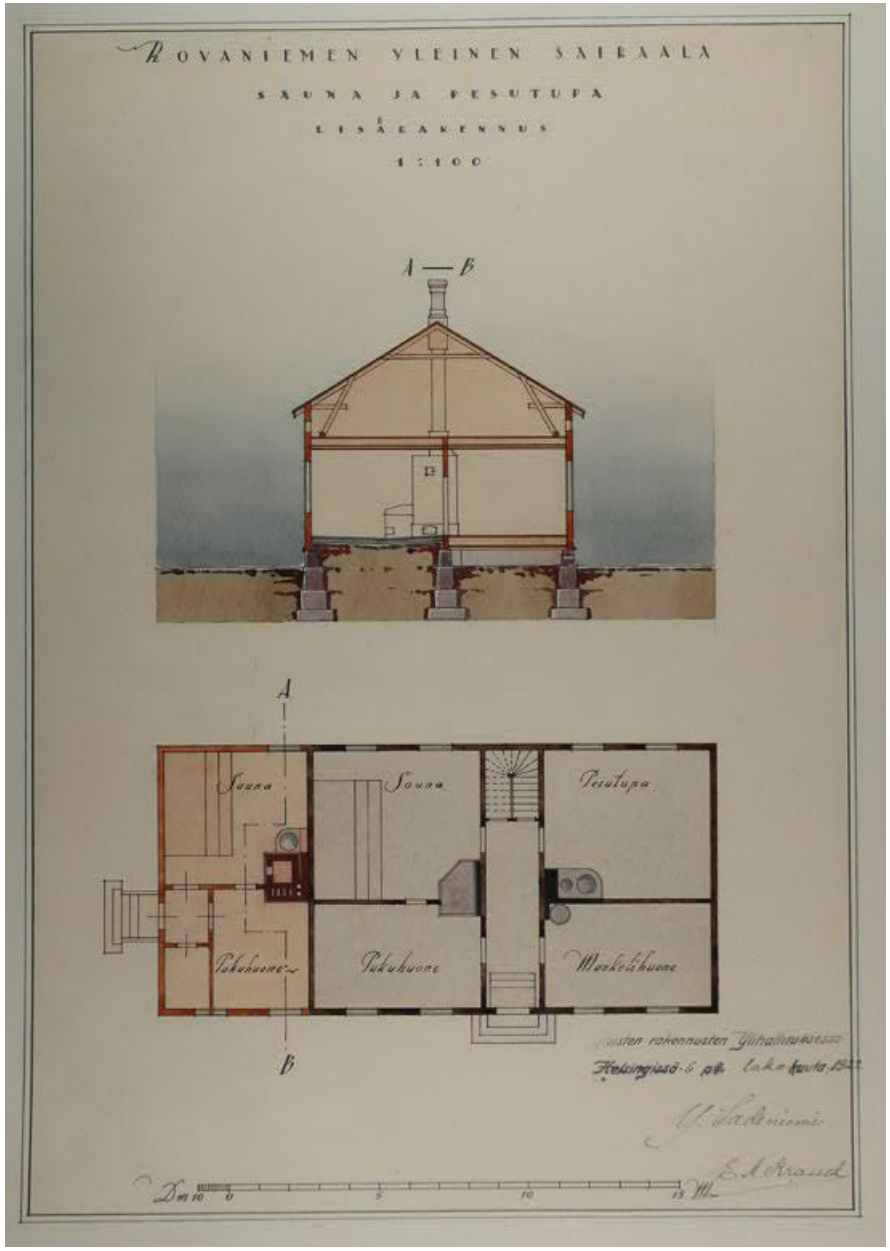
1920-luvun laajennuksia

Sairaala-alueen rakennuskantaa laajennettiin 1920-luvun alussa. Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehdit Yrjö Sadeniemi ja Ernst A. Kranck laativat vuonna 1922 päivätyn piirustussarjan, johon kuului olevien rakennusten laajennuksia sekä kokonaan uusia rakennuksia.

Laajennuksia oli tehty jo aiemmin lääninarkkitehti Harald Andersin suunnitelmien mukaan. Tällä kerralla jatkettiin sauna- ja pesutupaa toisella löylyhuoneella ja pukuhuoneella.

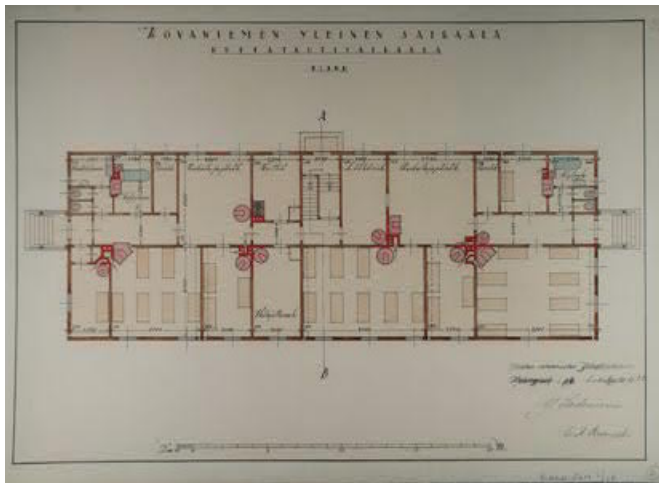
Uudisrakennuksia olivat pitkänmallinen kuppatautiosasto ja noppamainen toimitsijan asunto. Molemmat rakennukset tehtiin yksikerroksisina ja hirsirunkoisina puurakennuksina. Niiden tyyli oli eleetöntä uusklassismia.

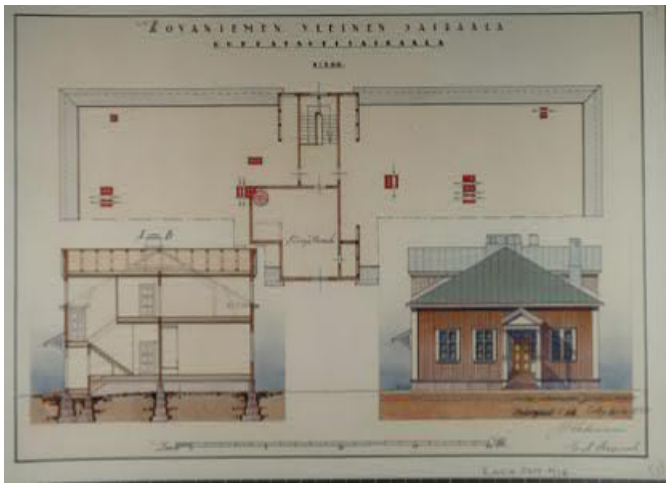
27. VIEREINEN SIVU: Sadenimen ja Krankin lokakuussa 1922 päiväämä piirros yleisen sairaalan alueen rakennuskannan laajentamisesta. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma

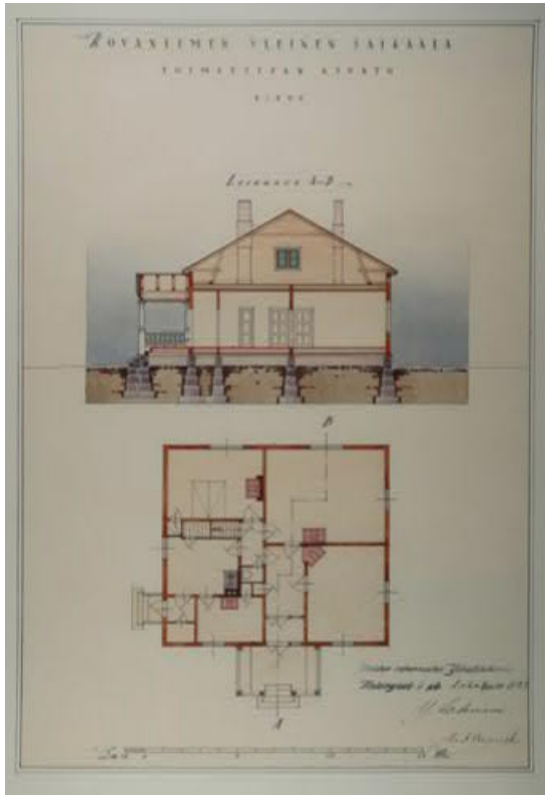
25. Sadenimen ja Krankin 6.10.1922 päiväämä piirros yleisen sairaalan sauna- ja pesutuvan lisärakennuksesta, joka toteutettiin laajennuksena. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

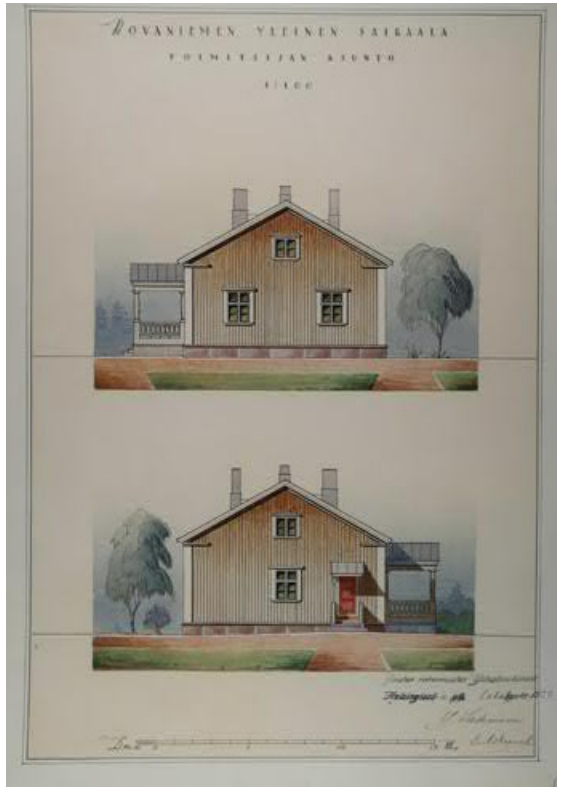

29. Kuppatautiosaston uudisrakennuksen piirustukset laadittiin Yleisten rakennusten ylihallituksessa 6.10. vuonna 1922. Toteutumattoman suunnitelman allekirjoittivat arkkitehdit E.A. Krank ja Y. Sadeniemi. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

28. Saman kaksikon 6.10.1922 päiväämä piirros yleisen sairaalan toimitsijan asunnosta. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

30. Yleisen sairaalan uusi aikakausi on alkanut. Kuvassa vasta valmistunut kivirakenteinen sairaalarakennus hohtaa uutuuttaan kesällä 1937. KUVA: Lapin Maakuntamuseon kokoelma, A. Liukko

3.3 Uusi lääninsairaala

Rovaniemen yleinen sairaala sai huomattavan lisän toiminta-alueeseensa, kun Petsamo liitettiin omana kuntana Oulun läänin perimmäiseksi osaksi Tarton rauhan myötä vuonna 1920. Vilkas kauttakulkuliikenne Petsamoon vaikutti merkittävästi myös Rovaniemen talouselämään.

Petsamo sai oman aluelääkärinsä, sekä kahdeksanpaikkaisen sairaalan ja kaksi sairasmajaa. Näin sai aluesairaalajärjestelmä alkunsa. Aluesairaalaverkoston kasvaessa Rovaniemen sairaala sai keskussairaalan luonteen, jolta voitiin odottaa tason korotusta. Jatkuva potilaspaine kasvoi, eikä tilannetta helpottanut puuttuva sukupuolitautien osasto ja synnytyspaikkojen lisääntynyt tarve.[33]

33 Nohteri 1973, 36-39

31. Lääkintöhallituksen suunnittelija Kaarlo Oksanen laati aluekartan 12.2.1934. Se esittää uudisrakennuksen ja olevien rakennusten sijainnit sekä vesi- ja viemärijärjestelmän. Yläreunassa on lisäksi niemen poikkileikkaus, johon uudisrakennus on sijoitettu. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

Jo 1880-luvulta tuttu Rovaniemen kaupunki- ja kauppalakysymys saatiin päätökseen vuonna 1929, kun nopeasti kasvaneesta Rovaniemestä tuli kauppala, jota ympäröi laaja maalaiskunta. Näin kirkonkylä ja muu pitäjä erotettiin toisistaan.

Samana vuonna Rovaniemen piiri- ja sairaalalääkärin virka jaettiin kahtia ja kirurgi Eino Närvi nimitettiin sairaalan päätoimiseksi lääkäriksi, jotta hänellä olisi enemmän aikaa kehittää sairaalaa. Pian sairaalasta löytyi luuinstrumentteja sekä virtsaelin-, korva-, nenä- ja kurkkutautien hoidossa tarvittavia välineitä, sekä vuodesta 1932 röntgenkone.[34]

Päätös rakennushankkeesta syntyy

1920-luvulla Lapin kansanedustajat tekivät useita aloitteita saadakseen valtiolta määrärahan Rovaniemen sairaalan laajentamiseksi. Sairaalan ahtaus tulisi vain pahenemaan, kun Rovaniemen ja Kemijärven välisen rautatien rakentaminen alkaisi. Yleismaailmallinen lama vaikutti 1930-luvulla myös Suomen talouteen eikä rahaa liiennyt valtiolta uusiin rakennushankkeisiin.[35]

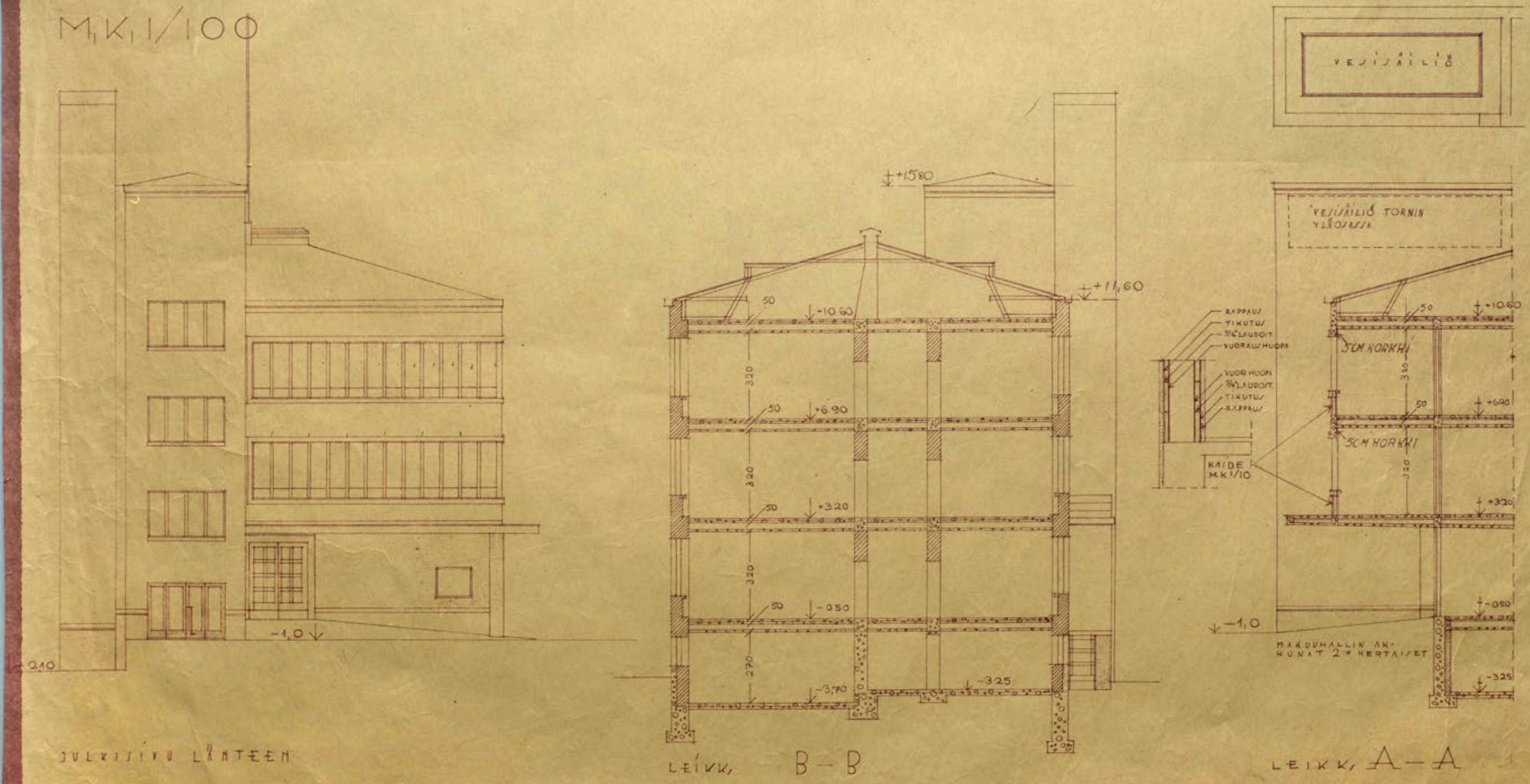
Uuden sairaalan tarpeellisuudesta hankittiin eri vaikutuspiirien lausunnot vuonna 1933. Oulun läänin maaherra ja Rovaniemen kauppalan hallitus jakoivat käsityksen nykyisen sairaalan vanhanaikaisuudesta ja ahtaudesta, eikä se vastannut tarkoitustaan Peräpohjolan ja Lapin keskussairaalana. Myös paikallisten lääkärien mielipiteet olivat uuden sairaalan kannalla, sillä hoitopaikoista oli huutava pula.[36]

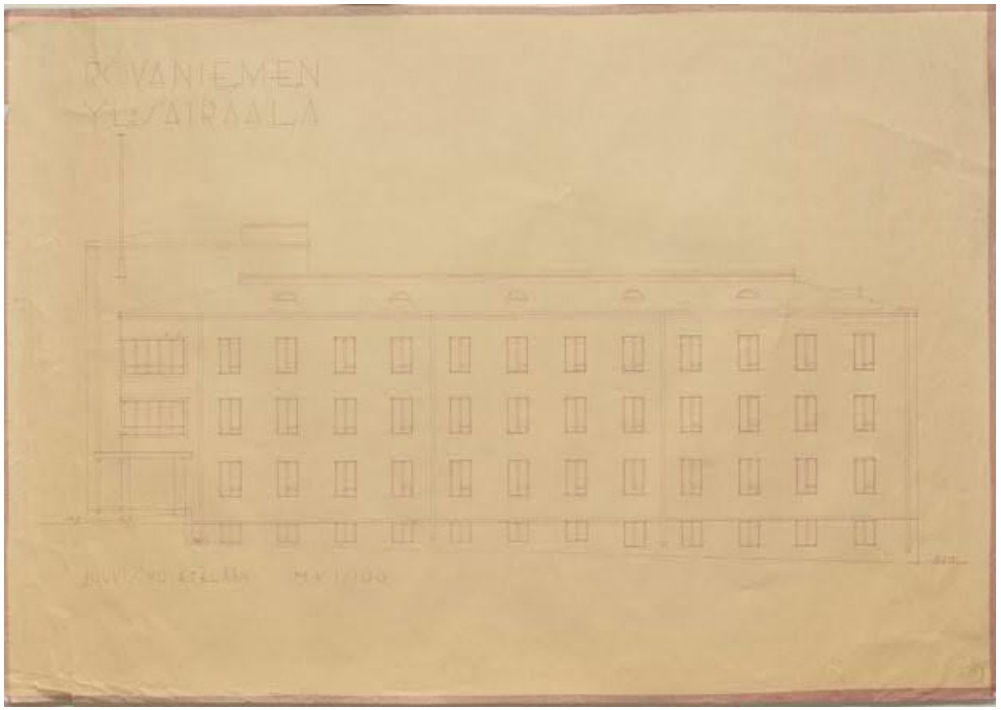
Laman aikana Lapin työllisyystilanne oli huono, joten eduskunta päätti muuttaa suunnitelmiaan ja järjestää lappilaisille rakentajille työtä. Sairaalan laajentamista varten myönnettiin määräraha vuonna 1933.[37] Vuonna 1934 Pohjois-Suomen kansanedustajat tekivät eduskunnassa aloitteen sairaalan rakentamisesta, jonka seurauksena lääkintöhallitus ryhtyi suunnittelutyöhön.

Myös lääkintöhallitus korosti sairaalan tilanahtautta ja ylikuormitusta, sekä rakennusten ja varusteiden alkeellisuutta. Erityisenä epäkohtana mainittiin sukupuolitautiosaston puute, koska kyseiset taudit olivat paikkakunnalla levinneet huolestuttavasti.[38]

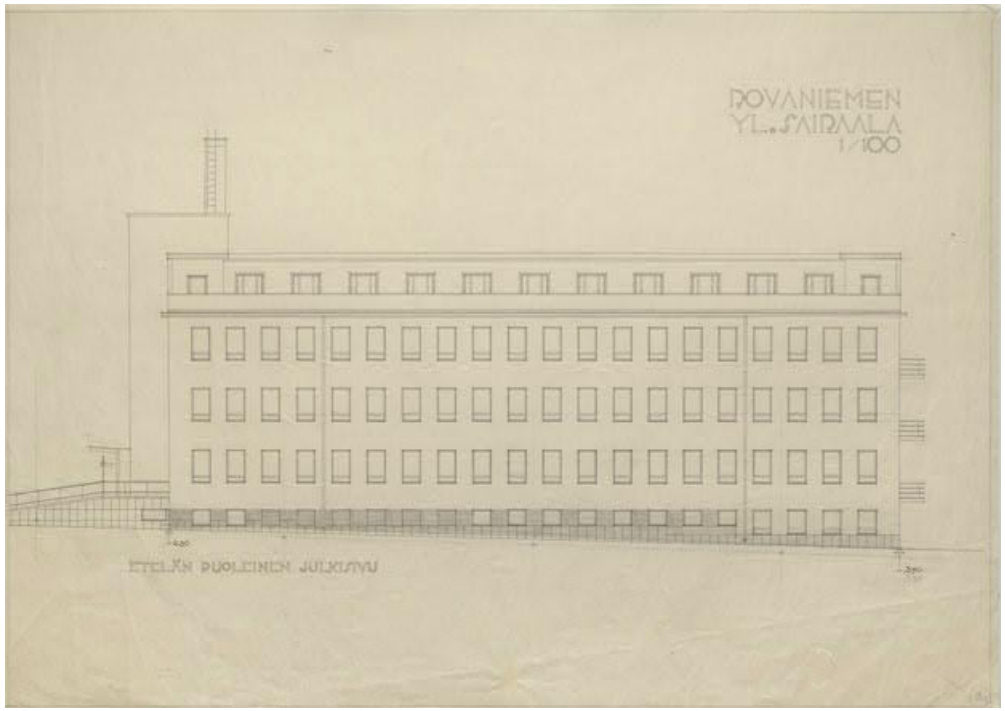
34 Manninen 2005, 36-37
35 Manninen 2005, 37
36 Nohteri 1973, 40
37 Manninen 2005, 38
38 Nohteri 1973, 40

32. Päätyjulkisivu ja oikeassa reunassa näkyvä detaljipiirros esittää suunnitelman lasitetut terassin toteutustavasta. Terassi toteutettiin lopulta katettuna ja lasittamattomana rakennuksen molempiin päihin. Keskellä on piirustussarja ainoa säilynyt rakennepiirros, joka vastaa pääpiirteittäin toteutuneen sairaalan rakennetta. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

33. Lääkintöhallituksen rakennusosaston päällikön arkkitehti Jussi Paatelan ensimmäisen piirrossarjan julkisivu etelään. Länsipäädyn toisessa ja kolmannessa kerroksessa on lasitettu terassi, joka ei toteutunut. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

34. Sama piirustus toteutuneessa muodossa. Lasitettu parveke on korvattu kahdella avoterassilla. Tätä piirustussarjaa ei ole päivätty. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

Uuden sairaalarakennuksen suunnittelu ja rakentaminen

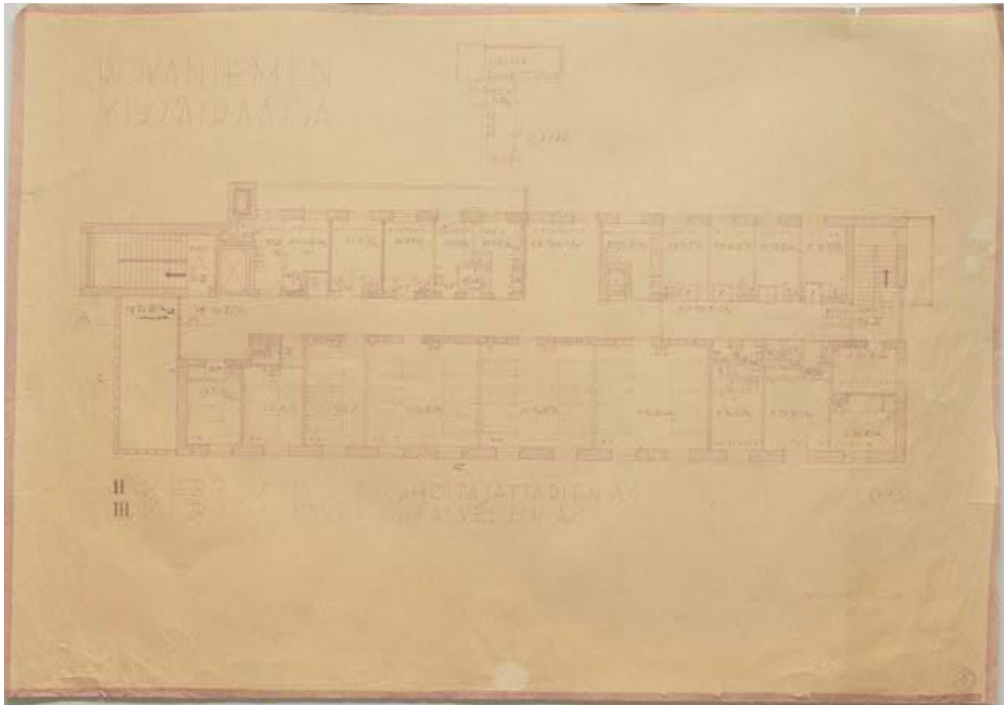
Lääkintöhallituksen arkkitehti Jussi Paatela laati tulevan sairaalarakennuksen luonnokset ja kustannusarviot, jotka nousivat 4 000 000 markkaan. Sairaala tulisi suunnitelmien mukaan toimimaan Perä-Pohjolan suurimpana pääsairaalana, jonka vastaanottoalue oli varsin laaja. Lääkintöhallitus arvioi tarvittavan sairaansijojen määrän olevan 82 paikkaa: 52 paikkaa uudelle lasarettiosastolle ja loput 30 paikkaa sijoitettaisiin vanhaan sairaalarakennukseen eristys- ja sukupuolitautiosastolle.[39]

Uuden sairaalarakennuksen kellarikerrokseen tuli pesula, lämpökeskus, koneenhoitajan asunto ja erilaiset varastohuoneet. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsivat potilaiden vastaanotto, leikkaussalit ja röntgenhuone. Toisessa ja kolmannessa kerroksessa sijaitsivat varsinaiset sairasosastot, toinen kerros naisille ja lapsille sekä kolmas kerros miehille.

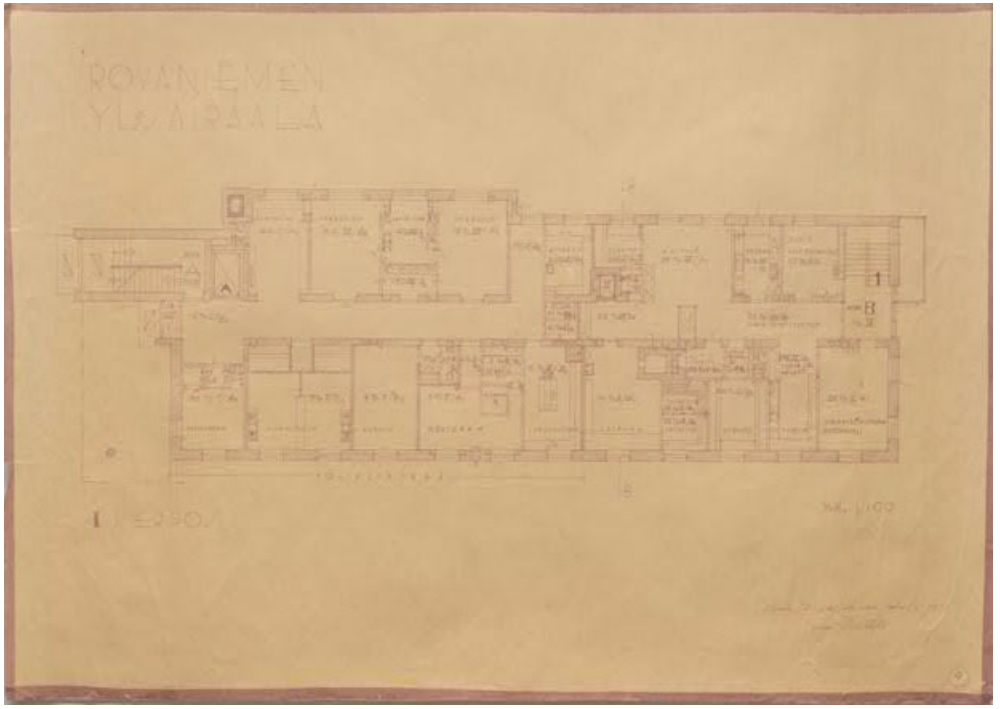
Hoito-osastojen yhteyteen sijoitettiin myös hoitajien ja palveluskunnan asuntoja. Vanhasta talousrakennuksesta siirrettiin keittiö, leipomo ja henkilökunnan ruokailutila uuden sairaalan ensimmäiseen kerrokseen. Alilääkärin asunto suunniteltiin rakennettavaksi talousrakennuksen vapautuviin tiloihin. Pesula oli tarkoitus muuttaa talouden-hoitajan asunnoksi. Vanhan sairaalan muutoskustannukset arvioitiin maksavan 500 000 markkaa, jolloin kokonaiskustannukset nousivat 4 500 000 markkaan.[40]

39 Nohteri 1973, 40-41

40 Nohteri 1973, 41

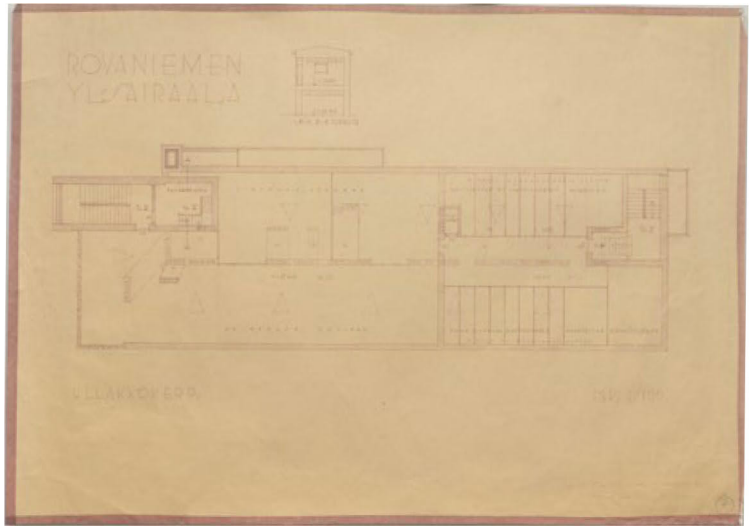
37. Ensimmäisessä piirustussarjan toinen ja kolmas kerros ovat identtisiä. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

35. Pääporras sijoitettiin ensimmäisessä suunnitteluvaiheessa sisäänkäynnin rinnalle. Lopullisessa versiossa se sai paikan pääaulasta. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

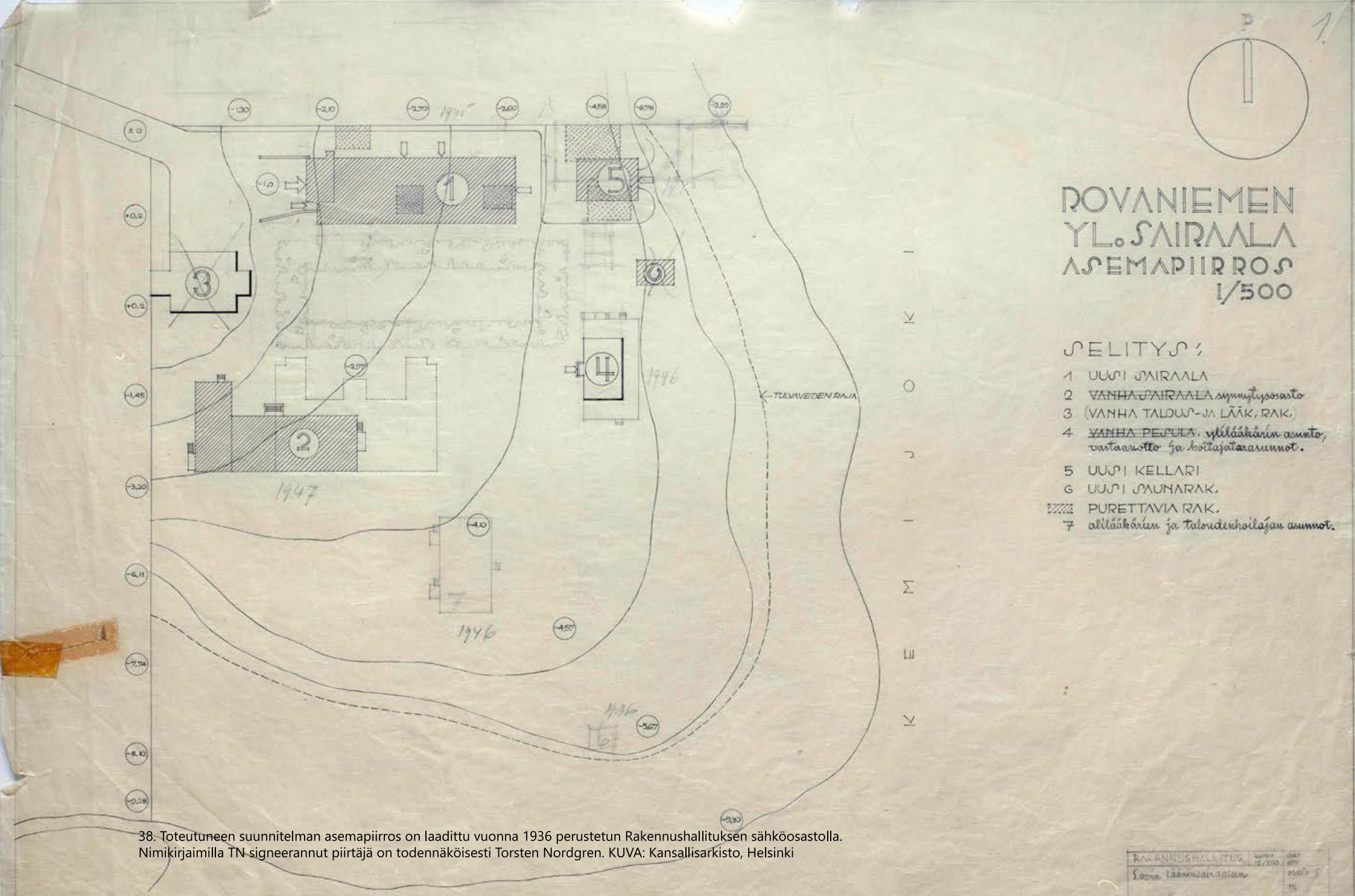
Valtioneuvosto hyväksyi piirustukset ja kustannusarvon 31.5.1935. Urakoitsijaksi valikoitui tarjouskilpailun perusteella helsinkiläinen Betoni Oy, joka sitoutui rakentamaan Rovaniemen yleisen sairaalan alueelle piirustusten mukaiset rakennukset käyttökuntoon niin, että sairaalarakennuksen vesikatto olisi valmis ennen talven tuloa ja koko rakennus valmiina 1.9.1936.

Urakkasummaksi sovittiin 2 358 000 markkaa ja pankissa säilytettävänä takuusummana 250 000 markkaa. Rakennusvaiheessa tehtiin lisäksi erillinen sopimus ylilääkärin asunnon rakentamisesta, jonka tuli valmistua 1.1.1937 mennessä 293 000 markan urakkasummalla.[41]

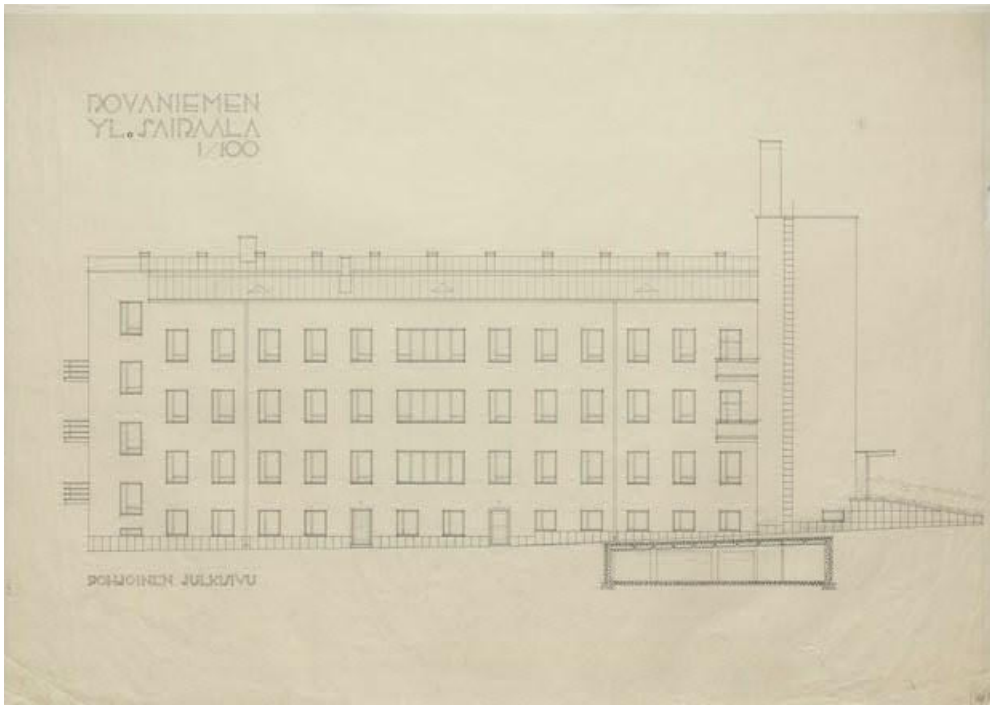

36. Ensimmäisen piirustussarjan kellarikerros. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

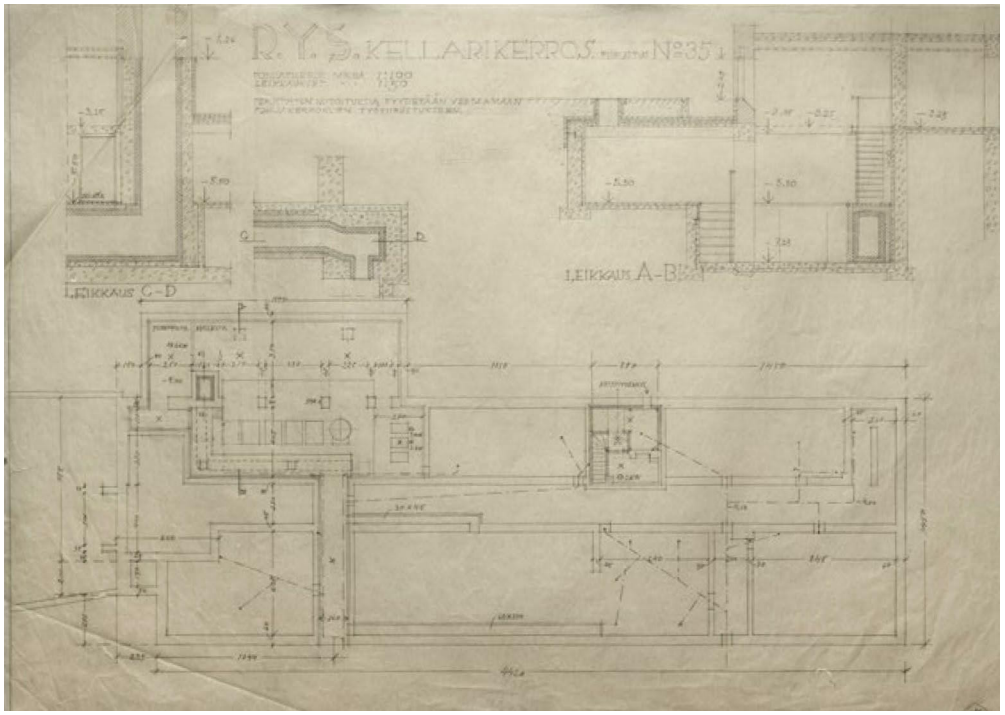
41 Nohteri 1973, 41

38. Toteutuneen suunnitelman asemapiirros on laadittu vuonna 1936 perustetun Rakennushallituksen sähköosastolla. Nimikirjaimilla TN signeerannut piirtäjä on todennäköisesti Torsten Nordgren. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

39. Pohjoisjulkisivu toteutuneessa muodossa. Julkisivun keskellä olevat suuret ikkunat ovat leikkaussalin kohdalla. Ullakkokerroksessa on ikkunoita vain etelään. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

40. Kellarikerroksen rakennedetaljeja. Kuva on lopullisen piirustussarjan ainoa säilynyt rakennekuva. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

Vuoden kuluttua voitiin todeta, ettei urakoitsija pystynyt täyttämään sitoumuksiaan. Uhkavaatimuksetkaan eivät auttaneet työn saattamiseen loppuun asti, joten lääkintöhallitus katsoi parhaaksi toimittaa lopputarkastus 14.-15.10.1936.

Työt todettiin keskeneräisiksi ja korjauksia sekä täydennyksiä odotettiin suoritettavan. Betoni Oy asetettiin kuitenkin konkurssiin, joten työn loppuun suorittaminen jäi lääkintöhallitukselle ja kokonaissuoritus siirtyi lääkintöhallituksen toimeksiannosta arkkitehti Toivo Löyskän vastuulle. Varsinaisesti töitä johti rakennusmestari V. T. Heinonen. Rakennusaikana sattuneet häiriöt viivästyttivät sairaalan valmistumista lähes kolmella kuukaudella.[42]

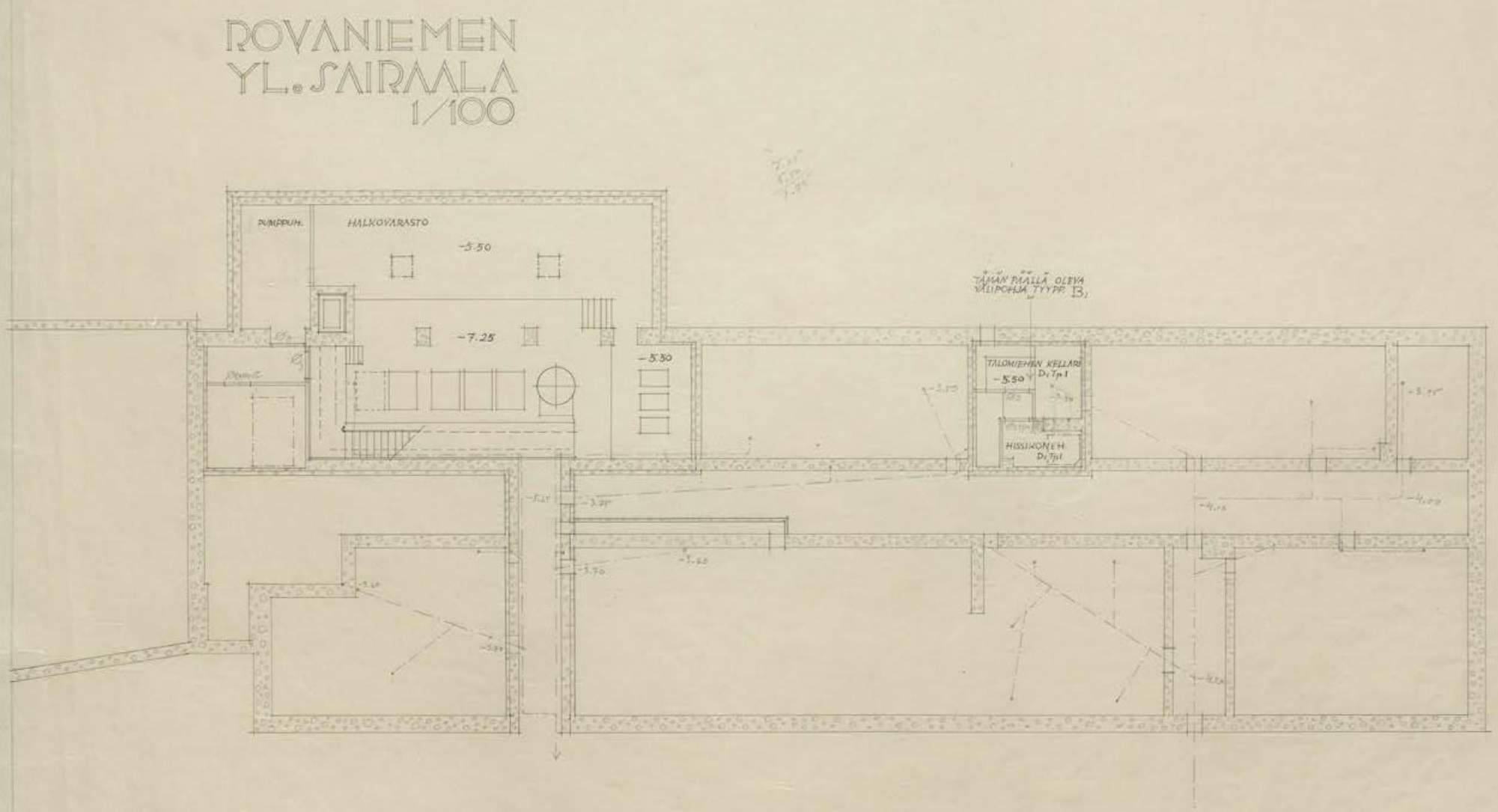
42 Nohteri 1973, 42

Lapin ensimmäinen tiilinen sairaalarakennus avaa ovensa vuonna 1937

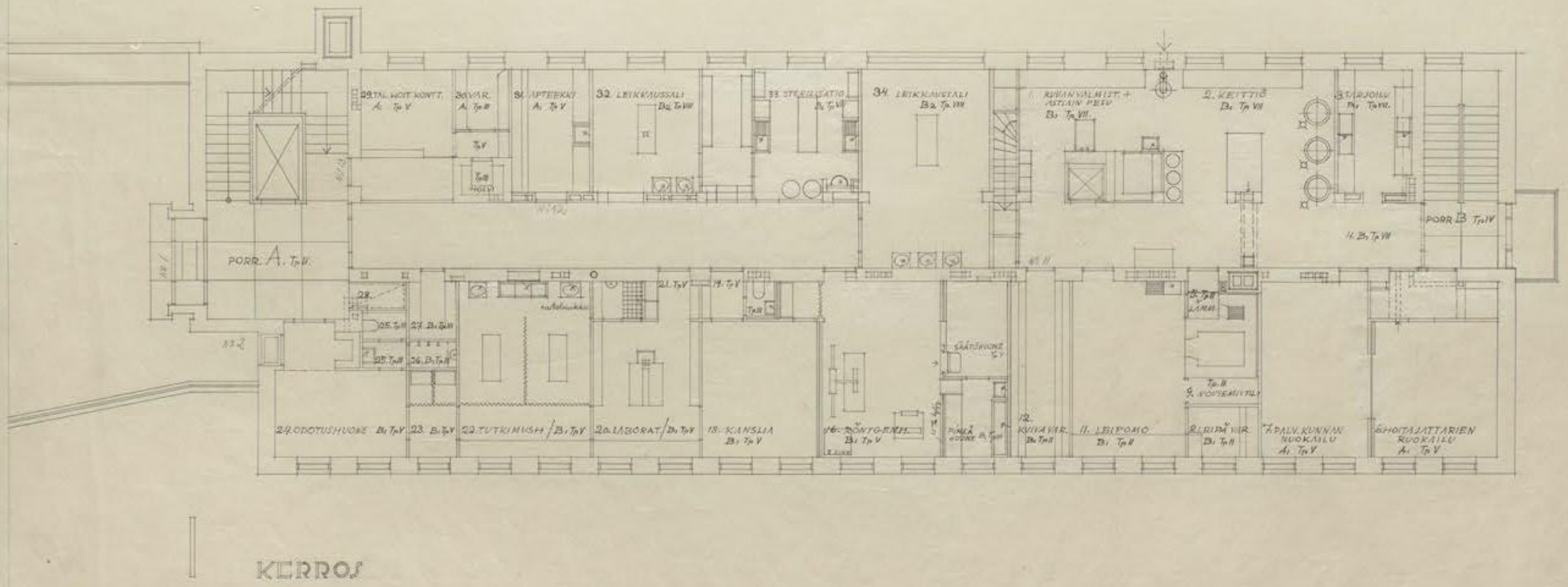
Uusi sairaalarakennus otettiin käyttöön 25.3.1937. Sen pohjakerroksessa sijaitsivat ruumishuone ja pesula, jonka varusteina olivat sähköllä toimivat pesu-, pyykinvääntö- ja kuivaushuoneet. Pohjakerroksesta löytyivät myös ”korkeat ja mahtavat” kattilahuoneet, jotka kehittivät lämpöä sairaalaan. Sairaalan johto suunnitteli lämmittävänsä sairaalaa Kemin satamasta tuodulla kivihiilellä, koska halkojen hinta oli varsin korkealla.[43]

Sairaalan ensimmäisessä kerroksessa olivat keittiöt, lääkäreiden vastaanottotilat, röntgenhuone, kansliatilat sekä suuri leikkaussali. Toisessa kerroksessa oli potilashuoneita ja synnytysosasto. Kolmannessa kerroksessa oli myös potilashuoneita. Sairaanhoitajat asuivat neljännen kerroksen vinttikamareissa.

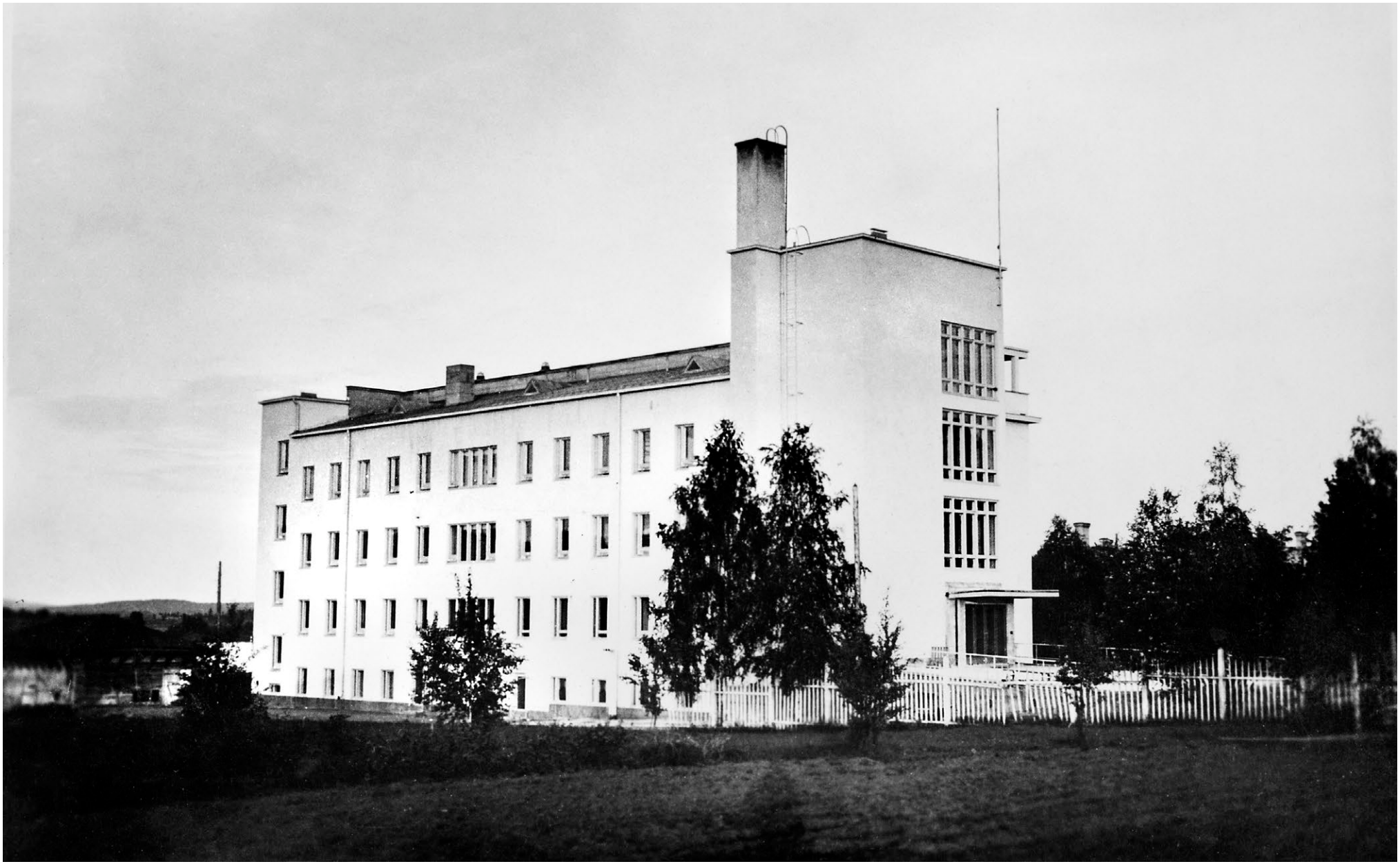
43 Manninen 2005, 38

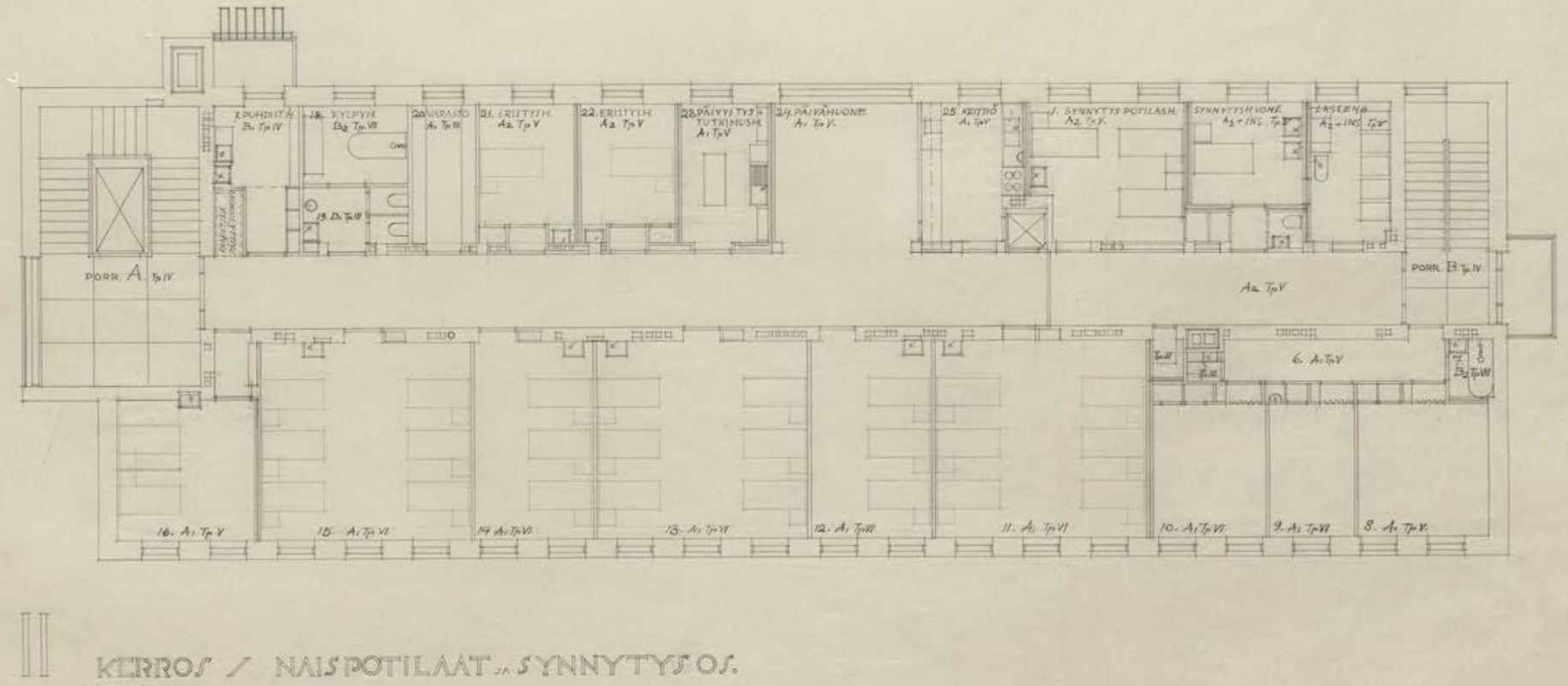
41. Kellarikerroksen pohjapiirros. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

42. Ensimmäisen kerroksen pohjapiirros. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

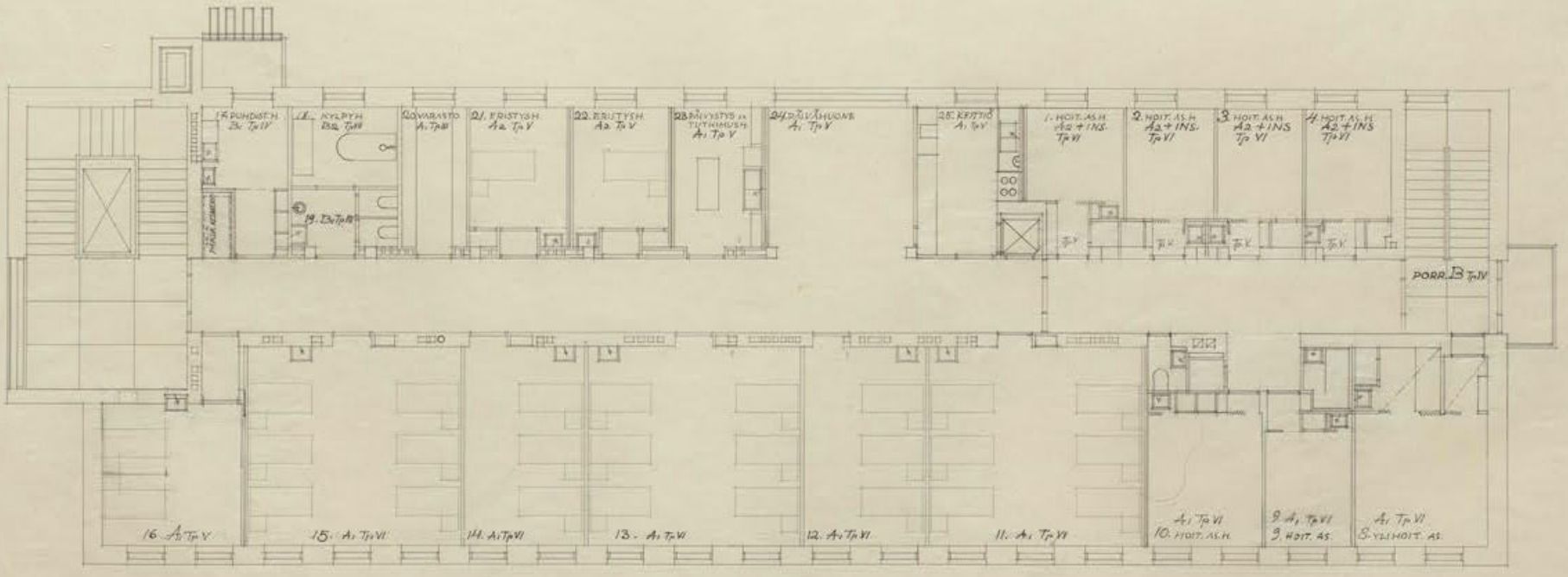

43. Uusi sairaalarakennus luoteesta kuvattuna ennen vuotta 1940. Rakennuksen itäpäädyssä on suorakulmainen hissitorni, jonka yläpuolelle kohoavat lämpölaitoksen piippu sekä lipputanko. Pääsisäänkäynnin oikealla puolella näkyy sairaalapuistoa sekä vanhan päärakennuksen katto. Vasemmassa laidassa on puolestaan sairaalan halkovarasto. KUVA: Lapin Maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja tuntematon.

44. Toisen kerroksen pohjapiirros. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

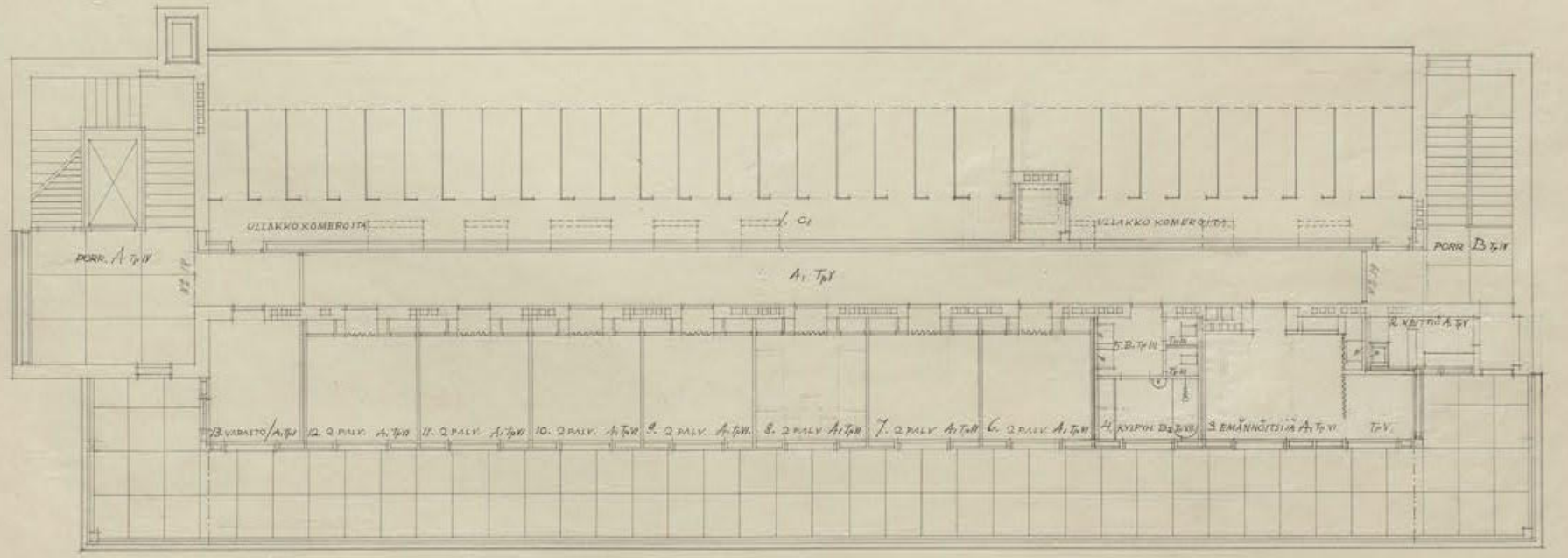
ROVANIEMEN
YL. SAIRAALA
1/100

III KERROS

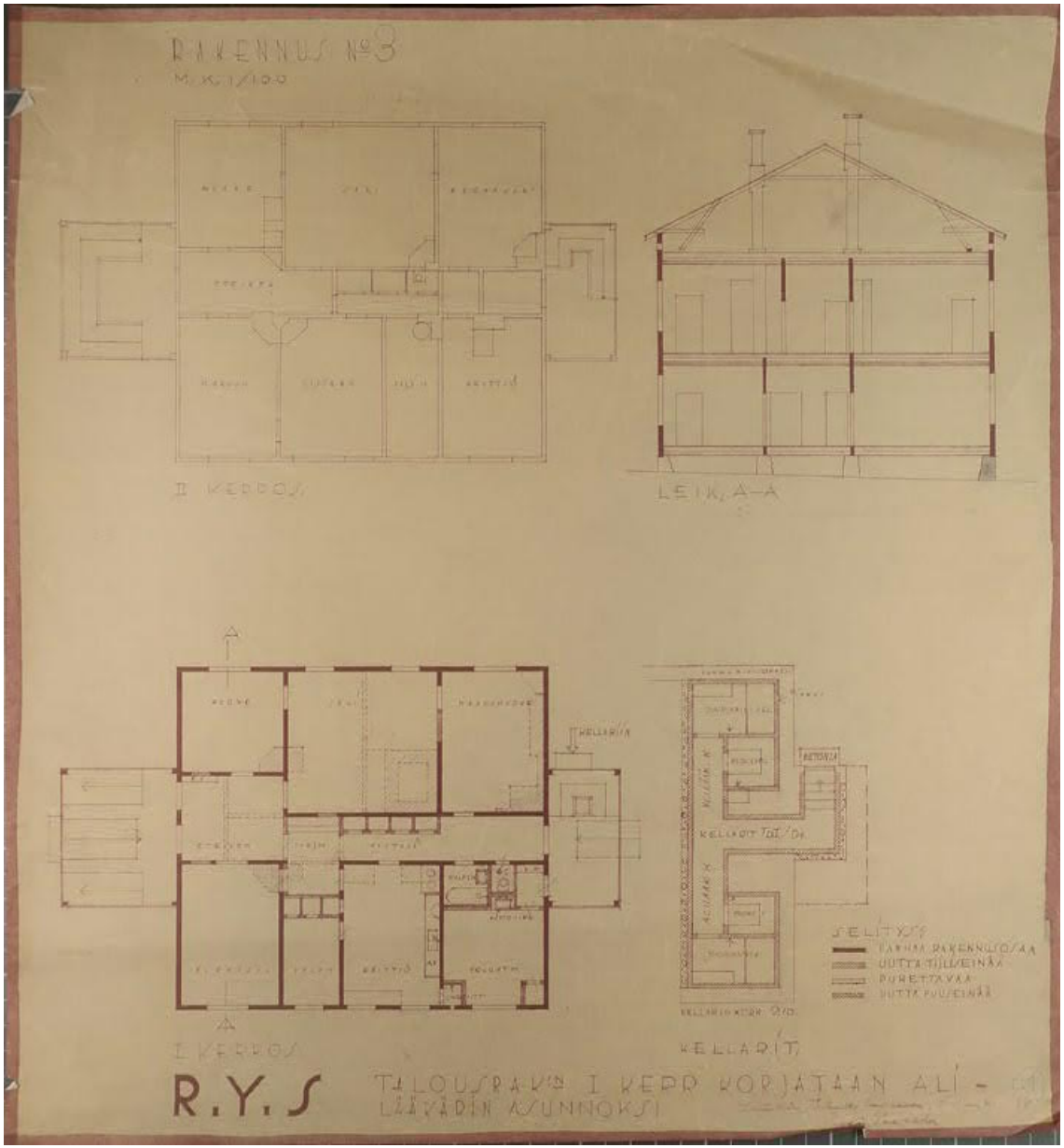
45. Kolmannen kerroksen pohjapiirros. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

ROVANIEMEN
YL. SAIRAALA
1/100

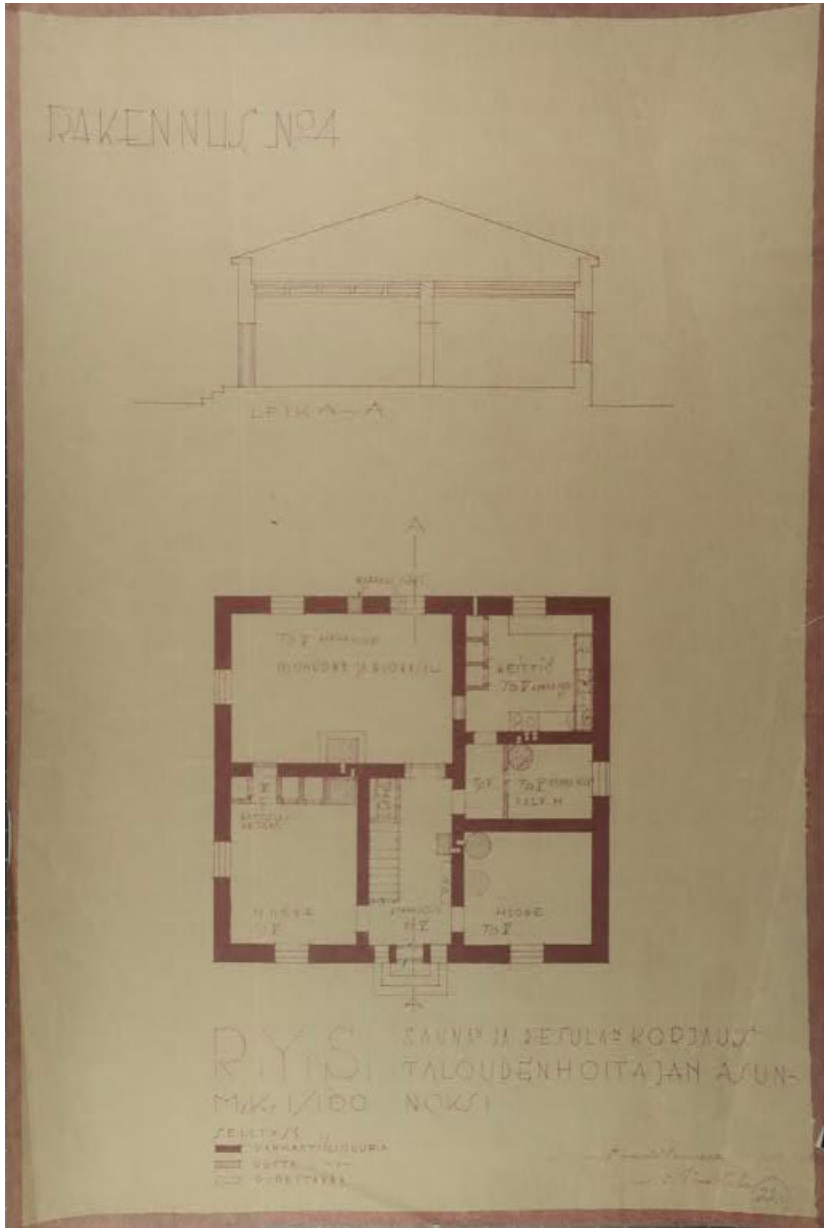

ULLAKKOKERROS

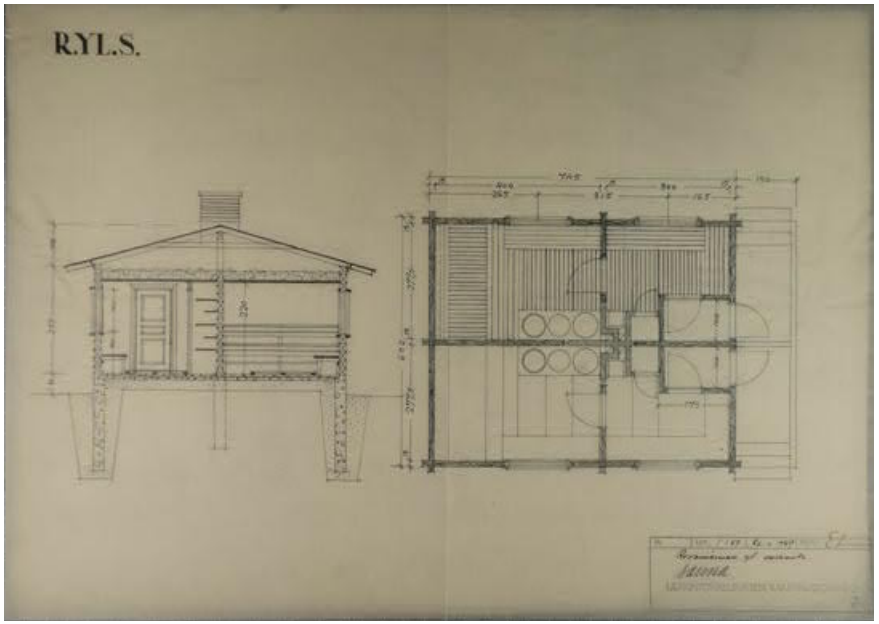
46. Ullakkokerroksen pohjapiirros. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

47. Jussi Paatelan vuonna 1934 allekirjoittama suunnitelma talousrakennuksen ensimmäisen kerroksen muuttamisesta alilääkärin asunnoksi. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

48. Vuoden 1934 sairaalahankkeen suunnittelun yhteydessä vanhan sairaalan pihapiirissä ollut kivirakenteinen sauna ja pesutupa muutettiin taloudenhoitajan asunnoksi. KUVA: Kansallisarkisto, Helsinki

49. Lääkintöhallituksen rakennustoimisto suunnitteli Rovaniemen yleisen sairaalan rantasaunan 26.10. 1937. Piirroksen on signeerannut nimikirjaimillaan E.L.. Tulvavesirajalle rakennetun hirsirakennuksen betoniperustukset ulottuivat syvälle. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

Sairaalan entisen saunan paikalla oli nyt ylilääkärin asunto, joka oli varustettu ”kaikilla nykyajan mukavuuksilla”.[44] Vanhaan sairaalarakennukseen sijoitetut eristys- ja sukupuolitautiosastot vastaanotettiin 1.9.1937. Sairaalassa oli yhteensä 85 paikkaa sisältäen synnytysosaston. Henkilökunnan määrää kasvoi 40:een.[45]

Uuteen sairaalaan tutustunut Lapin Kansan toimittaja oli syvästi vaikuttunut näkemästään: Sairaalan ikkunoista avautui upeat näköalat eri suuntiin, jotka varmasti viihdyttivät potilaita. Rakennus teki vaikutuksen jo ulkoapäin, etenkin Kemistä ja Ranualta sekä rautatiesilloilta saapuviin vierailijoihin. Sisältä rakennus oli toimittajan mukaan vielä suurenmoisempi – se oli ajanmukainen, käytännöllinen, viihtyisä ja valoisa sairaala.[46]

44 Manninen 2005, 38
45 Nohteri 1973, 42
46 Manninen 2005, 38

50. Uudisrakennushankkeen yhteydessä arkkitehti Jussi Paatela suunnitteli myös vanhan sairaalarakennuksen muutospiirustukset vuonna 1934. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

51. Uusi moderni sairaalarakennus asettui osaksi historiallista miljöötä. Valokuva esittelee uuden sairaalan pääsisäänkäynnin saapumissuunnasta. Sairaalan piha on aidattu ja pääoven edustalla on portti. Edessä oikealla näkyy hautausmaan kivimuuria. Sen takana on henkilökunnan asuinrakennus. KUVA: Lapin Maakuntamuseon kokoelma.

52. Sairaala-alue ennen sotaa Ounaskosken ylittävältä sillalta kuvattuna. Kuvassa näkyy modernin rakennuksen tuoma radikaali muutos kirkon ja puusairaalan maisemaan. Oikealla Korkalon tilan rakennuksia. Vasemmassa reunassa on ylilääkärin talo ja sen edessä matala halkovarasto. KUVA: Lapin Maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja tuntematon.

Rovaniemen uusi yleinen sairaala oli Lapin ensimmäinen tiilinen sairaalarakennus. Vuonna 1938 Lapin läänin perustamisen myötä Rovaniemestä tuli läänin hallintopaikka ja sairaalasta tuli käytännössä Lapin lääninsairaala.

Pian kuitenkin huomattiin, että sairaalasta oli sittenkin tehty liian pieni, sillä sen vuodepaikat olivat lähes aina täynnä.[47] Sen laajentamista ja muuttamista Lapin läänin keskussairaalaksi suunniteltiin jo ennen sotaa, mutta sodan vuoksi suunnitelmia jouduttiin lykkäämään.[48]

Sairaalan laajennussuunnitelmia sodan aattona

Sairaalan ylilääkäri Otto-Elias Cederberg oli ahkera esittämään keskusvirastolle erilaisia kehittämisohjelmia. Esimerkiksi sairaalan nimen muuttaminen Lapin lääninsairaalaksi oli hänen ideansa. Cederberg teki asiasta esityksen lääkintöhallitukselle ja vuodesta 1941 sairaalaa kutsuttiin virallisesti Lapin lääninsairaalaksi.

Cederbergin mielestä uusi lääninsairaala oli liian pieni ja puutteellinen, sillä sairaalaan tarvittiin erilliset sisätauti- ja lastenosastot. Synnytysosasto oli myöskin aivan liian pieni. Asian korjaamiseksi Lapin lääninsairaala tuli laajentaa Lapin keskussairaalaksi.

Cederberg järjesti asian tiimoilta kokouksen paikallisille päättäjille 15.6.1939, jossa hän esitti olevansa vasta valmistuneen sairaalarakennuksen korottamisen kannalla. Sairaalaan tutustuttuaan Lapin kansanedustajat vakuuttuivat sairaalan kehittämistarpeesta ja lupasivat ottaa asian esille Lapin kuntien kunnallispäivillä. Asia kuitenkin hautautui virastoihin sotien aikana.[49]

47 Manninen 2005, 38-39

48 Runtti 1997, 321-322

49 Nohteri 1973, 44-45

3.3 Sodasta jälleenrakennukseen

Sairaalan toiminta sotien aikana (1939-1945)

Sotaan valmistautumisen yhteydessä Rovaniemen sairaalaan perustettiin 34. Sotasairaalan johtava osasto, jonne keskitettiin kirurginen toiminta. Sairaala toimi yhtä aikaa sekä puolustuslaitoksen että siviiliviranomaisen alaisuudessa.[50]

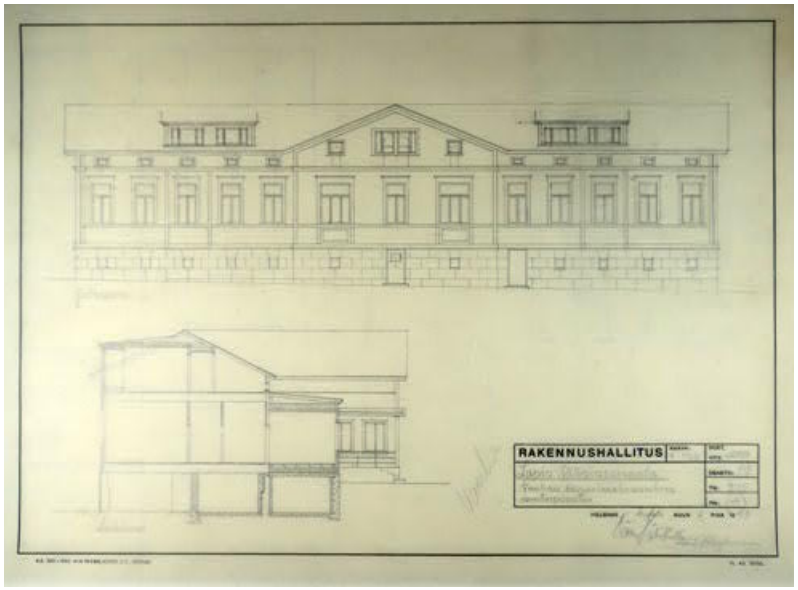
Vanha sairaalarakennus tuhoutui käyttökelvottomaksi talvisodan pommituksissa vuonna 1940. Uusi sairaalarakennus sai myös osansa pommituksista, mutta vauriot kohdistuivat lähinnä lasivahinkoihin. Osumia saivat myös ylilääkärin ja alilääkärin asuinrakennukset, sekä väliaikainen pommisuoja, jonka suojaan hakeutuneista 60 henkilöstä kuoli 18 ja 32 haavoittui. Pommitusten seurauksena Rovaniemen yleisen sairaalan toiminta voidaan katsoa päättyneeksi 1.2.1940. 34. Sotasairaalan johto siirtyi keskuskansakoululle.[51]

50 Nohteri 1973, 47

51 Nohteri 1973, 47-49

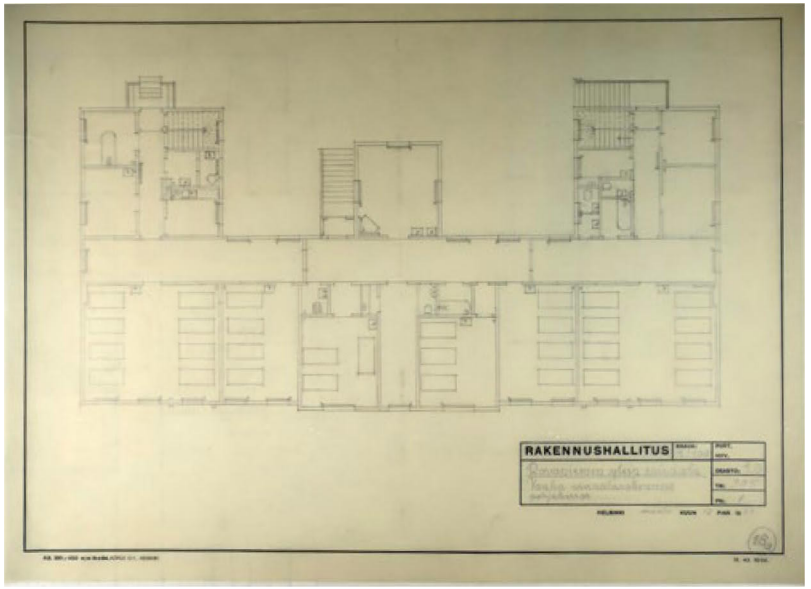

55. Talvisodan pommitustuhot helmikuussa 1940 eivät rajoittuneet rakennuksiin. Yli puolet sairaalan pommisuojassa olleista henkilöistä kuoli tai haavoittui. Sairaalan toiminta lamaantui. Kuvassa yleisen sairaalan eteläjulkisivu. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelmat

53. Huhtikuun 5. vuonna 1943 päivätyssä Rakennushallituksen piirustuksessa esitetään yleisen sairaalan vanhan osan korjaus 30-paikkaikseksi synnytysosastoksi. Piirustuksen on signeerannut R. Wessman sekä pääjohtaja Väinö Vähäkallio. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

54. Kellarikerrokseen tehtiin suojahuone, jota käytettiin pukuhuoneena sekä potilaiden vaatevarastona. Entuudestaan kellarissa oli autotalli ja ruumishuone. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

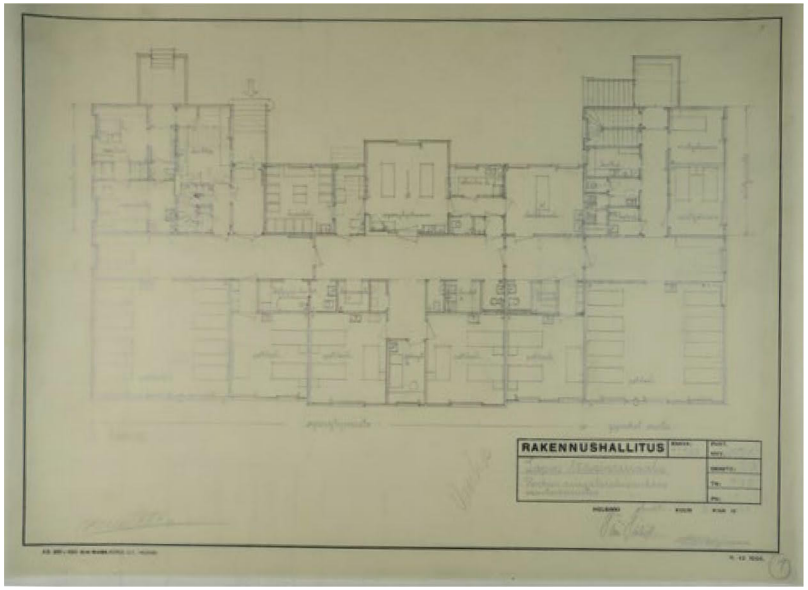

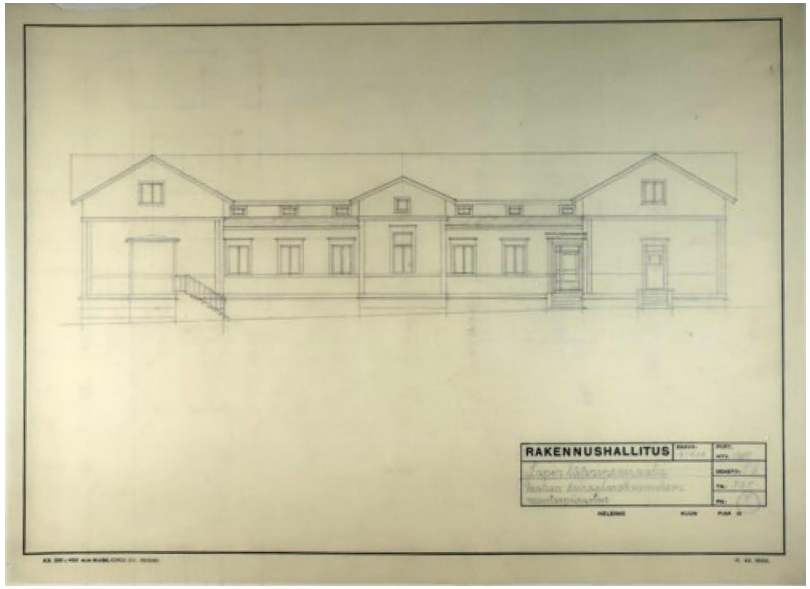
56. Talvisodan ilmahyökkäyksessä osansa sai myös ylilääkärin asunto. Rakennuksen ikkunat ja pohjoispäädyssä katto rikkoutuivat. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelmat

58. Ylilääkärin asunto oli tuolloin vielä yksikerroksinen. Sitä korotettiin sodan jälkeen. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelmat, kuvaaja Werner Öhrling

59. Sivukäytävästä tuli keskuskäytävä, kun pihanpuolelle rakennettiin uusia hoitotiloja. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

57. Pohjoisjulkisivu oli kolmijakoinen. Rakennuksen päädyissä oli poikkiharjat ja keskellä niitä pienempi risaliitti. Pohjoiseen suuntautuvat ikkunat ovat pienemmät kuin eteläjulkisivun potilashuoneissa. KUVA: Kansallisarkisto, Rakennushallituksen kokoelma III

61. Toisen maailmansodan aikana Sairaalaniemi oli laajasti saksalaisten joukko-osastojen käytössä. He rakensivat mm. kuvassa oikealla näkyvän upseerikerho- ja ruokalarakennuksen. KUVA: Kotiseutuyhdistys Totto

60. Lapin sodan tuhoamisvaiheen jälkeinen tilanne 17.10.1944 oli lohduton. Edessä olevan kuorma-auton takana on kirkon kellotapulin jäänteet. Taustalla näkyy lääninsairaalan vaurioitunut rakennus. KUVA: SA-kuva

62. Saksalaisten 6.11.1943 laatimassa suunnitelmassa yllä olevan kuvan kerhorakennus sijaitsee yleisen sairaalan länsipuolella. Kirkon pohjoispuolelle on sijoitettu uudisrakennuksia. Myös puusairaala oli saksalaisten käytössä. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto, LÄHDE: Kalevi Mikkonen blogi 8.1.2018

Saksalaisten käytössä

Heti välirauhan tultua voimaan ylilääkäri Cederberg teki esitykset sairaalarakennusten kunnostamisesta. Sisäasiainministeriön 600 000 markan määrärahan avulla jälleenrakennus saatiin käyntiin ja vauriot lähes täysin korjatuiksi marraskuun alkuun mennessä.

Siviilisairaanhoitoa ei saatu palautettua ennalleen, kun sairaalan korjattu vanha osa tuli Saksan Puolustusvoimien käyttöön. Menetettyjen tilojen korvaamiseksi Cederbergin aloitteesta rakennettiin erillinen puinen asuinrakennus, joka valmistui juuri ennen jatkosotaa. Tämäkin rakennus päätyi kuitenkin saksalaisten käyttöön ja tuhoutui lopulta Lapin sodassa. Talo rakennettiin sodan jälkeen uudelleen.[52]

52 Nohteri 1973, 50

63. Palaneen kellotapulin kellot. Sairaalan sisäänkäyntipäädyssä on tulipalon jälkiä. Eteläfasadi näyttää säästyneen vähemmillä vaurioilla. KUVA: SA-kuva

64. Vuonna 1950 lääninsairaala oli jo täydessä toiminnassa. Tuhoutuneen ristikirkon rauniolle on pystytetty puinen rakennelma. Sen oikealla puolella näkyy korjattuna saksalaisen kaatama muistomerkki. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Werner Öhrling

Jatkosodan aikana saksalaiset majoittuivat pääosin Korkalovaarassa.[53] Sairaalan odotus- ja poliklinikkatilat sekä röntgen- ja laboratorio-osastot olivat saksalaisten ja suomalaisten yhteisessä käytössä ja sairaalan lääkärit auttoivat toistuvasti saksalaisia potilaita kiireellisissä tapauksissa saamaan hoitoa.[54]

Jatkosodan aikana uusi sairaalarakennus oli siviilikäytössä 15.8.1941 lähtien, mutta sotatoimet häiritsivät siviilisairaanhoitoa vakavasti. Etenkin synnytyspaikoista oli huutava pula, joten ylilääkäri Cederberg esitti saksalaisten keväällä 1943 luovuttaman vanhan sairaalarakennuksen kunnostamista 30-paikkaiseksi synnytysosastoksi. Kunnostustyöt saatiin valmiiksi 20.6.1944 ja synnytysosasto aloitti toimintansa heinäkuussa.[55]

53 Runtti 1997, 317

54 Nohteri 1973, 50

55 Nohteri 1973, 51-52

Lapin sodan aikana Lapin lääninsairaala oli evakossa Kokkolassa sijaitsevassa Renlundin koulurakennuksessa vuoden 1944 syyskuusta seuraavan vuoden elokuun puoliväliin saakka.[56]

Saksalaiset tuhosivat sairaala-alueen vetäytyessään. Kaikki puurakennukset oli poltettu, jolloin perinteinen vanha sairaalarakennus hävisi perustuksia myöten. Vuonna 1937 valmistunut uusi sairaalarakennus tuhoutui 30 %:sti, ylilääkärin uusi tiilinen asuinrakennus 70-80 %:sti, alilääkärin ja taloudenhoitajan yhteinen asuinrakennus kokonaan, samoin puuliiteri ja sauna.[57]

56 Nohteri 1973, 52-53

57 Nohteri 1973, 53

65. VIEREINEN SIVU: Lääninsairaala korjattiin lähes alkuperäiseen asuunsa pian sodan päättymisen jälkeen. Tämä kuva on otettu ennen sotaa vuonna 1939 ja se kuuluu Matkailunedistämiskeskuksen kokoelmaan. KUVA: Museovirasto historian kuvakokoelmat, kuvaaja Otso Pietinen

66. Puutarhasuunnitelma vuodelta 1953 todentaa, kuinka vielä yleisen pula-ajan päättyessä sairaalan pelloilla ja hyötypuutarhalla oli merkittävä rooli elintarviketuotannossa. Sairaalan ja synnytysosaston välissä oli keskuspuistoksi nimetty viheralue. Piirustuksen on laatinut tuntemattomaksi jäänyt nimimerkki E.H. KUVA: Kansallisarkisto, Oulu

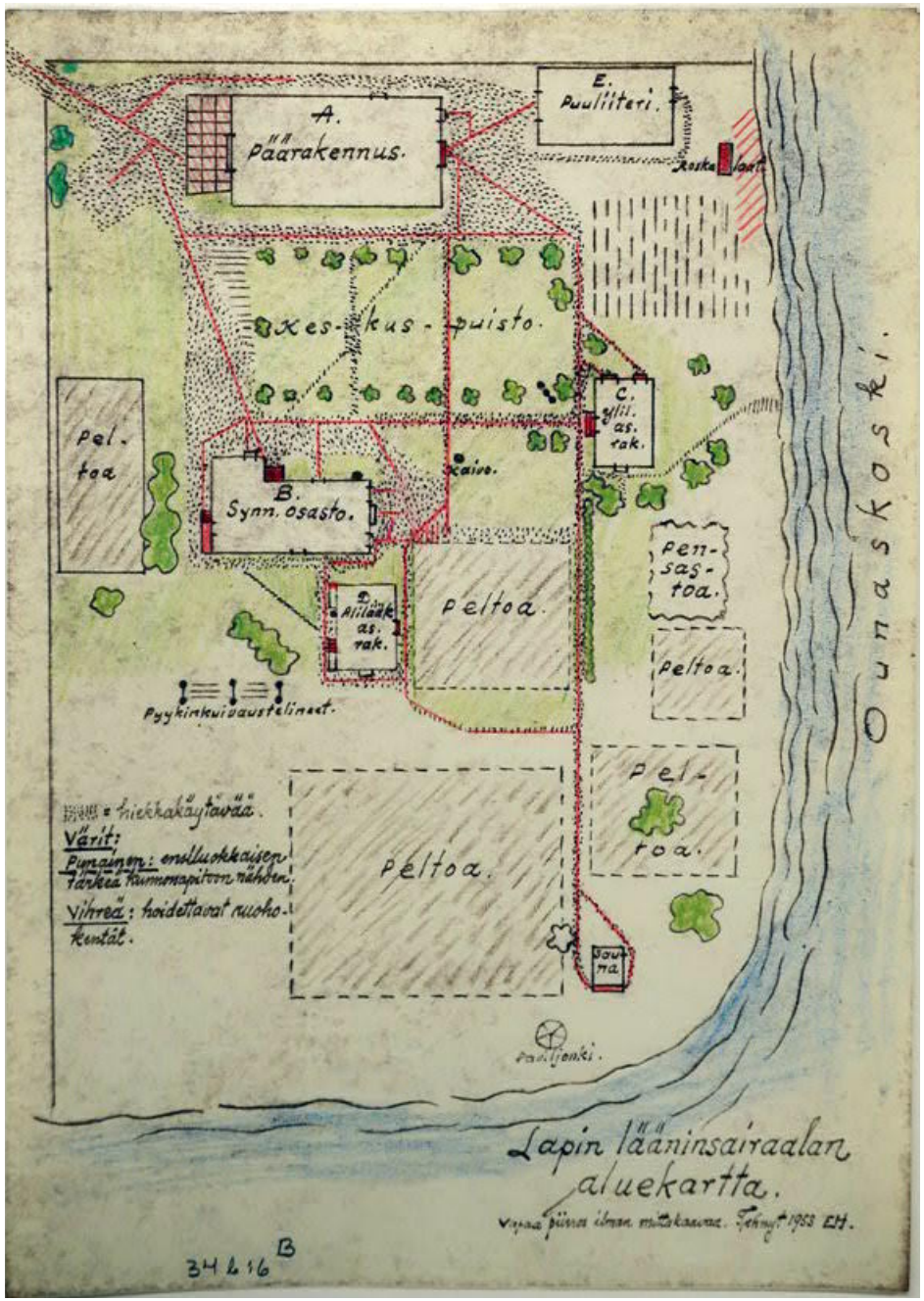
Muutokset sotien jälkeen

Vähemmän vaurioituneen uuden sairaalarakennuksen kunnostustyöt aloitettiin heti huhtikuussa 1945, mutta rakennusalan vaikeuksien vuoksi valmistuminen viivästyi muutamalla kuukaudella. Lapin lääninsairaala aloitti toimintansa kunnostetussa rakennuksessa marraskuussa 1945.

Entiseen ylilääkärin asuntorakennukseen valmistui 12 huonetta käsittävä asuntola sairaanhoitajille marraskuussa 1946.[58] Vanha sairaalarakennus korjattiin uusilla rakenteilla ja sen tiloihin sijoitettiin 24-paikkainen synnytysosasto joulukuussa 1947.[59]

Sairaalan kunnostamisen kiire ja sodan jälkeinen materiaalipula näkyivät huonona työn laatuna, mikä aiheutti pian korjaustöitä eri puolilla rakennusta. Vähitellen lääninsairaalan tekninen valmius kuitenkin kehittyi. Sairaalanpitoa helpotti valtavasti uusi ja tehokkaampi voimalaitos sekä vedensaannin varmistaminen.[60]

58 Junila 2005, 116
59 Nohteri 1973, 53-55
60 Junila 2005, 116

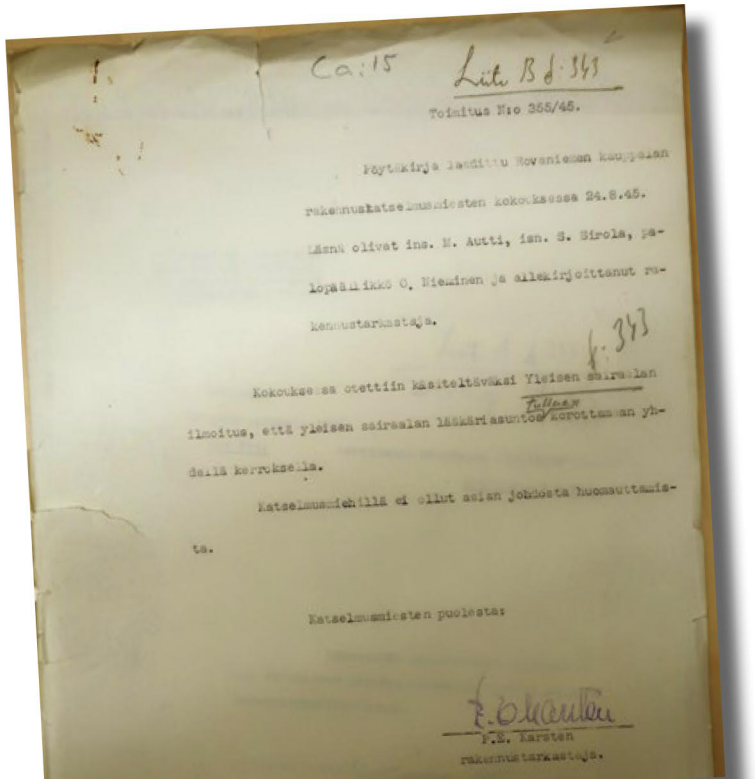
68. Lapin lääninsairaala vuonna 1957 ennen laajennusta. Etualalla näkyy vanhan hautausmaan kiviaitaa. Kuvauspaikalla sijainnut kellotapuli tuhoutui Lapin sodassa. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Lauri Alanärä.

Henkilökunnan rekrytointivaikeudet ja asuntopula hankaloittivat sairaalan toimintaa. Esimerkiksi erikoislääkärien palkkaaminen tuotti suuria vaikeuksia vielä 1950-luvulla. Tilannetta olisi auttanut, jos sairaalalla olisi ollut tarjota lääkärille asunto, mutta sellaiseen ei lääkintöhallitus myöntänyt määrärahaa.

Jopa Suomen sisätautilääkärien yhdistys oli asettanut Lapin lääninsairaalan hakukieltoon, sillä sairaalasta puuttui erillinen sisätautiosasto. Sairaalan tilat eivät venyneet osaston saamiseksi, sairaalan laajentaminen siirtyi ja siten siirtyi myös toive sisätautilääkärin saamisesta.[61]

61 Junila 2005, 183-184

67. ALLA: Ylilääkärin taloa päätettiin korottaa lisäkerroksella. Laajennuksen suunnitteli Oulussa toimineessa rakennushallituksen piirikonttorissa piiriarkkitehti Gustaf Strandberg 22. elokuuta 1945. Rovaniemen kauppalan rakennuskatselmusmiehet hyväksyivät ilmoitusasian ilman huomautuksia. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

Ca:15 Liit. B § 343

Toimitus N:o 365/45.

Pöytäkirja laadittu Rovaniemen kauppalan rakennuskatselmusmiesten kokouksessa 24.8.45.

Läsnä olivat ins. M. Autti, ins. S. Sirola, palopäällikkö O. Nieminen ja allekirjoittanut rakennustarkastaja.

§ 343

Kokouksessa otettiin käsiteltäväksi Yleisen sairaalan ilmoitus, että yleisen sairaalan lääkäriasunto Tullaan korottaman yhdellä kerroksella.

Katselmusmiehillä ei ollut asian johdosta huomauttamista.

Katselmusmiesten puolesta:

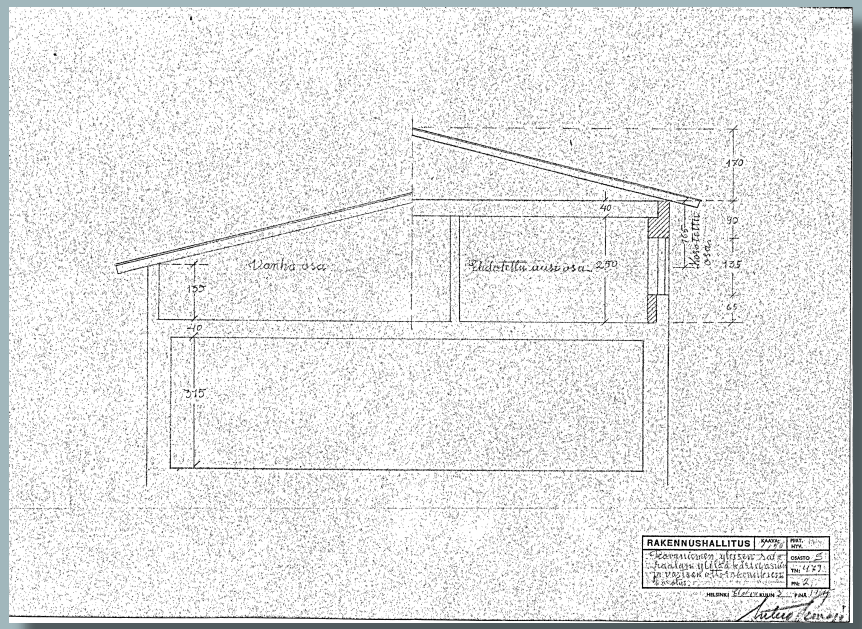
E. Ekmanteri

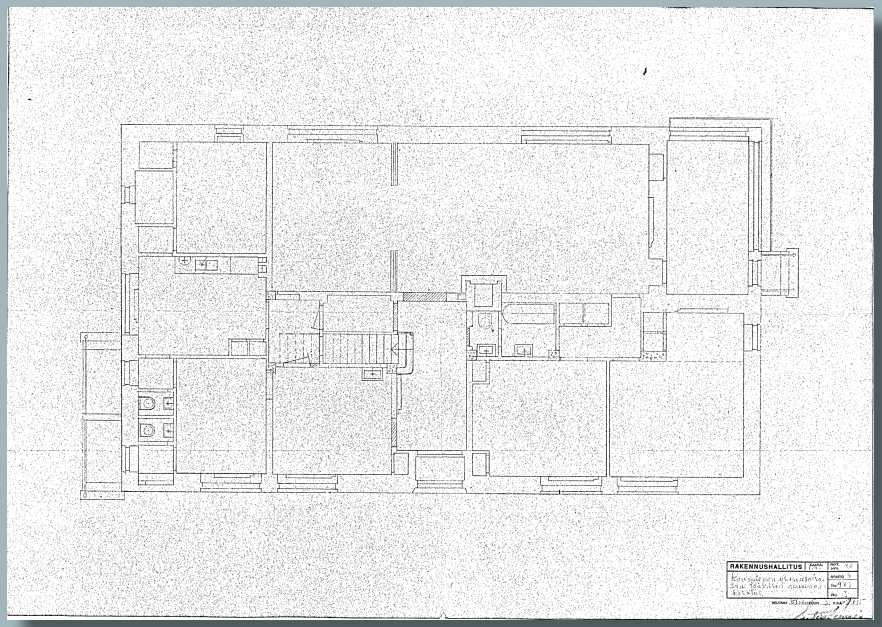
E.E. Karsten

rakennustarkastaja.

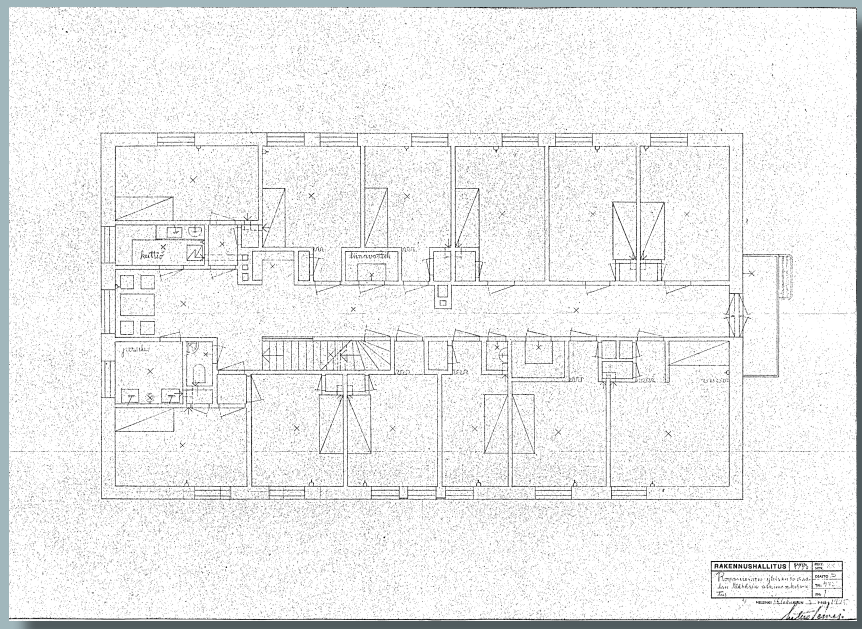

69. Rakennushallituksen Antero Pernajan allekirjoittama suunnitelma ylilääkärin talon korjaamisesta ja korottamisesta. Piirustus on päivätty 3.8.1945. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

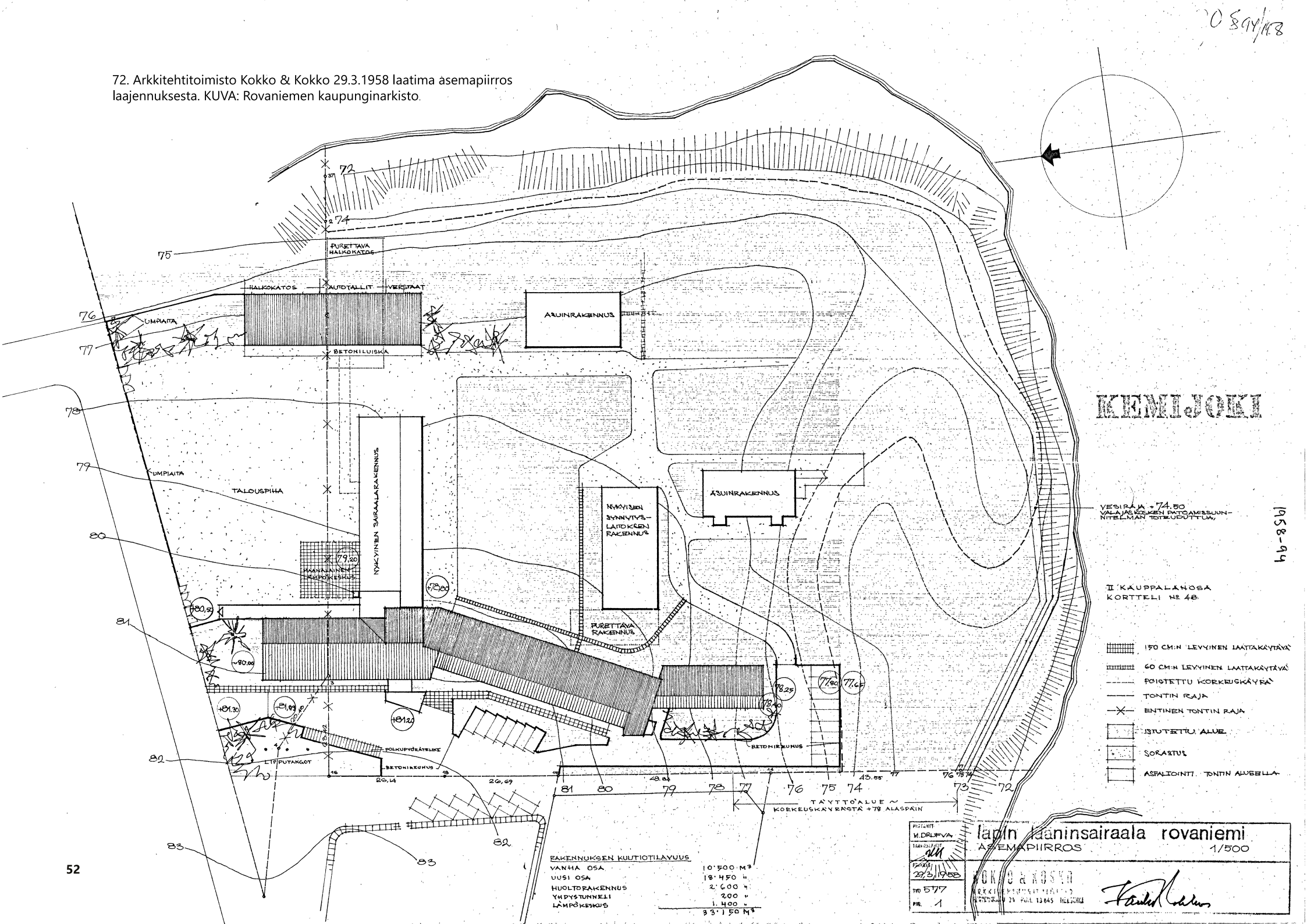

70. Ensimmäisessä kerroksessa oli ylilääkärin asunto ja vastaanottotilat. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

71. Toiseen kerrokseen tehtiin henkilökunnan asuinhuoneita. Pohjoispäätyyn tehtiin tuuletusparveke. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

72. Arkkitehtitoimisto Kokko & Kokko 29.3.1958 laatima asemapiirros laajennuksesta. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto.

3.4 Keskussairaalan aika ja sairaalan laajentaminen

Lääninsairaalan siipilaajennuksen rakentaminen vuosina 1960-1962

Jo pitkään esillä ollut ajatus Lapin keskussairaalasta nytkähti eteenpäin, kun valtioneuvosto määräsi 19.8.1948 Rovaniemen kauppalaan perustettavaksi Lapin keskussairaalan. Sen toiminta-alueeseen määrättiin kuuluvan Enontekiö, Inari, Kemijärvi, Kittilä, Kolari, Muonio, Pelkosenniemi, Posio ja Ranuan kunnat, Rovaniemen kauppala, Rovaniemen maalaiskunta, Sallan, Savukosken, Sodankylän ja Utsjoen kunnat.[62]

Keskussairaalan toteuttamisen ratkaisevaksi esteeksi nousi 27.6.1950 voimaan astunut laki (337/1950) keskussairaaloiden rakentamisesta, jonka mukaan Lapin keskussairaala oli rakentamisvuorossa vasta 12. sijalla. Takaiskuista huolimatta sairaalan toimintaa pyrittiin vauhdittamaan, ja samalla osastolla saatettiin hoitaa kirurgiaa, sisätauteja, naistentauteja, lastentauteja ja jopa poliota. Vuoteen 1952 mennessä olivat sairaalan toimintaluvut kaksinkertaistuneet viimeisestä rauhan vuodesta.[63]

Sairaalan laajennusta ja uusia tiloja kaivattiin kuitenkin kipeästi, sillä hoitoon jonotettiin ja potilaita jäi jopa hoitoa vaille. Lapin sairaalaolosuhteiden heikkous oli lääkintöhallituksen tiedossa, jossa koko läänin mutta varsinkin lääninsairaalan tilannetta kuvailtiin arveluttavan heikoksi. Lääkintöhallitus oli todennut jo vuonna 1953, kuinka Lapin lääninsairaalan rakennus oli välttämättömien ja kiireellisten korjausten tarpeessa.[64]

62 Nohteri 1973, 57-58
63 Nohteri 1973, 61-62
64 Junila 2005, 211

Kuvamme neuvottelutilaisuudesta, vas. työpäällikkö T. Nordman, ylilääkäri H. Nohteri, yliarkkitehti K. Kokko, yli-insinööri M. Pelkkikangas, toimitusjohtaja A. Kerola, rakennuspäällikkö P. V. Kiviharju ja taloudenhoitaja E. Hynynen.

Lapin lääninsairaalan laajennustyöt alkaneet

Neljän vuoden odotuksen jälkeen on Lapin lääninsairaalan laajennushanketta vihdoinkin päästy käytännössä toteuttamaan. Tiistaina suoritettiin tontin paalutuskokous kaupungingeodeetti, dipl.ins. Pentti Tursaksen puheenjohdolla ja eilen tapahtui rakennustöiden lähtölaukaus, jolloin caterpillarit alkoivat raivata pohjaa.

Rakennustöiden johdosta paikalla olivat läsnä yliarkkitehti Kauko Kokko, joka on laatinut lääninsairaalan laajennuksen piirustukset, yli-insinööri Mauri Pelkkikangas rakennushallituksesta, toimitusjohtaja Auno Kerola, rakennuspäällikkö P. V. Kiviharju ja työpäällikkö T. Nordman pääurakoitsijan, Kemin Rakennus Oy:n edustajina sekä Lapin lääninsairaalan edustajina ylilääkäri Heikki Nohteri ja taloudenhoitaja Erkki Hynynen.

Rakennusaika on arvioitu pariksi vuodeksi ja töihin voidaan sijoittaa 80—90 miestä. Työt suoritetaan yhdessä rakennusvaiheessa.

Laajennusosa, jonka kustannusarvio on 400 milj. mk, käsittää 18.450 kuutiometriä, joten koko sairaalakompleksin kooksi voidaan merkitä 33.150 kuutiometriä. Uudistuksen ansiosta lisääntyy lääninsairaalan potilaspaikkaluku 21:llä.

73. Lapin kansa uutisoi 24.3.1960 Rovaniemellä järjestetystä neuvottelutilaisuudesta, jossa oli tilaajan ja rakentajan edustajien lisäksi rakennuksen suunnittelija yliarkkitehti Kauko Kokko sekä Rakennushallituksen pääjohtaja Auno Kerola.
KUVA: Lehtileike, Ville Kokon arkisto.

PERUSMONTUN KAIVU on alkanut, tri H. Nohteri räjäyttää ensimmäisen panoksen.

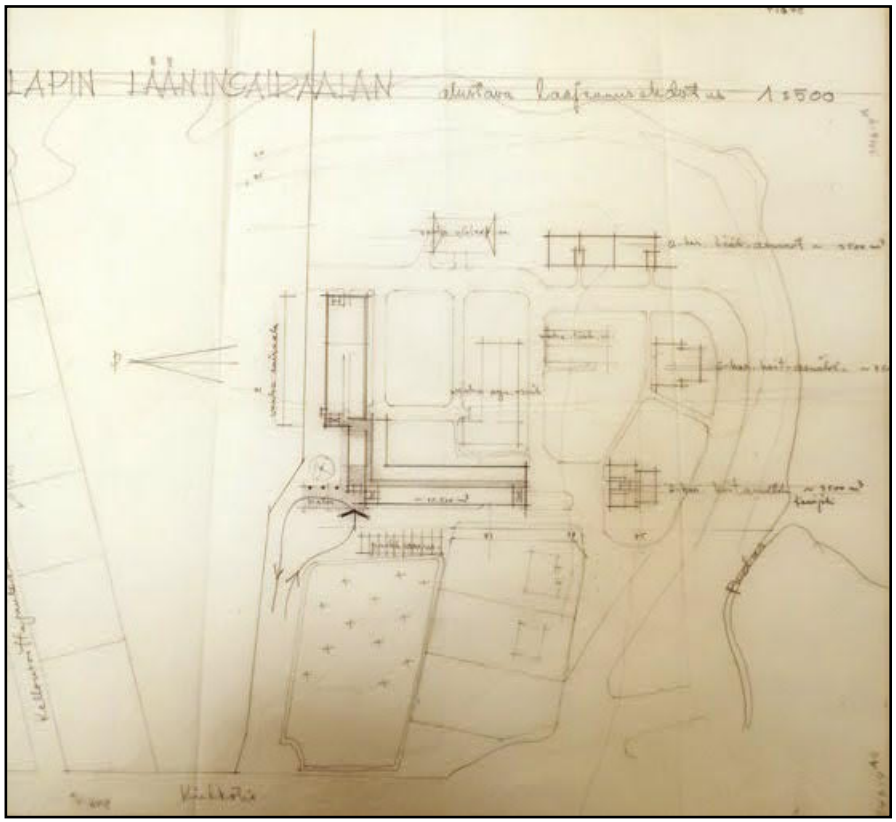
Lääninsairaalan laajennus-työ pääsi käyntiin eilen

Vuosia vireillä ollut Lapin lääninsairaalan laajennushanke pääsi eilen vihdoinkin alkamaan monttutöiden osalta. Kemin Rakennus Oy:n aloittaessa eilen aamulla työt päästiin tässä läänin ensiarvoisessa asiassa sanoista tekoihin. Aamulla suoritti sairaalan ylilääkäri H. Nohteri omakätisesti ensimmäisen raivauspanoksen räjäytyksen.

Kuten tiedetään ovat Lapin lääninsairaalatilat äärimmilleen jännitetyt, että laajennus todella merkitsee sen toimintakelpoisek-si saamista.

Laajennuksen ja entisten tilojen korjaamisen kokonaiskustannusarvio on yhteensä n. 400 milj. mk. Tämän yhteydessä lisätiloja sairaalaan tulee nykyisten suunnitelmien mukaan 22.000 m³ ja vanhan rakennusosan korjaustilat ovat yli 101.000 m³. Tällöin sairaalaan saadaan tarvittavat röntgen-, poliklinikka- ja laboratoriotilat, jotka ovat nyt aivan olematto[illegible] POHJ. S. 24.3-60

74. Pohjolan Sanomat uutisoi 24.3.1960 näyttävästi lääninsairaalan laajennustöiden aloittamisesta. Uutisen mukaan ensimmäisen raivauspanoksen räjäytti ylilääkäri Heikki Nohteri omakätisesti. KUVA: Lehtileike, Ville Kokon arkisto.

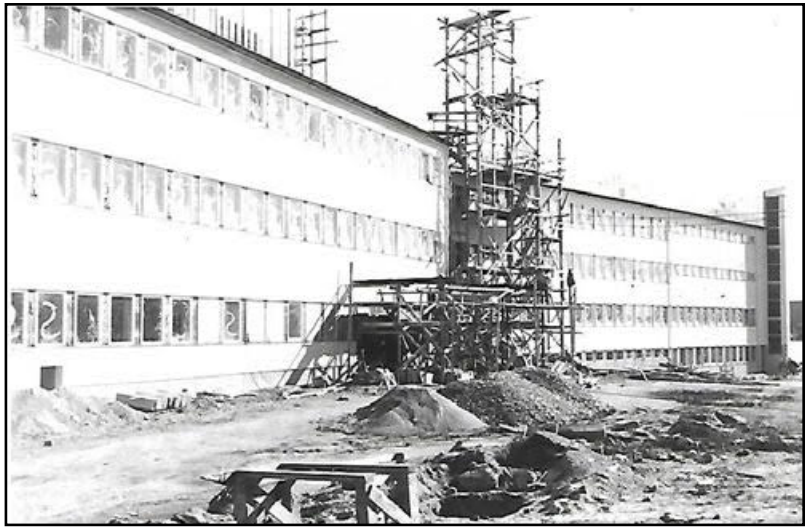
75. Vaihtoehtoisessa suunnitelmassa tutkittiin L-kirjaimen mallista laajennusta. Suunnitelmaan kuului kaksi kuusikerroksista asuinkerrostaloa hoitohenkilökunnalle sekä kaksikerroksinen rivitalo lääkäreiden asunnoiksi. Suunnitelma on päiväämätön ja allekirjoittamaton. KUVA: Kansallisarkisto, Oulu

Uuden keskussairaalan rakentamisen sijasta vuonna 1956 käynnistettiin laajennussuunnitelman valmistelu ylilääkäri Olavi Pikkaraisen, alilääkäri Heikki Nohterin, lääninarkkitehti Väinö Hirvelän ja taloudenhoitaja Erkki Hynysen muodostamassa työryhmässä. Suunnitelma perustui pääosin uuden siipirakennuksen rakentamiseen.[65]

65 Nohteri 1973, 62-63

76. Kesällä 1960 otetussa ilmakuvassa nähdään sairaalan laajennusosan rakentamisen edenneen kellarikerroksen tasalle. Tumma rakennus sisäpihan keskellä on sodan jälkeen rakennettu synnytyslaitos. Sen korkeampi siipiosa puretaan pian laajennuksen valmistuttua. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Lauri Alanärä

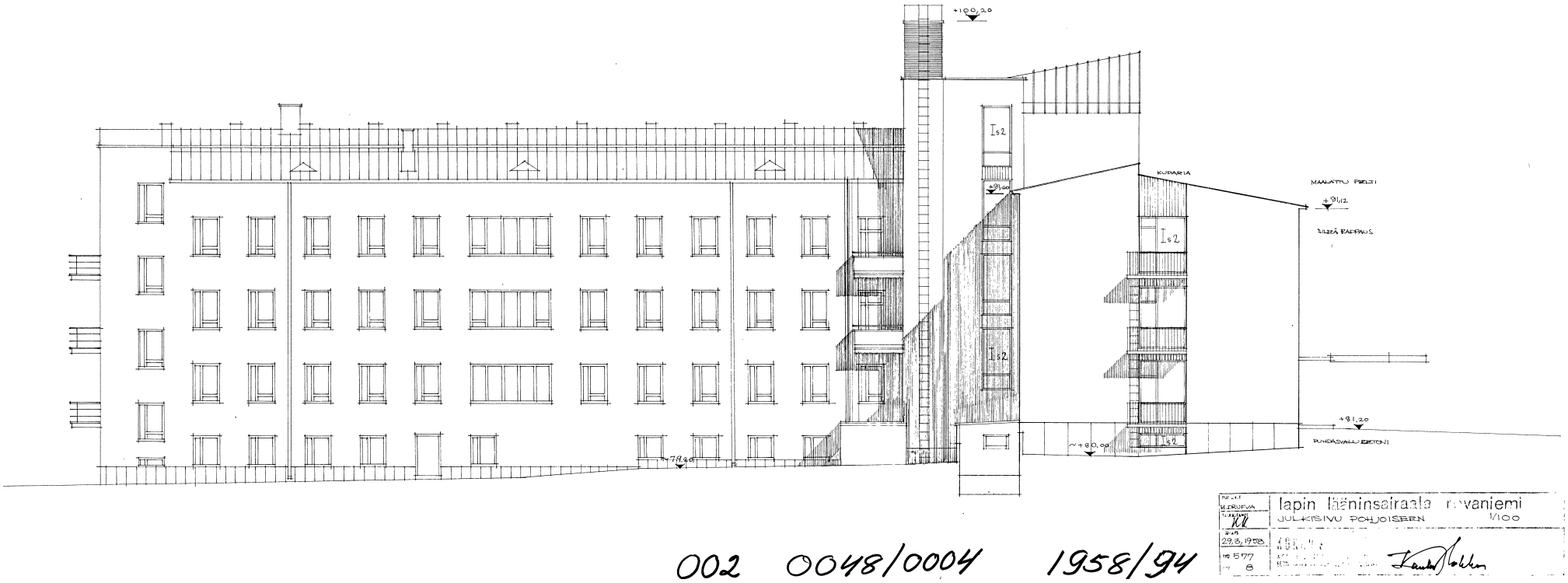
77. Kesällä 1961 laajennus on saavuttanut harjakorkeuden. Rakennustelineet ovat tulevan pääsisäänkäynnin edustalla. KUVA: Kauko Kokko, omistaja: Ville Kokko.

Hanke käynnistyy

Sairaalan laajentaminen edellytti lisämaan hankintaa. Kun valtio ei suostunut kustantamaan maanhankinnasta koituvia kuluja, osti Rovaniemen kauppala Korkalon I tilasta maata 4 300 m2 ja luovutti ne valtiolle sairaalan rakentamista varten vuonna 1958. Arkkitehti Kauko Kokon laatimat piirustukset valmistuivat samana vuonna. Seuraavana keväänä todettiin, että Lapin lääninsairaalan rakennusprojekti tuli asettaa etusijalle muihin vastaaviin projekteihin nähden. Eduskunta myönsi määrärahan ja rakentamisen arvioitiin alkavan seuraavan vuoden aikana.[66]

Sairaalan laajennustyöt käynnistyivät 23.3.1960 ja huhtikuussa Rovaniemen kaupunki avasi sairaalan tontille uuden katuyhteyden. Se nimettiin ylilääkäri Nohterin ehdotuksesta Sairaalakaduksi. Ensimmäisen osan harjakorkeus saavutettiin marraskuussa 1960 ja vielä kesällä 1961 suoritettiin vanhan hautausmaan ja sairaalan tontin

66 Junila 2005, 119. Nohteri 1973, 64-67

78. Arkkitehti Kauko Kokon signeeraama julkisivupiirustus pohjoiseen Se kertoo laajennuksen sovittamisesta olevaan sairaalarakennukseen. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

välisellä alueella arkeologiset pelastuskaivaukset. Ylilääkäri anoi lääkintöhallitukselta määrärahaa pikaisesti muinaisjäännösten tutkimiseksi, jottei kauan odotettu rakentamistyö enää viivästyisi.[67]

Kokonaisuudessaan uusi osa sairaalaa oli valmis toukokuussa 1962 ja ensimmäiset potilaat otettiin vastaan 19.5.1962. Myös muita sairaala-alueen rakennuksia kohennettiin: puuttuva naistentautien osasto saatiin suhteellisen helposti sijoitettua vanhan sairaalarakennuksen neljänteen kerrokseen. Vanhan puurakennuksen synnytyslaitos saneerattiin toiseksi sisätautiosastoksi vuonna 1963.[68] Laajennuksen ansiosta lääninsairaalassa oli nyt 120 sairaalasijaa.[69]

67 Junila 2005, 211

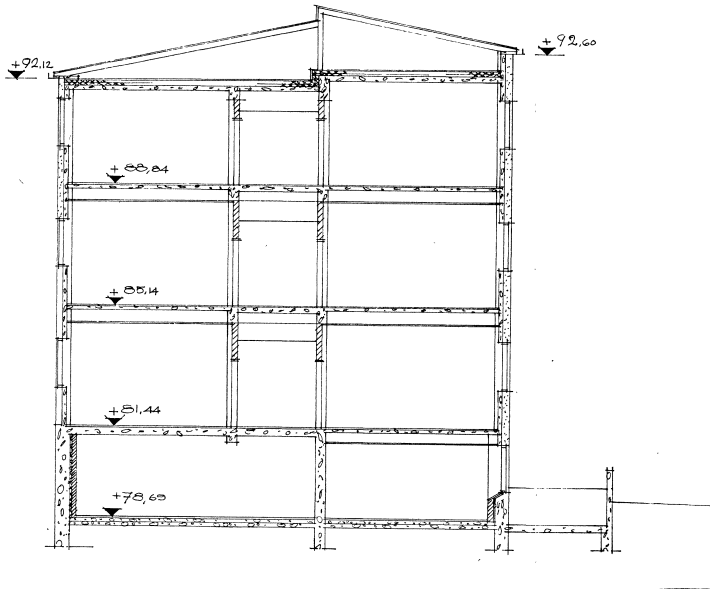
68 Nohteri 1973, 67

69 Junila 2005, 212

Siipilaajennuksen uudistukset lääninsairaalan toimintaan

Lääninsairaalan uudet tilat mahdollistivat nyt erikoistoimenpiteille omat osastonsa, kuten ajanmukaisen laboratorion, fysioterapian oman osaston ja kokonaan uuden välinehuoltokeskuksen, jonka ansiosta sairaalainfektioiden torjuntamahdollisuudet parantuivat. Osa toiminnoista jouduttiin kuitenkin sijoittamaan uuden sairaalan ulkopuolelle vuokratiloihin Rovakatu 23:een, kuten korva- ja silmäosastot.[70]

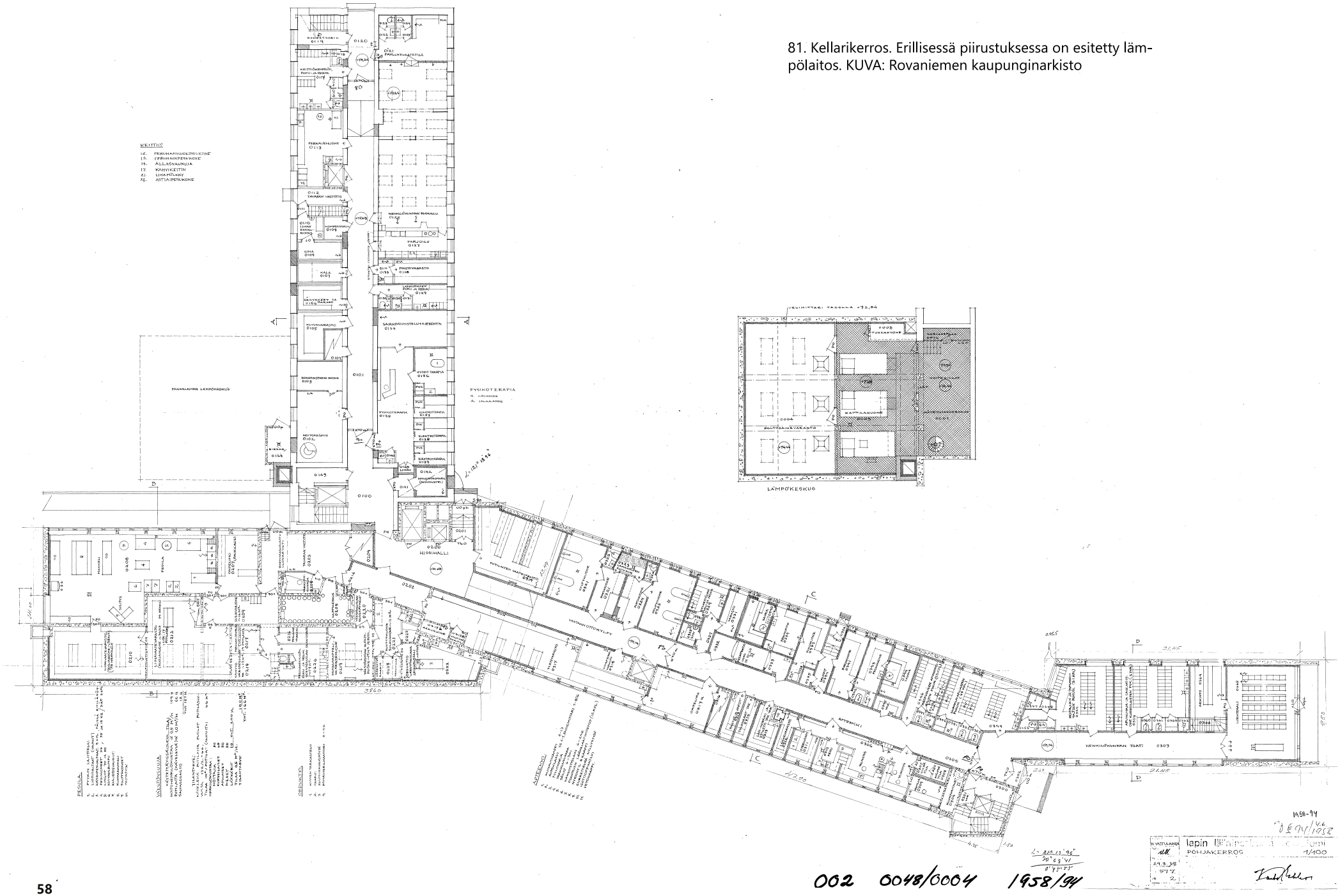
70 Junila 2005, 212

80. Laajennusosan leikkauspiirros esittää betonista tehdyn pilari-laatta-rakenteen. Läntiset julkisivut ovat verhorakenteita, joiden vierellä kulkee kantava pilarilinja. Välipohjissa lattiat ovat ylälaattapalkkien varaan valettuja betonilaattoja. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

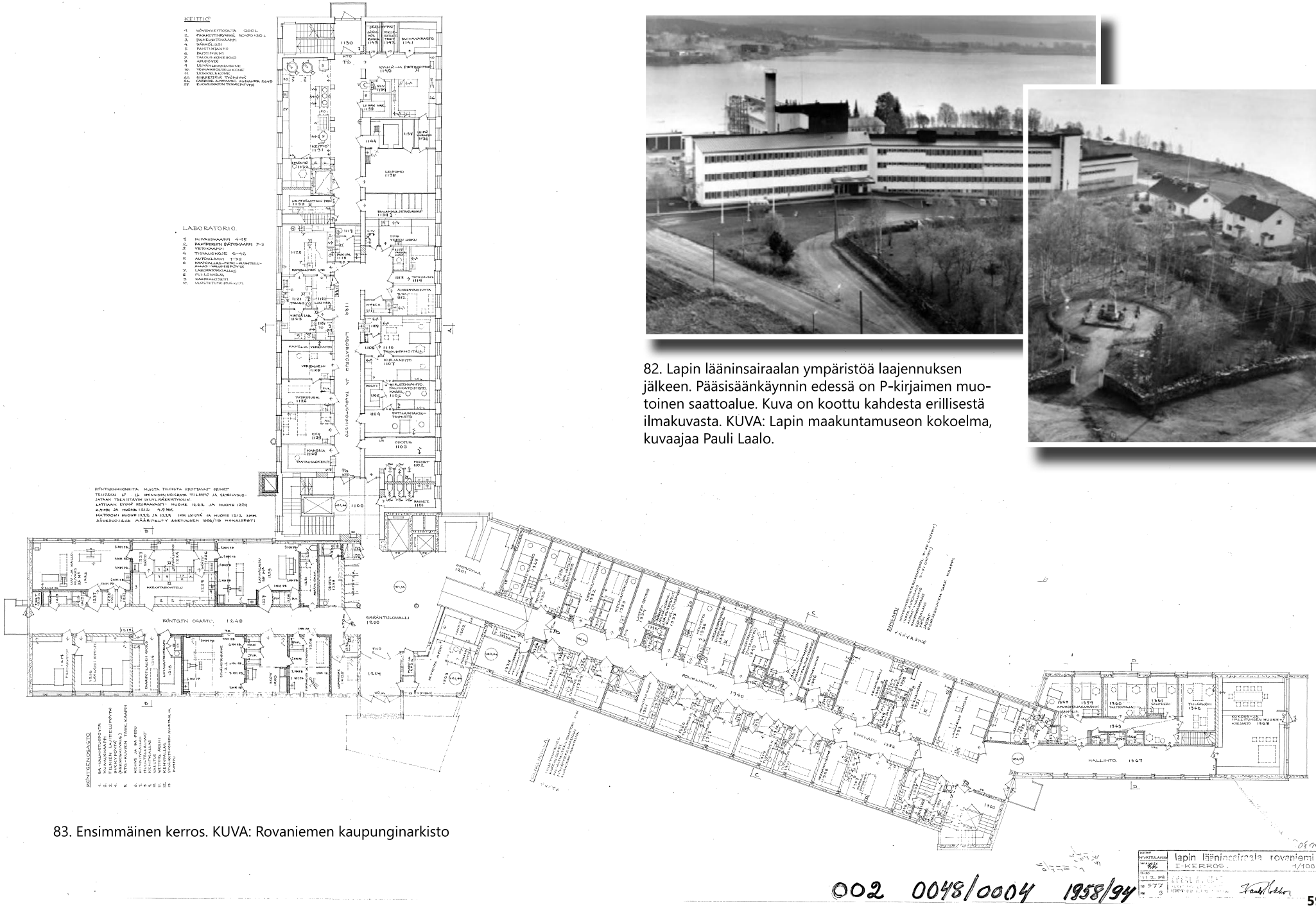

79. Lapin lääninsairaalan vastavalmistunut pääjulkisivu länteen vuonna 1964. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Pauli Laalo.

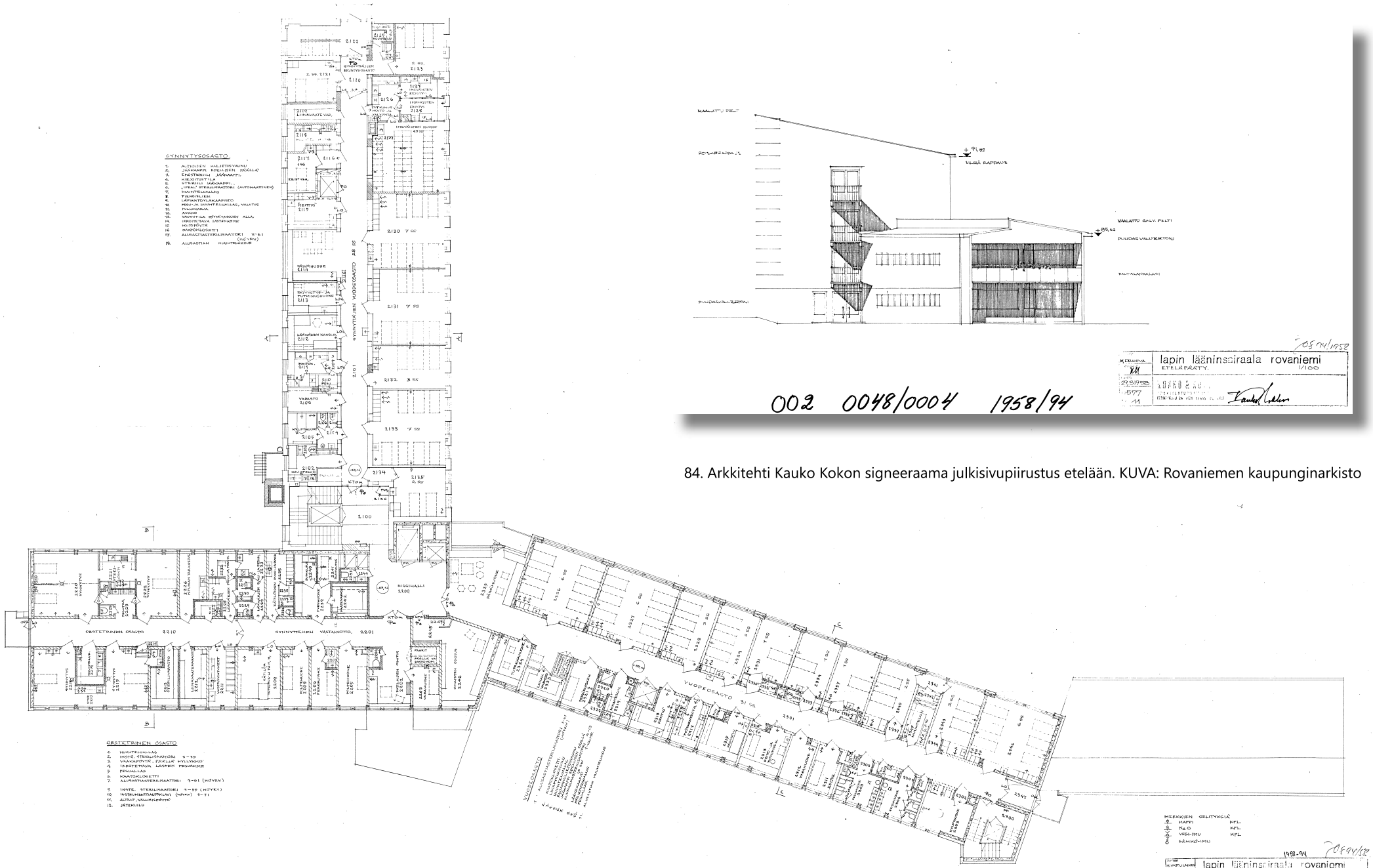
81. Kellarikerros. Erillisessä piirustuksessa on esitetty lämpölaitos. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

82. Lapin lääninsairaalan ympäristöä laajennuksen jälkeen. Pääsisäänkäynnin edessä on P-kirjaimen muotoinen saattoalue. Kuva on koottu kahdesta erillisestä ilmakuvasta. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelma, kuvaajaa Pauli Laalo.

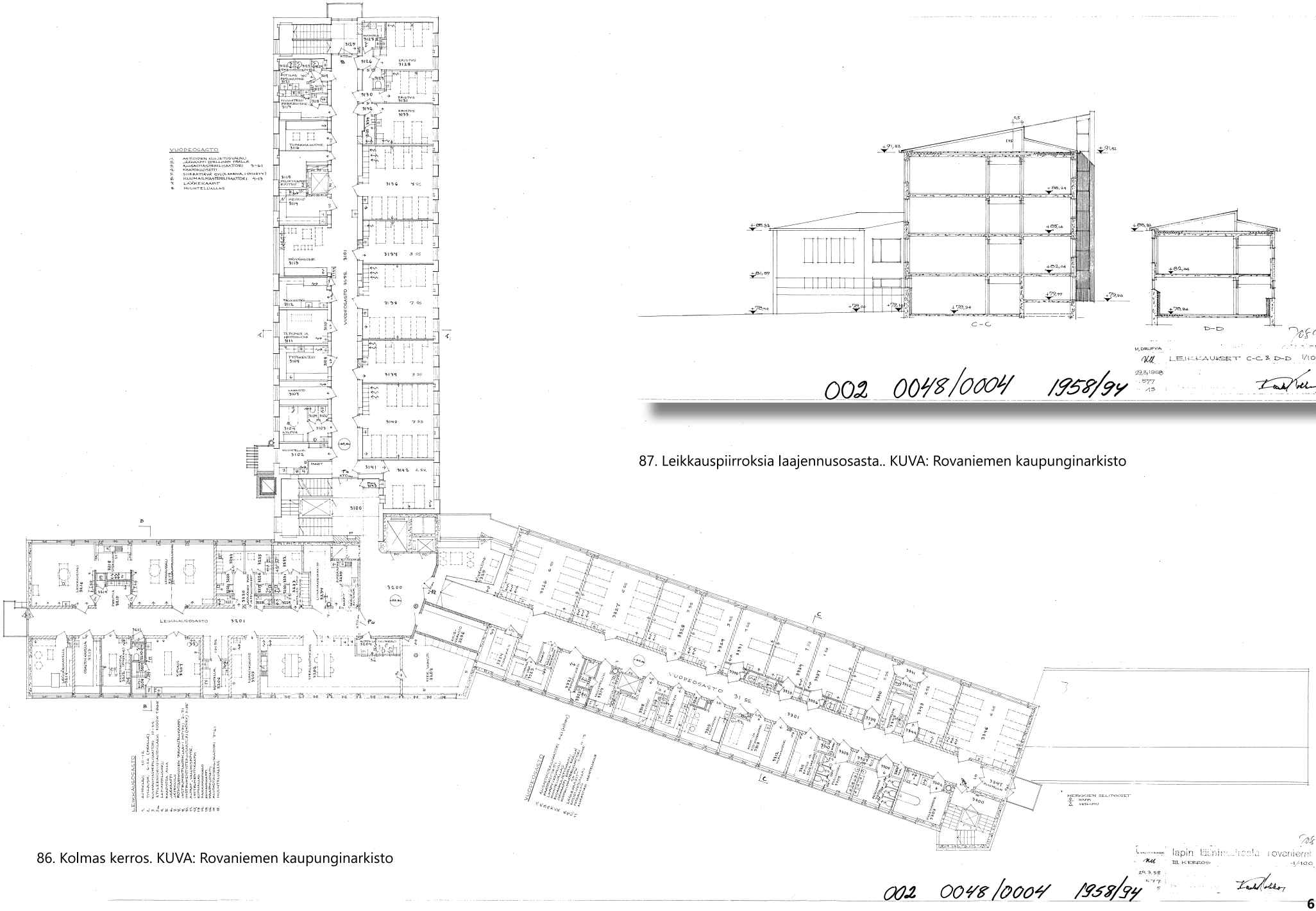
83. Ensimmäinen kerros. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

84. Arkkitehti Kauko Kokon signeeraama julkisivupiirustus etelään. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

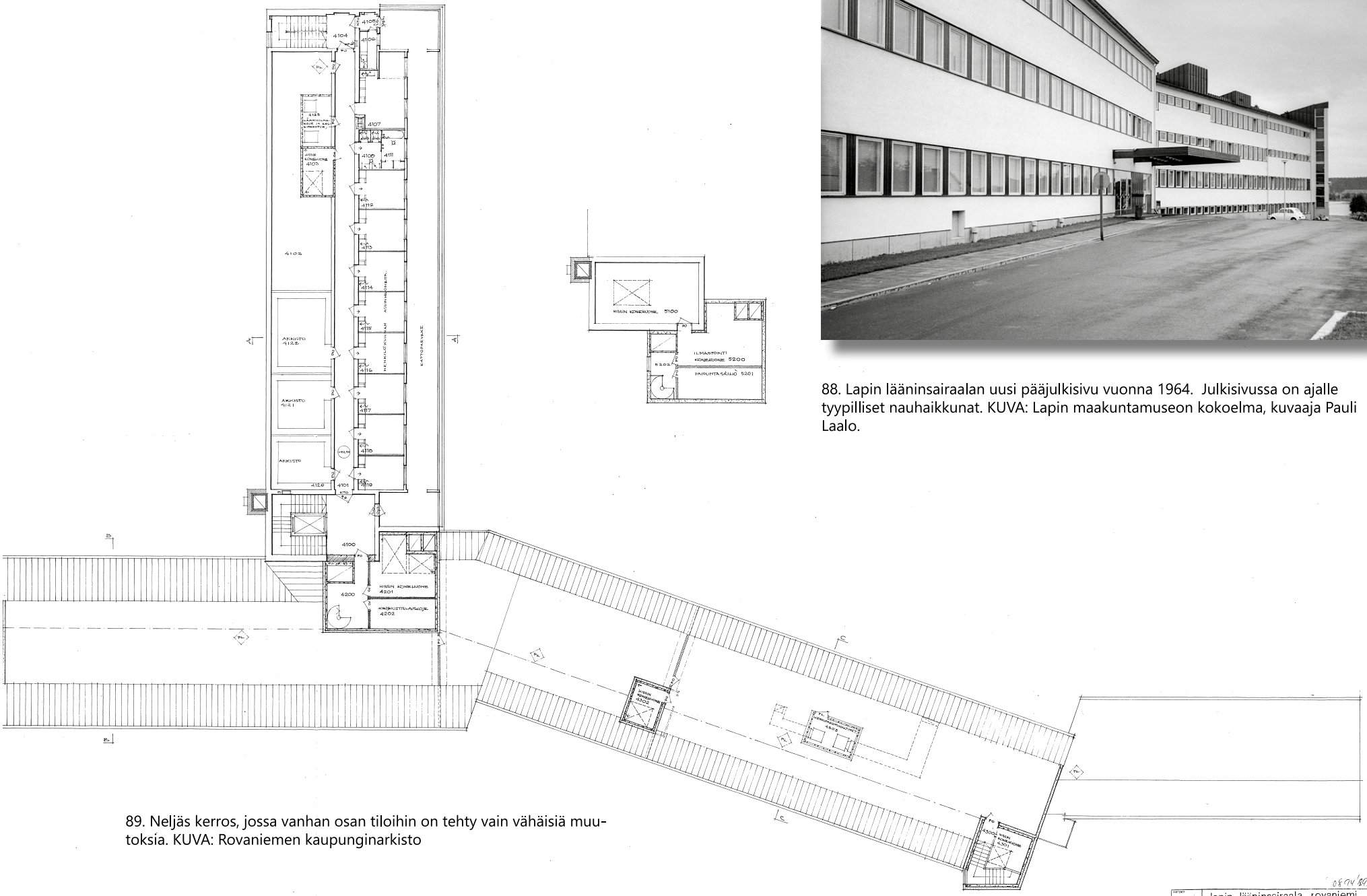
85. Toinen kerros. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

87. Leikkauspiirroksia laajennusosasta.. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

86. Kolmas kerros. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

88. Lapin lääninsairaalan uusi pääjulkisivu vuonna 1964. Julkisivussa on ajalle tyypilliset nauhaikkunat. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Pauli Laalo.

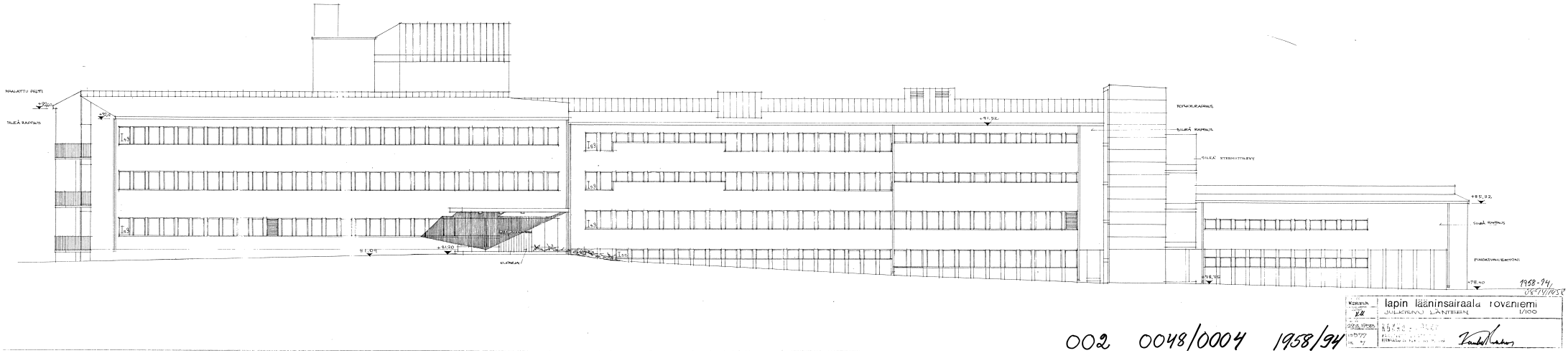

89. Neljäs kerros, jossa vanhan osan tiloihin on tehty vain vähäisiä muutoksia. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

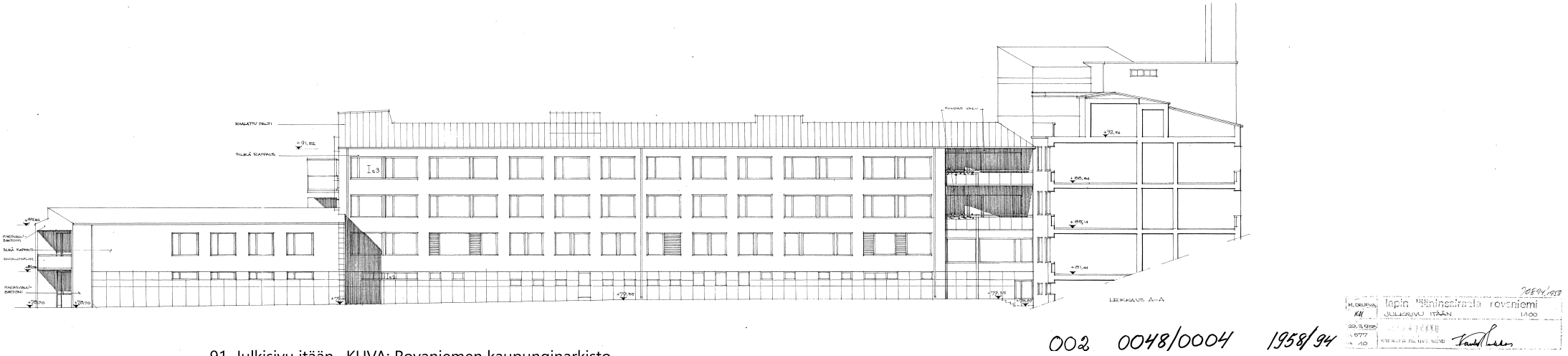
05 94/1958

lapin lääninsairaala rovaniemi
1/100
KOKKO & KOKKO

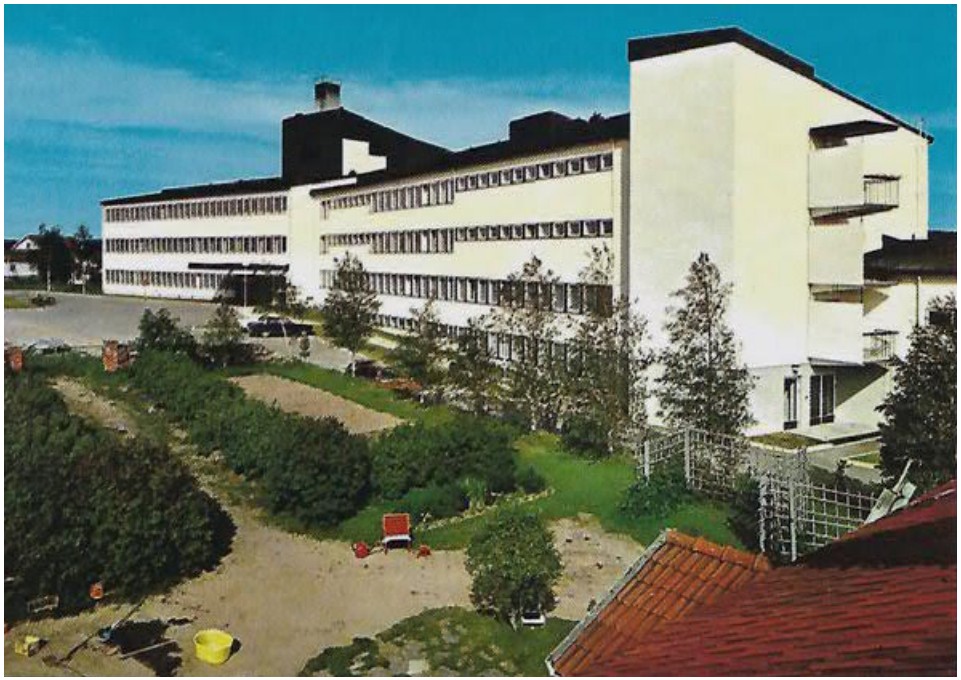
002 0048/0004 1958/94

90. Julkisivu länteen. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

91. Julkisivu itään. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

92. Ylilääkäri Heikki ja hänen puolisonsa Bertta ystävystyivät Eeni ja Kauko Kokon kanssa. Kuvassa Nortereiden lähettämässä postikortissa on uusi sairaalarakennus viereisen omakotitalon katolta kuvattuna. KUVA: Postikortti Paperitaide, kuvaaja J. Poutanen, omistaja: Ville Kokko.

93. Laajennuksen yhteydessä Rovaniemen lääninsairaala sai uutta sairaalatekniikkaa. Avajaisvieraat uuden rakennuksen laboratoriohuonetta ihailemassa. KUVA: Kauko Kokko, omistaja: Ville Kokko.

Laajennuksen myötä lääkintöhallitus kehotti lääninsairaalaa uudistamaan myös osastojakonsa, sillä se ei enää vastannut sairaalan todellista luonnetta ja toimintaa. Sekaosastot järjestettiin erikoisalojen mukaisiksi osastoiksi; kirurgisilla osastoilla I ja II oli yhteensä 56 vuodepaikkaa, sisätautiosastolla (os III) 16, gynekologisella (os IV) 11 ja synnytysosastolla (os V) 27 paikkaa. Sairaalan vahvistetuista 120 paikasta oli käytössä 110.[71]

Osastojärjestelyjen vuoksi myös virkanimikkeet muutettiin ajankohtaisemmiksi: sisätautien, naistentautien ja synnytysosaston sekä röntgenosaston osastonlääkärin virat muutettiin ylilääkärin viroiksi. Uudet virkanimikkeet otettiin käyttöön vuonna 1962. Niiden nähtiin kuvaavan paremmin sairaalan toimintaa, mutta toivottiin myös houkuttelevan taloon päteviä lääkäreitä. Tästä huolimatta lääkärinvirkojen täyttäminen säilyi haastavana tehtävänä.[72]

Lapin keskussairaalan perustaminen vuonna 1965

Vuonna 1957 astui voimaan uusi sairaalalaki ja laki yliopistollisista keskussairaaloista, jotka yhdessä muodostivat kehykset uudenlaiselle sairaanhoidolle. Yliopistolliset keskussairaalat oli perustettava viiden vuoden kuluessa Helsinkiin (HYKS) ja Turkuun (TYKS). Uusi sairaalalaki velvoitti kunnat vastaamaan asukkaidensa yleissairaanhoidosta ja valtion tehtäväksi jäi valvoa ja ohjata sairaaloiden toimintaa. Uudistuksen

71 Junila 2005, 212

72 Junila 2005, 212-213

94. Uudet potilashuoneet varustettiin suurilla maisemaikkunoilla. Arkkitehti on kuvannut ikkunoista avautuvan jokimaiseman. KUVA: Kauko Kokko, omistaja: Ville Kokko.

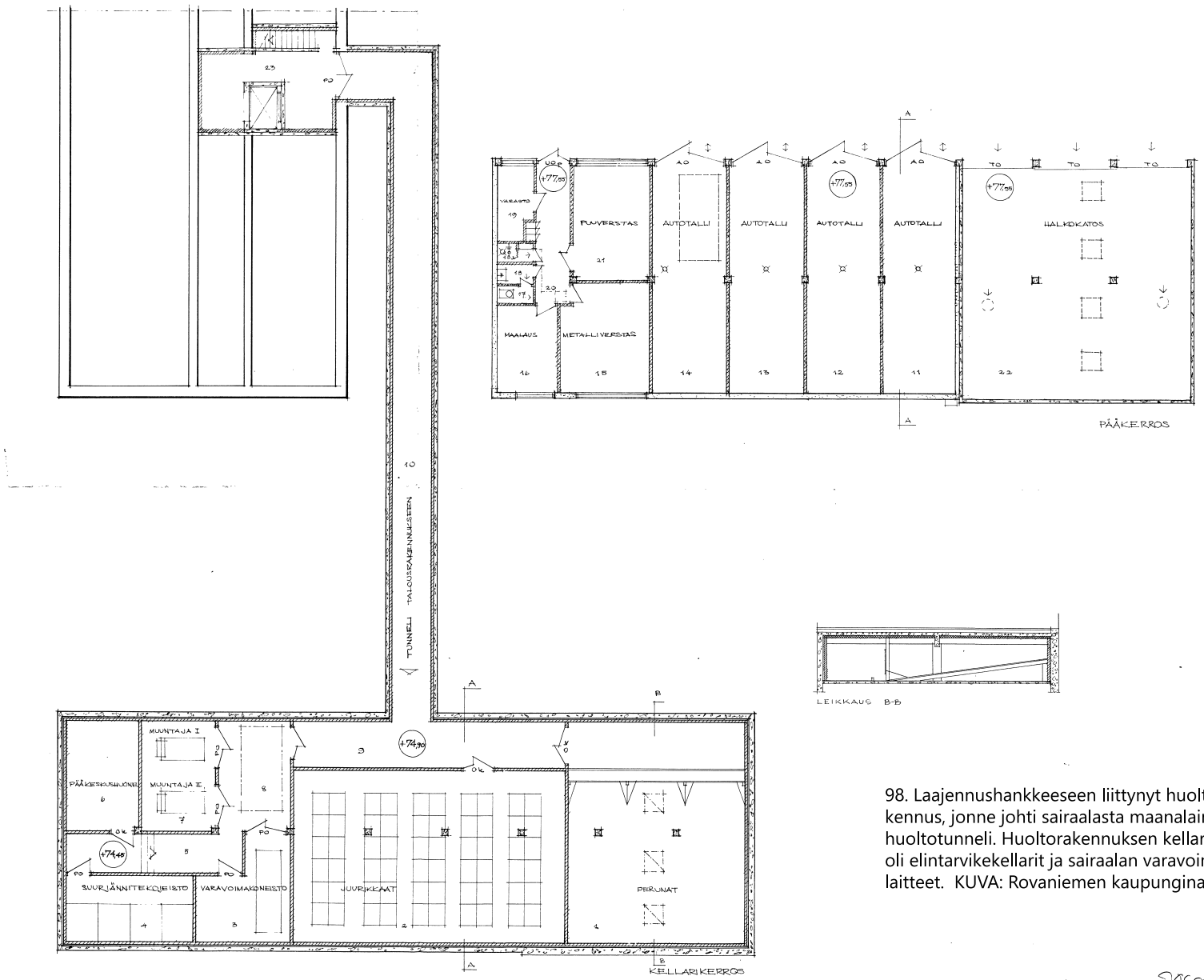
95. Kutsuvieraat tutustuvat D-siiven päässä olevaan koulutustilaan. KUVA: Kauko Kokko, omistaja: Ville Kokko.

96. VASEMMALLA: Uusi potilashuone ikkunaseinän suunnasta kuvattuna. KUVA: Kauko Kokko, omistaja: Ville Kokko.

97. OIKEALLA: Uusi potilashuone kalustettuna valmiina vastaanottamaan asiakkaita. KUVA: Kauko Kokko, omistaja: Ville Kokko.

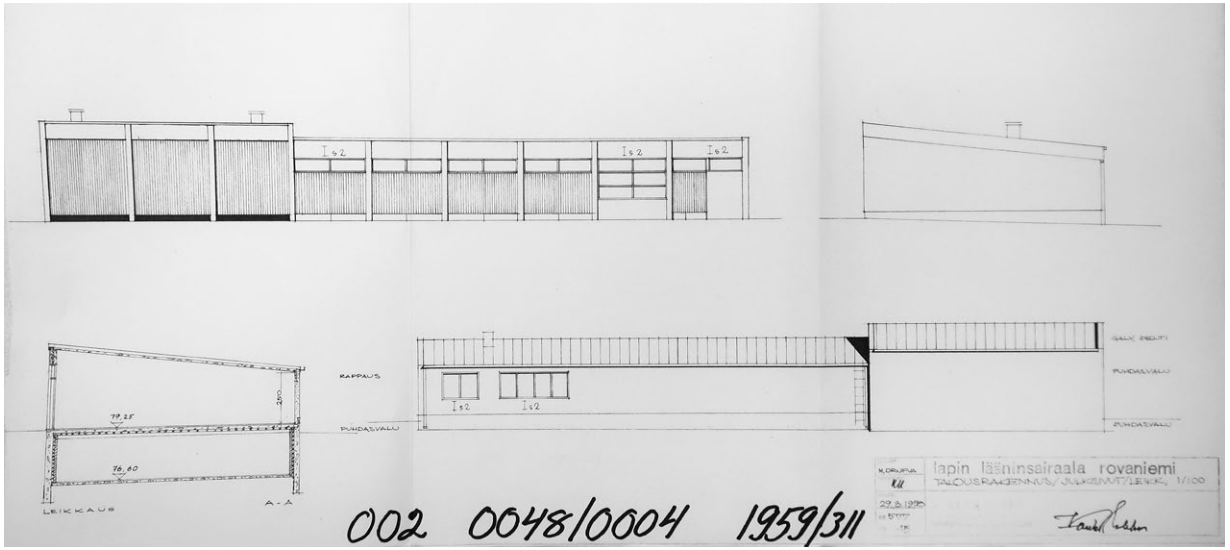

98. Laajennushankkeeseen liittynyt huoltorakennus, jonne johti sairaalasta maanalainen huoltotunneli. Huoltorakennuksen kellarissa oli elintarvikekellarit ja sairaalan varavoimalaitteet. KUVA: Rovaniemen kaupunginarkisto

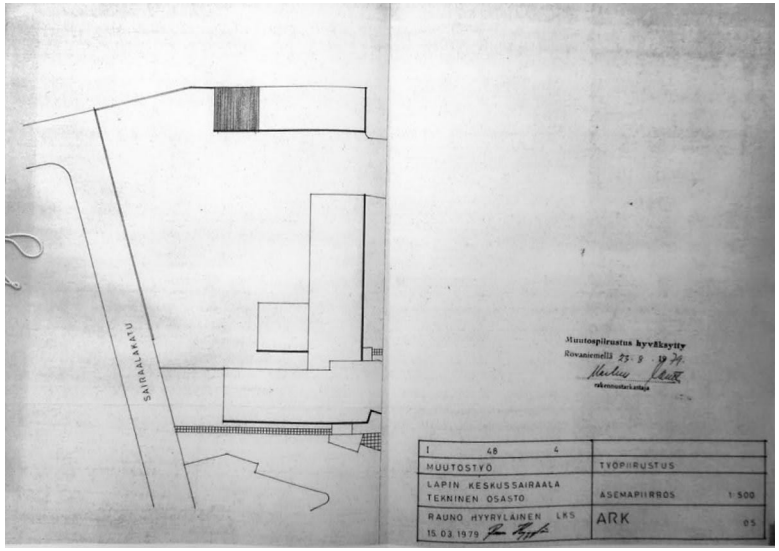
29.5.94/1958

M.DRUEVA — [illegible]insairaala rovaniemi
TALOUSRAKENNUS/ POHJAT 1/100
29.3.1958
13 577
14

002 0048/0004 1958/94

99. Lapin lääninsairaalan talousrakennuksen julkisivut ja leikkaus. Kauko Kokon 29.3.2958 signeeraama piirustus. KUVA: Rovaniemen rakennusvalvonnan arkisto

100. Keväällä 1979 Lapin keskussairaala haki rakennuslupaa kylmän varastotilan muuttamiseksi puutyöverstastilaksi. Suunnitelman laati LKS Rauno Hyyryläinen 15.3.1979 KUVA: Rovaniemen rakennusvalvonnan arkisto

myötä Suomi jaettiin kahteenkymmeneen keskussairaalapiiriin, joissa jokaisella tuli olla vuoteen 1970 mennessä piiriin kuuluvien kuntien yhdessä omistama keskussairaala.[73]

Uudistuksen aikana Lapin läänin yleissairaaloiden verkoston muodostivat valtion omistamat yleiset sairaalat Kemissä ja Torniossa, lääninsairaala Rovaniemellä, kuusi paikallissairaalaa, kymmenen kunnallista sairaalaa sekä kuntayhtymän omistama Lapin lastensairaala. Kunnansairaalat muodostivat Lapin läänin sairaanhoidon rungon. Lapin keskussairaalapiirissä asui 127 000 henkeä, ja väkiluku kasvoi 1960-luvulla edelleen vauhdilla.[74]

Sairaanhoidon porrastuksen periaatteen tuli ohjata sairaaloiden yhteistyötä ja työnjakoa. Käytännössä periaate pohjautui 1900-luvun alussa hahmoteltuun ajatukseen muiden sairaaloiden ja lääninsairaaloiden toimenkuvan erotteluun: ”Suuret lääninsairaalat olisivat korkeimman lääketieteellisen tiedon ja taidon keskuksia”, jonne keskitettäisiin kaikista tärkein sairaanhoito ja vaikeimmat tapaukset. Muut läänissä sijaitsevat sairastalot hoitaisivat helpommat tapaukset, joita menestyksellisesti pystyttiin hoitamaan yksinkertaisimmissakin oloissa. Nyt vain läänin sijasta alueeksi määriteltiin keskussairaalapiiri.[75]

Lääkintöhallitus suunnitteli Rovaniemelle rakennettavaksi 500-paikkaisen keskussairaalan. Väkiluvun kasvu, elinkeinoelämän vilkastuminen ja lisääntynyt liikenne lisäsivät sairaanhoidon tarvetta, mutta tavoitteen mukaista 500-sairaansijaa jouduttiin vielä odottamaan pitkään.[76]

Lapin keskussairaalan kuntainliiton perustamiskirja allekirjoitettiin Rovaniemellä

73 Junila 2005, 200

74 Junila 2005, 200-205

75 Junila 2005, 202

76 Junila 2005, 203-205

101. Kesällä 1962 otetussa ilmakuvassa sairaalan laajennus on jo käytössä. Työmaa on siirtynyt maanalaisen lämpölaitoksen kohdalle. Myös vanhan sairaalasiiven ylimmän kerroksen muutoskorjausta valmistellaan. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Lauri Alanärä

102. Sairaalarakennus on alueen kiistaton dominanssi 6.12.1964 otetussa talvisessa valokuvassa. KUVA: Lapin maakuntamuseon kokoelma, kuvaaja Lauri Alanärä.

23.1.1965. Kuntainliittoon kuuluivat Rovaniemen kaupunki ja maalaiskunta, Ranua, Posio, Kemijärven kauppala ja maalaiskunta, Salla, Savukoski, Pelkosenniemi, Sodankylä, Kittilä, Muonio, Enontekiö, Inari ja Utsjoki, jotka olivat varanneet tulevasta keskussairaalasta yhteensä 335 sairaansijaa.[77]

Lapin lääninsairaala alueineen, rakennuksineen ja irtaimistoineen luovutettiin Lapin keskussairaalan kuntainliitolle 1.7.1965, jolloin Lapin keskussairaala aloitti toimintansa Sairaalaniemellä.[78] Lapin lastensairaala liitettiin keskussairaalaan lastenosastoksi vuonna 1967, jonka jälkeen sairaalan sairaansijojen lukumäärä nousi 333:een.[79]

Sairaansijojen määrässä tai niiden jakaantumisessa eri erikoisalojen kesken ei tapahtunut enää suuria muutoksia, niin kauan kuin keskussairaala toimi entisissä tiloissa Sairaalaniemellä vuoteen 1988 saakka. Sairaanhoidon kapasiteettia pyrittiin kuitenkin tehostamaan perustamalla uusia virkoja ja toimenpideosastoja sekä hankkimalla ajanmukaista välineistöä. Sairaalaan saatiin vuonna 1966 myös teho-osasto ylilääkäri Nohterin aloitteesta. Hän perusteli osaston tarvetta muun muassa vilkastuneen autoliikenteen aiheuttamien vaikeiden tapaturmatapausten lisääntymisellä. Siihen mennessä teho-osastoja oli Suomessa perustettu vasta Helsinkiin, Tampereelle, Ouluun ja Kuopioon.[80]

Uudistuksista huolimatta sairaala ei pystynyt vastaamaan yhä kasvavaan hoidon tarpeeseen. Suurin hidaste sairaanhoidon kehittymisessä oli henkilökuntapula lähes kaikissa työntekijäryhmissä, kuten oli koko maassa. Ongelman hallitsemiseksi potilaiden sisäänottoa jouduttiin rajoittamaan ja toimintaa supistamaan varsinkin vuosilomien aikana. Sairaalan työntekijät olivat kovilla, sillä koko sairaalan keskimääräinen kuormitusaste vuosina 1965-1972 oli 93,3.[81]

77 Junila 2005, 213
78 Nohteri 1973, 76
79 Junila 2005, 213
80 Junila 2005, 213
81 Junila 2005, 217-219

103. 1970-luvulla vanha sairaalarakennus on monilta osin alkuperäinen. Itäpäädyssä on alkuperäiset parvekkeet ja oviseinät . Lämpökeskus ja sen korkea piippu ovat vielä paikoillaan. Rakennuksen julkisivuväritys on yhtenäinen laajennusosan kanssa. KUVA: LSHP:n arkisto, skannaus Risto Kauppinen

104. 1970-luvulla sairaalan asiakkaita palveltiin pääaulan palveluluukkujen kautta. Vasemmalla on hissi ja sen takana odotussali. Keskellä näkyvä luiska nousee kohti C-siiven poliklinikkaa. KUVA: LSHP:n arkisto, skannaus Risto Kauppinen

105. 1970-luvun ilmakuvassa Sairaalaniemen rakennuskantaan kuuluivat vielä vanha synnytyslaitos ja rantasauna huvimajoineen. Huoltorakennuksen kattoa korjataan parhaillaan. Laajennusosan eteläkärjessä on lääkäreiden pysäköintipaikka. Sairaala-alue on vielä varsin avointa maisemaa. Jyrhämänrannan rantavyöhykkeellä ei kulje tietä. KUVA: LSHP:n arkisto, skannaus Risto Kauppinen

107. Ylilääkärin asunto toimi 1970-luvulla sairaalan hallintorakennuksena ja laboratoriona. Yläkertaa käytettiin tuolloin vielä henkilökunnan tilapäisenä majoitustilana. KUVA: LSHP:n arkisto, skannaus Risto Kauppinen

106. Rakennuksessa toimi 1970-luvulla laboratorio. KUVA: LSHP:n arkisto, skannaus Risto Kauppinen

Lapin keskussairaalan toiminta kasvoi jokaisella osa-alueella sen perustamisesta alkaen. Lääketieteen kehittyminen tuotti uusia tutkimus- ja hoitomenetelmiä, joiden ottaminen käyttöön oli nyt taloudellisesti mahdollista. Kasvu näkyi myös potilasjonoissa: ennen vuoden 1962 sairaalan laajennusta oli 400 potilasta odottanut hoitoon pääsyä, 1970-luvulle tultaessa määrä oli tuplaantunut, kun sairaalaan jonotti 900 potilasta.[82]

3.5 Aikakauden päättyminen

Uusi keskussairaala Ounasrinteelle vuonna 1988

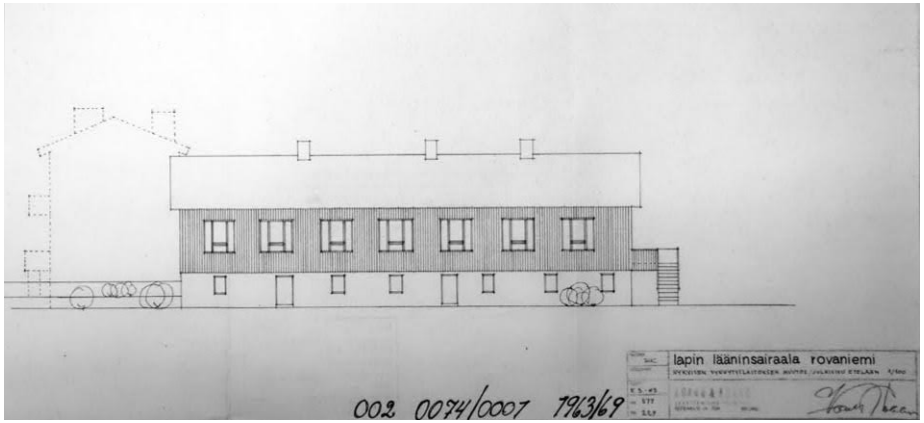
Valtavasta kasvusta huolimatta Lapin keskussairaalan toiminta ei vielä ollut saavuttanut tavoitettaan, joka oli 503 sairaansijaa. Käytössä olleet 333 sairaansijaa oli hajautettu useaan eri toimipisteeseen: kantasairaalan eli vanhan lääninsairaalan tiloissa Sairaalaniemellä toimivat sisätautien osasto, kirurgian osasto, gynekologian ja obstetriikan osasto, laboratorio sekä röntgen, lastentautien osasto toimi entisen lastensairaalan tiloissa, silmäosasto Rovakatu 23:ssa ja vuonna 1972 silmä-, korva- ja kurkkutautiosastot siirrettiin väliaikaisesti Muurolaan, 25:n kilometrin päähän kaupungista.[83]

Lapin keskussairaalan hajasijoitus oli epätarkoituksenmukaista sekä toiminnallisesti että taloudellisesti. Lääninsairaalan laajennus oli tarkoitus toteuttaa mahdollisimman pian sodista ja evakosta toivuttua, mutta laajennus toteutui vasta kymmenen vuoden odottamisen jälkeen. Melko heti lisäsiiven valmistuttua ja keskussairaalan aloitettua toimintansa alkoi keskustelu tilojen toimimattomuudesta. Puutteelliset tilat estivät sairaalan kehittymisen.[84]

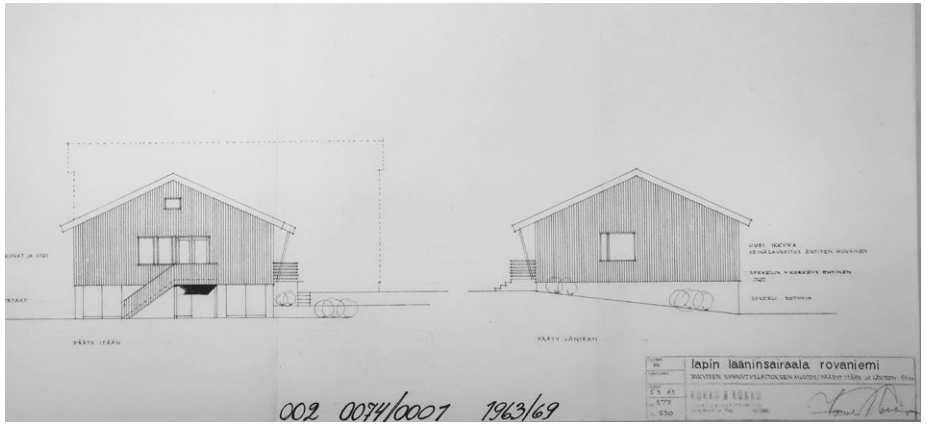
82 Junila 2005, 219

83 Junila 2005, 220-221

84 Junila 2005, 222

108. Lapin lääninsairaalan synnytysosaston muutossuunnitelma, jossa näkyy myös purettu siipiosa. Piirustus on Eeni Kokon piirtämä ja Kauko Kokon 5.3.1963 signeeraamana. Kuvassa julkisivu etelään. KUVA: Rovaniemen rakennusvalvonnan arkisto

109. Synnytysosaston päätyjulkisivut. KUVA: Rovaniemen rakennusvalvonnan arkisto

Vuonna 1967 sairaalan laajentamisesta käytiin neuvotteluja lääkintöhallituksen kanssa. Nopeana ratkaisuna tilaongelmiin ehdotettiin jälleen uuden lisäsiiven rakentamista uudisrakentamisen sijasta, mutta tämä ehdotus kariutui tuolloin valtion rahoituspäätösten hitauteen.

Vuonna 1971 suunnitelmia alkoi pohtimaan toimikunta, johon kuuluivat johtava lääkäri Jorma Ervasti, ylihoitaja Maija Heikkilä ja talouspäällikkö Pentti Karinen. Tavoitteena oli suunnitella sellainen sairaala, joka kykenee täyttämään keskussairaalalle asetetut tehtävät jatkuvasti kasvavan tarpeen lisääntyessä.[85]

85 Junila 2005, 221

110. Ylilääkäri Antti Liikkanen psykiatrian poliklinikkana toimineen piharakennuksen ovella. KUVA: Risto Kauppinen

111. Sairaalanimen viimeinen puurakenteinen rakennus purettiin vuonna 2017. Alilääkärin asunnoksi rakennettu talo toimi loppuajan päihdehuollon käytössä. KUVA: Rovaniemen rakennusvalvonnan arkisto

112. Näkymä 1980-luvun pääaulasta. Keskellä ihmiset jonottavat sairaalan kanttiiniin. Aulan pilareiden alaosat olivat tuolloin päällystetty tummalla laatoituksella. Lattia on mosaiikkilaattaa. KUVA: LSHP:n arkisto, skannaus Risto Kauppinen

Rovaniemen kaupunki oli jo vuonna 1970 esittänyt uuden sairaalarakennuksen rakentamista luovuttamalleen tontille Ounasvaaraan. Vanha suunnitelma nykyisen sairaalan laajentamisesta nousi kuitenkin esille saaden kannatusta ja kuntainliiton liittohallituksen hyväksynnän, mutta lopulta uuden sairaalan rakentaminen Ounasrinteelle vanhan sairaalan laajentamisen sijaan nähtiin parempana ratkaisuna. Lapin keskussairaalan kuntainliiton liittovaltuusto hyväksyi uudelle sairaalalle perustamis- ja toimintasuunnitelman vuonna 1974. Rakentamisaikataulu varmistautui rahoituspäätösten myötä vuonna 1979, ja seuraavana vuonna käynnistyi suunnittelutyö.[86]

Rakentaminen aloitettiin 14.12.1983 ja harjannostajaisia vietettiin Ounasrinteellä 22.9.1986. Uusi keskussairaala valmistui vuonna 1987 ja ensimmäinen potilas otettiin vastaan kirurgian poliklinikalle 11. huhtikuuta 1988. Muutto vanhasta sairaalasta uuteen osui pääsiäisen aikaan, mutta sujui mallikkaasti ilman viivytyksiä tai sekaannuksia huolellisen suunnittelun ja henkilökunnan neuvokkuuden sekä ammattitaidon ansiosta. Sairaalan vihkiäisiä vietettiin 21.9.1988.[87]

Sairaalarakennuksen peruskorjaus Rovaniemen terveysasemaksi

Sairaalanniemen vanhaan sairaalarakennukseen tehtiin mittava peruskorjaus 1990-luvulla. Sen suunnittelusta vastasi Rovaniemen Yleinen arkkitehtitoimisto pääsuunnittelijanaan arkkitehti Juhani Isopahkala, joka oli toiminut pääsuunnittelijana myös uuden keskussairaalan suunnittelussa. Rakennuslupa 26.5.1989 päivätyille lupapiirustuksille myönnettiin 22.12.1989. Hankkeelle oli aiemmin saatu ympäristöministeriön poikkeuslupapäätös.

Vanhan sairaalarakennuksen tiloihin sijoitettiin Rovaniemen terveysasema. Peruskorjauksen jälkeen uudistettu sairaala näytti rakennuksessa kaksi vuosikymmentä työskennelleen ylihoitaja Eija Ruopan silmissä valoisalta ja raikkaalta.[88] Vuonna 1999 ylilääkärin talo ja entinen asuinrakennus peruskorjattiin päihdehuollon keskukseksi.

2010-luvulla terveysaseman henkilökuntaa vaivasi sisäilmaoireilu, jonka vuoksi terveyskeskus päätettiin siirtää toisiin tiloihin maaliskuussa 2018. Sairaalanniemen rakennus tyhjennettiin kokonaan.[89] Syksyllä 2021 sairaalarakennuksessa toimi ainoastaan yksityisen toimijan ylläpitämä drive-in koronatestausasema.

86 Junila 2005, 221-227

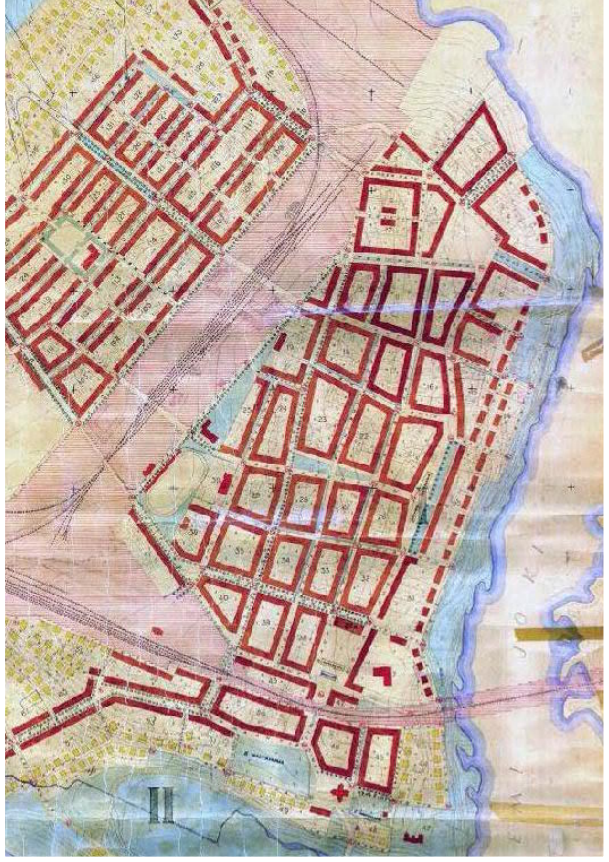
87 Junila 2005, 227

88 Eija Ruoppa haastattelu 10.12.2021

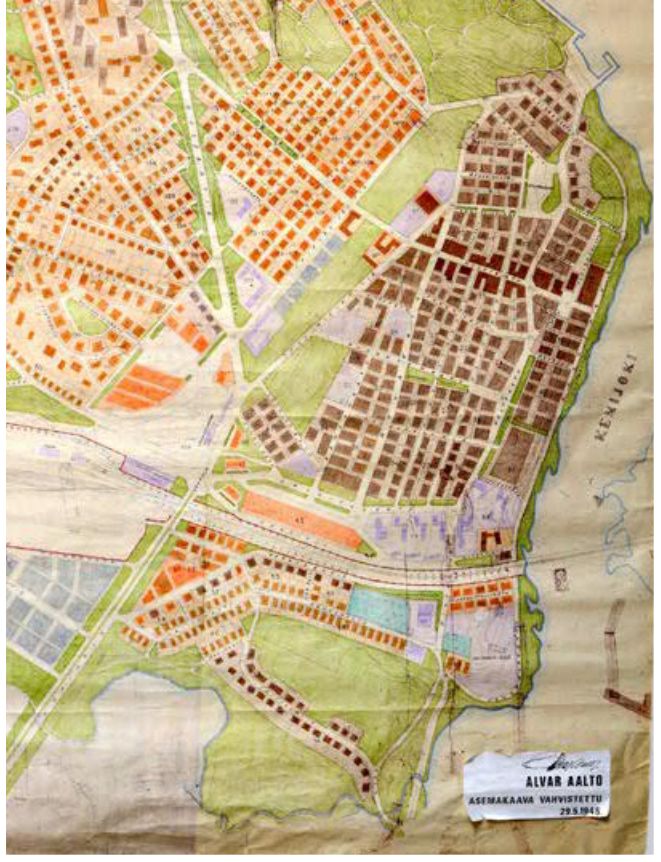
89 Rakennuslehti 15.5.2017, Lapin Kansa 20.2.2018

114. Alfred Gustaffsonin vuonna 1906 laatimassa rakennussuunnitelmassa Yleinen sairaala on seitsemästä erillisestä rakennuksesta muodostuva pihapiiri hautausmaan itäpuolella. Sairaalan eteläpuolinen alue on varattu kruunumakasiineille ja tukkihaminalle. KUVA: Rovaniemen kaupunki, kaavoitus

113. Arkkitehti Oiva Kallion asemakaava 1933 antoi tulevalle läänin pääkaupungille kaupunkimaisen hahmon. Suunnitelmaa hallitsee vuonna 1909 avattu rautatie, jota jatkettiin 1930-luvun alussa Kemijärvelle ja Sallaan. Rata erotti Sairaalanimen ja kirkon kantakaupungista. KUVA: Rovaniemen kaupunki, kaavoitus

115. Vuonna 1946 vahvistettu Alvar Aallon suunnittelema Poronsarvikaava ohjasi kauppalan jälleenrakennusta. Se laajensi tiivistä rakentamista radan länsipuolelle ja muodosti ruutukaavakeskustan etelälaidalle näyttävän hallintokeskuksen. Sairaala ja uusi kirkko muodostivat erillisen kokonaisuuden. KUVA: Rovaniemen kaupunki, kaavoitus

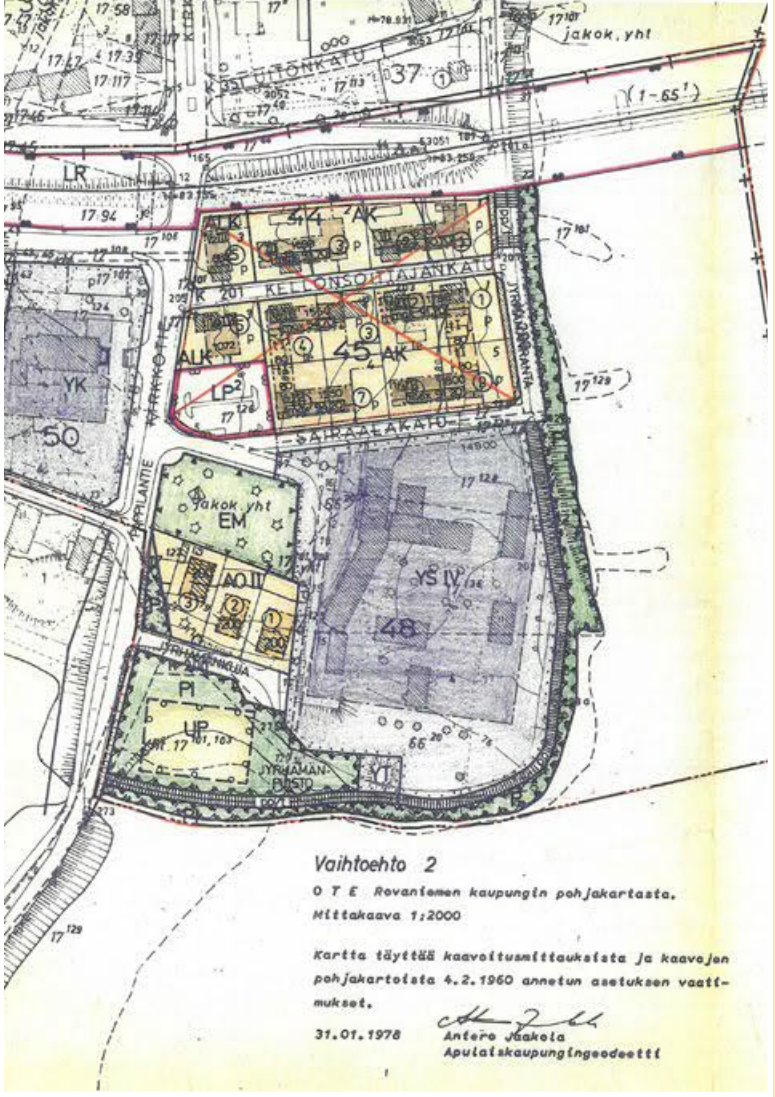
4 Sairaalaniemen kaavoitushistoria

Sairaalaniemen rakentamista on ohjattu varsin vähäisissä määrin kaavoituksen keinoin. Alueen maankäyttöä ovat määrittäneen kirkolliset rakennukset ja sairaalan toiminnot.

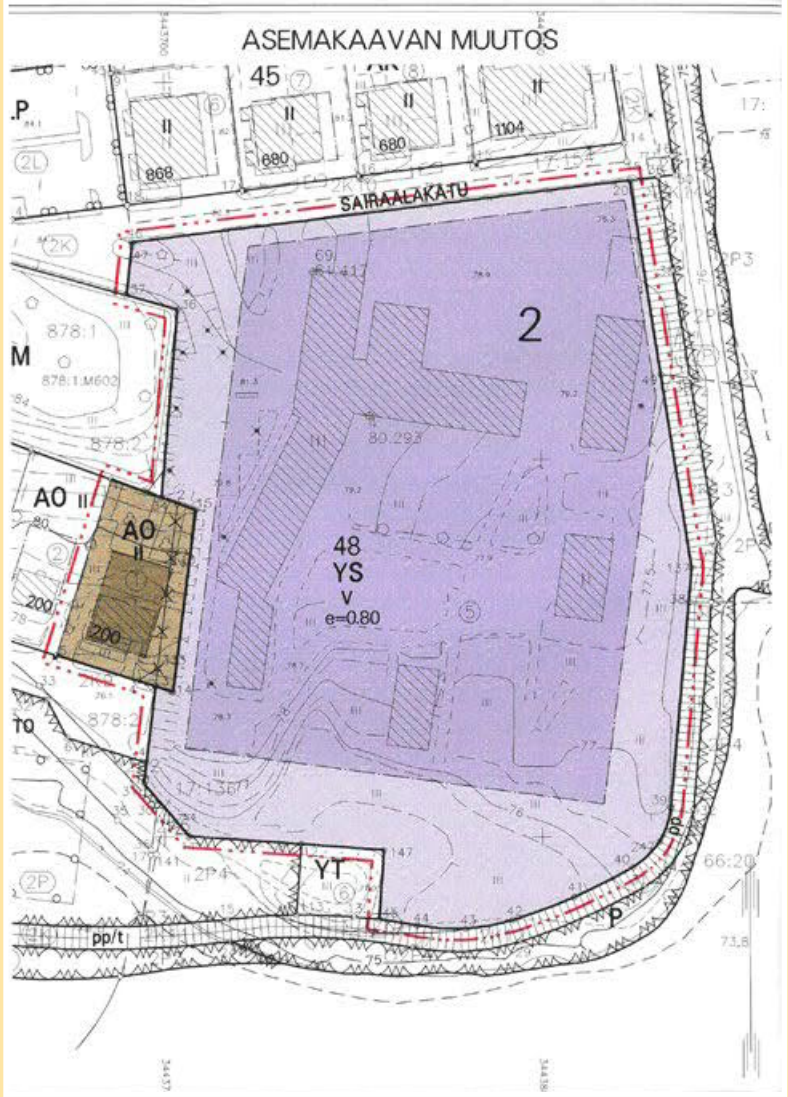
Alfred Gustaffsonin vuonna 1906 laatimassa rakennussuunnitelmassa sairaala-alue on piirretty toteutuneessa muodossa. Piirustuksessa ranta on varattu kruunumakasiinille ja sen rinnalle on merkitty uittoon liittyvä tukkisatama.

Oiva Kallion vuonna 1933 laatimassa asemakaavassa suurin aluetta koskeva muutos oli Kemijärven suuntaan jatkuva rautatielinjaus, joka erotti Sairaalaniemen kantakaupungista. Kallio sijoitti radan ja kirkon väliin kaksi asuinkorttelia, jotka ei eivät kuitenkaan tuolloin toteutuneet. Itse sairaala-alue esitettiin kaavassa muuttumattomana.

Vuonna 1946 vahvistetussa Alvar Aallon poronsarvikaavassa sairaala-alueelle on piirretty vain sodalta säästynyt päärakennus. Luonnosvaiheessa Aalto sijoitti sairaalan alueelle vapaasti rinteeseen sijoitettuja lamellitaloja. Sairaalan ja radan välisen alueen

116. VASEMMALLA: Voimassa olevaa asemaakaavaa edelsi vuonna 1979 vahvistetun kaavamuutos. Siinä Sairaalan kortteli säilyi muuttumattomana. Muutokset kohdistuivat lähinnä rantavyöhykkeelle, jossa autotie muutettiin kevyenliikenteen tieksi. Niemen eteläosaan tehtiin puisto ja pallokenttä. KUVA: Rovaniemen kaupunki, kaavoitus

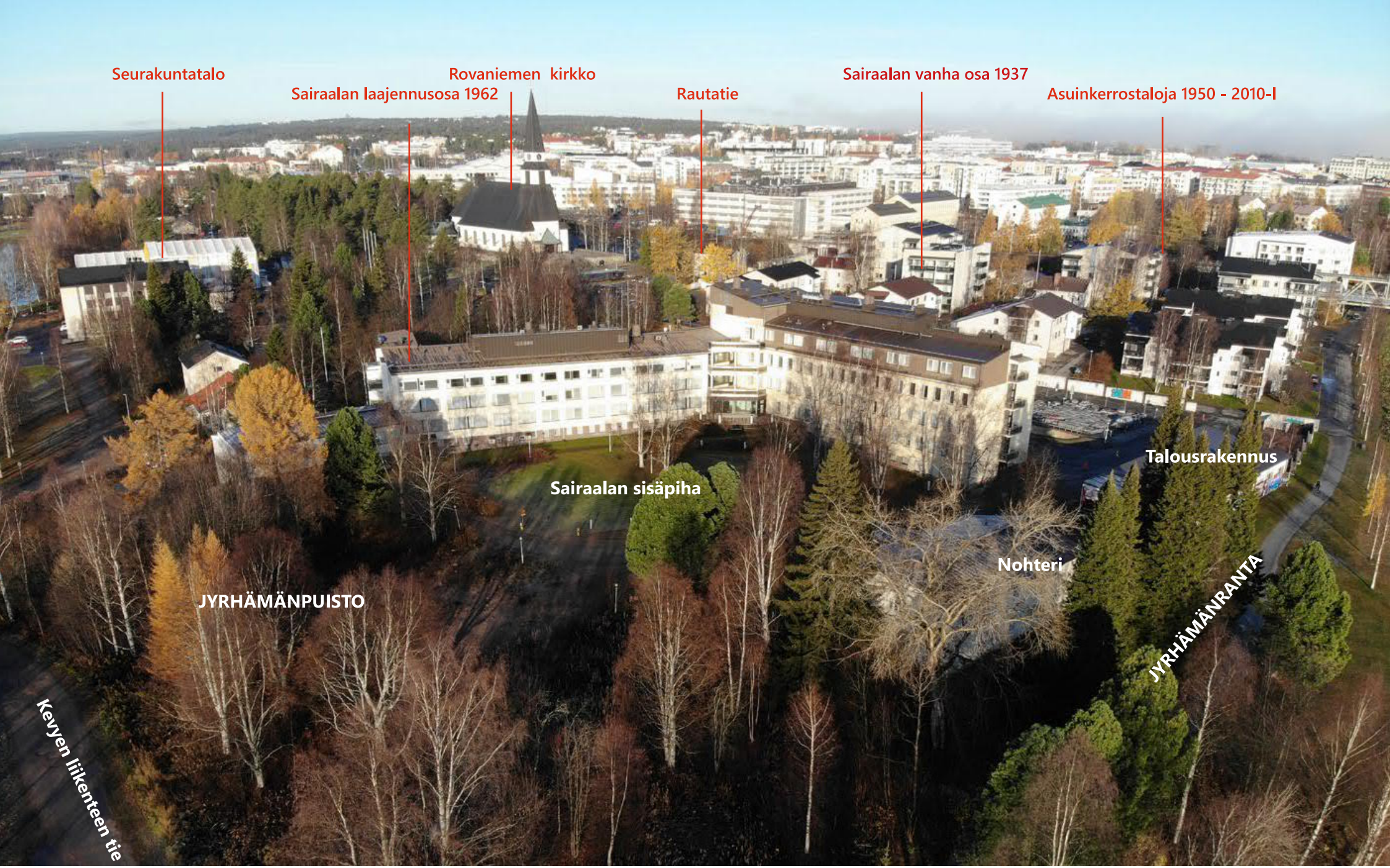

117. OIKEALLA: Voimassa oleva asemakaava luotiin vuonna 1993 vahvistetulla asemakaavamuutoksella. Sairaalan korttelin pohjoispuolella on tämän jälkeen tehty useita pieniä kaavamuutoksia. KUVA: Rovaniemen kaupunki, kaavoitus

Aalto osoitti pientaloalueeksi. Rauhankadun pientaloalue jatkui myös hautausmaan eteläpuolelle. Aallon toimiston luoma erillinen keskustan kaavakartta ei ulottunut rautatien eteläpuolelle.

Seuraava kaavamuutos vahvistettiin vuonna 1979. Siinä esitetään sairaalan rakennukset sellaisina, kuin ne olivat vuoden 1962 laajennuksen jälkeen. Merkittäviä muutoksia olivat Korkalonniemen rantaa kiertävän Jyrhämäntien muuttaminen kevyenliikenteen tieksi. Rantavyöhykkeelle sijoitettiin myös pallokenttä ja vesilaitoksen pumppaamo. Sairaalakadun ja rautatien välisellä alueella asuinkerrostalojen mittakaavaa kasvatettiin.

Voimassa oleva asemakaava on luotu vuoden 1993 asemakaavamuutoksella. Siinä muutosalue rajautui sairaalan korttelin mukaisesti siten, että siihen liitettiin myös sairaalaa lähinnä oleva omakotitalotontti. Sairaalan kortteli sai merkinnän YS ja tehokkuusluvuksi 0.80. Kerroskorkeudeksi määrättiin enintään viisi kerrosta. Sairaalan pohjoispuolista aluetta on kaavoitettu tämän jälkeen useilla erillisillä muutoskaavoilla.

118. Näkymä etelästä Rovaniemen keskustan suuntaan. KUVA: Rovaniemen kaupunki, kaavoitus